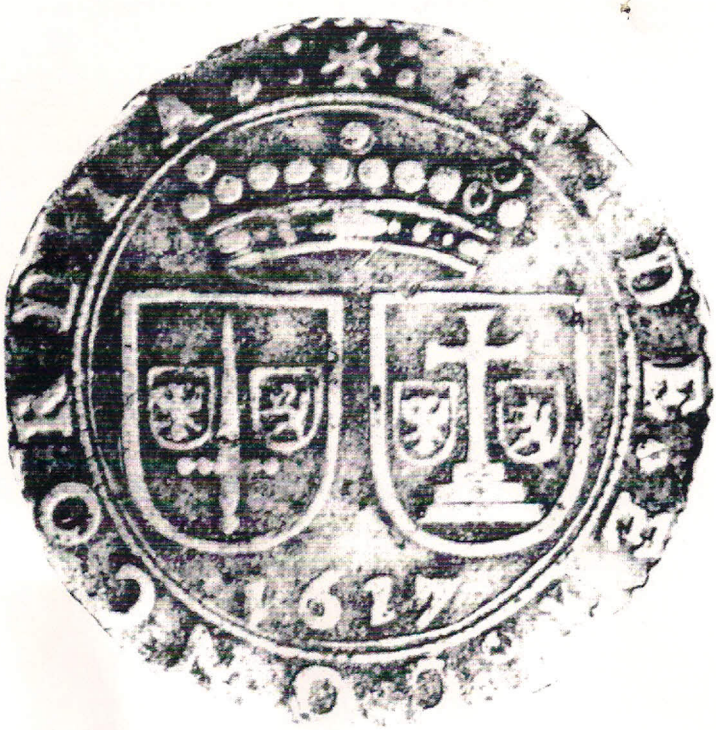
HET LAND VAN AALST

Tijdschrift van de
Geschiedkundige
Vereniging
Het Land van Aalst

Het Land van Aalst

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Uitgegeven door de geschiedkundige vereniging "Het Land van Aalst", met de steun van Vlaamse Gemeenschap, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, Stad Aalst en Stad Ninove.

Prijs voor een jaarabonnement:
Leden: € 17 - Steunende leden: € 25 - Beschermende leden: € 35
Te storten op rek. 393-0303276-46 van Het Land van Aalst,
Brouwerijstraat 39, 9300 Aalst.
Internationale betalingen: IBAN: BE33 3930 3032 7646
BIC:BBRUBEBB

De vereniging werd opgericht in 1949 en heeft als werkgebied de gemeenten van de vroegere bestuurlijke eenheid het "Land van Aalst" in haar grootste uitgestrektheid, alsmede van enkele aangrenzende Oostvlaamse gemeenten (grosso modo de streek tussen Schelde en Dender). Initiatiefnemers en stichters waren + Albert Van Lil (beheerder 1949-66) en + Jozef Van Overstraeten (voorzitter 1949-52). Tot de stichters hoorden eveneens + Arthur Broeckaert, + Hendrik Vangassen (voorzitter 1954-63), + Jozef Van Cleemput, + Jozef De Brouwer, + Valère Gaublomme, + Frits Van Acker, + Basiel Boel, + Marcel Cornelis en + Jules Pieters. Latere voorzitters waren + Jozef Borremans (1953-1954), + Frits Courteaux (1963-1980) en Luc De Rijck (1980-1984) erevoorzitter.

Het bestuur van de vereniging is als volgt samengesteld:
Luc Robijns, voorzitter
Marcel Cock, ondervoorzitter
Freddy Caudron, Lieve De Mecheleer (verslaggever), Wenceslaus Mertens, Marc Uyttersprot (bibliothecaris-archivaris), Geert Van Bockstaele, Mieke Van Damme, Dirk Van de Perre (redactiesecretaris), Georges Vande Winkel (bibliografie), Bart Van Langenhove, Wilfried Vernaeve (beheerder).

Ledenadministratie en algemene correspondentie:
Wilfried Vernaeve, Brouwerijstraat 39, 9300 Aalst
tel. 053 77 43 38
e-mail: wilfried.vernaeve@telenet.be
Redactiesecretariaat en toezending kopij:
Dirk Van de Perre, Hoogstraat 23, 9401 Ninove-Pollare
tel. 054 33 73 27
e-mail: dirkvandeperre@skynet.be

E-mail vereniging: landvanaalst@versateladsl.be
Website: http://www.landvanaalst.tk

Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.
Zetel van de vereniging: Krokusstraat 1, 9308 Aalst-Hofstade
Kaftontwerp: Bart Maris
Druk: De Riemaecker Printing, Nukerkeplein 9, 9681 Nukerke 055 21 14 04

ISSN 0778-7731

BIBLIOGRAFIE VAN DE GESCHIEDENIS VAN HET LAND VAN AALST 2008 (met aanvullingen uit vorige jaren)

Georges VANDE WINKEL
Wilfried VERNAEVE

Met medewerking van Freddy Caudron, Marcel Cock, Lieve De Mecheleer, Wenceslaus Mertens, Luc Robijns, Marc Uyttersprot, Geert Van Bockstaele, Mieke Van Damme, Dirk Van de Perre, Bart Van Langenhoven

0. ALGEMEENHEDEN

Bibliografieën van scripties (013)

1 - COPPEIN Bart (red.), *Masterscripties geschiedenis nieuwste tijd voorgelegd aan Belgische universiteiten tijdens het academiejaar 2007-2008*, - *Mededelingenblad van de Belgische Vereniging voor Nieuwste Geschiedenis*, 30, 2008, (4), p. 69-77.

Als gevolg van de BaMa-hervorming werd in het academiejaar 2007-2008 de Master Geschiedenis ingevoerd. Daar waar aan de Franstalige Belgische universiteiten studenten kunnen kiezen tussen een één- of een tweejarige master, wordt tot nader order aan de Nederlandstalige Belgische universiteiten enkel een éénjarige master aangeboden. De masterscriptie vormt het sluitstuk van deze opleiding, maar onderscheidt zich van de vroegere klassieke verhandeling door zijn beperktere omvang en vraagstelling; dit geldt uiteraard des te meer voor masterscripties die tot stand gekomen zijn binnen het kader van de éénjarige master. Vermits Franstalige studenten unisono voor de tweejarige master hebben gekozen en hierdoor pas hun scriptie ten vroegste zullen kunnen neerleggen in 2008-2009, bevat dit eerste overzicht enkel titels van Nederlandstalige Belgische universiteiten.

2 - COPPEIN Bart (red.), *Verhandelingen geschiedenis nieuwste tijd voorgelegd aan Belgische universiteiten tijdens het academiejaar 2007-2008*, - *Mededelingenblad van de Belgische Vereniging voor Nieuwste Geschiedenis*, 30, 2008, (4), p. 62-68.

2007-2008 was het allerlaatste academiejaar waarin studenten die hun studie hadden aangevat vóór de introductie van de nieuwe bachelor-master-structuur nog verhandelingen konden indienen.

3 - VERBERCKMOES Johan, *De Leuvense historici betiteld : titels van licentiaatsverhandelingen en doctoraten geschiedenis 1934-2008*,

Leuven, Vereniging Historici Lovanienses, 2008, XVI-268 p.

Gepubliceerd naar aanleiding van het afstuderen in september 2008 van de laatste licentiaat geschiedenis, die ook een tweejarige verhandeling schreef. 3943 titels (3748 licentieverhandelingen en 195 doctoraten), chronologisch gerangschikt, enkel ontsloten door een auteursregister.

Vakbibliografieën (016)

4 - VANDE WINKEL Georges; VERNAEVE Wilfried, *Bibliografie van de geschiedenis van het Land van Aalst 2007 (met aanvullingen uit vorige jaren)*, - *Het Land van Aalst*, 60, 2008, (3), p. 145-209.

5 - LUYTEN Dirk, *Bibliografie van de in 2002 verschenen publicaties betreffende België en de Tweede Wereldoorlog*, - *SOMA Berichtenblad*, [2003], (bijlage bij nr 38), p. 1-35.

Met auteursregister.

6 - LUYTEN Dirk, *Bibliografie van de in 2003 verschenen publicaties betreffende België en de Tweede Wereldoorlog*, - *SOMA Berichtenblad*, 2004, (bijlage bij nr 38 bis), p. 1-39.

Met auteursregister.

7 - LUYTEN Dirk, *Bibliografie van de in 2004 verschenen publicaties betreffende België en de Tweede Wereldoorlog*, - *SOMA Berichtenblad*, 2005, (bijlage bij nr 39), p. 1-41.

Met auteursregister.

8 - LUYTEN Dirk, *Bibliografie van de wetenschappelijke publicaties over België en de Tweede Wereldoorlog verschenen in 2005 en 2006*, s.l., s.n., 2008, 30 p.

Deze lopende bibliografie die teruggaat tot 1970, wordt vanaf 2005-2006 enkel nog digitaal aangeboden (als pdf-file) op www.cegesoma/bibliografieën. Ook alle vorige afleveringen werden gedigitaliseerd. Verder worden in de toekomst alleen nog wetenschappelijke publicaties opgenomen

Verenigingen (06)

9 - VAN BOCKSTAELE Geert, *Jozef De Brouwer en Het Land van Aalst*, - *Het Land van Aalst*, 60, 2008, (1), p. 64-72.

10 - VAN BOCKSTAELE Geert, *Jozef de Brouwer en Het Land van Aalst*, - *Heemkundige Kring Denderland*, 6, 2008, (4), p. 131-135.

11 - VERNAEVE Wilfried, *Toespraak op de algemene jaarvergadering van 9/12/2007*, - *Mededelingen van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon*, 35, 2008, (1), p. 3-6.

12 - BESTUUR, *Bij onze zestigste verjaardag*, - *Het Land van Aalst*, 60, 2008, (1), p. 3-6.

Wereldtentoonstellingen (061.4)

13 - DE TEMMERMAN Ludwig, *Relicten van Expo 58 in Brakel en Horebeke*, - *Triverius*, 38, 2008, (3), p. 34-45.

Journalistiek. Tijdschriften (07)

14 - [DENDERKLOK], *De Denderklok gemicrofilmeerd*, - *Cultureel Jaarboek Provincie Oost-Vlaanderen*, 2003, p. 125.
Ninoofs weekblad (1926-1986).

2. GODSDIENST

Heiligen. Heiligenverering. Bedevaarten (235.3)

15 - BAELE Rita, *Beerlegem en de 'Heilige Godelieve'*, - *De Zwalmgalm*, 13, 2008, (3), p. 14-17.

16 - [GEKROONDE], *Gekroonde Mariabeelden in België : negentiende en twintigste eeuw*, - *Kapel & Beeld*, 60, 2008, (4), p. 3-5.
O.m. in Geraardsbergen en Lede.

17 - BAVAY Lut; DE BOECK Dirk, *150 jaar verering van Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes*, - *Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere*, 48, 2008, (4), p. 61-78.

18 - DE VUYST Julien, *De heilige Livinus*, - *De Hellebaard*, 5, 2007, (2), p. 27-29.

19 - DE VUYST Julien, *Onder het vaandel van de heilige Franciscus Xaverius*, - *Contactblad Heemkunde Oost-Vlaanderen*, 32, 2008, (4), p. 19-44.
In Erpe, Heldergem, Mere, Nederbrakel, Nieuwerkerken, Overboelare, Ressegem, Scheldewindeke, Schorisse, Sint-Kornelis-Horebeke, Sint-Martens-Lierde, Vlierzele. Vorige bijdrage opgenomen in de Bibliografie 2007 nr. 34.

20 - GERITS Jan, *Mariaverering in Vlaanderen*, - *Devotionalia*, 27, 2008, (159), p. 128.
In Lede.

21 - GOETHALS Patrick, *Livinus*, - *De Hellebaard*, 5, 2007, (2), p. 14-26.
Themanummer over de H. Livinus.

22 - TIGELAAR Jaap, *Soe is dan Brabant wel salich geseyt : Brabant als heilig land - een schets van een historiografische thema*, - *Brabants Heem*, 60, 2008, (3-4), p. 86-91.
O.m. over de H. Gudula.

23 - UYTTERSPROT Marc, *De Corneliusverering in Hofstade*, - *Heemkundige Kring Denderland*, 6, 2008, (2), p. 43-45.

24 - VAN LANGENHOVEN Bart, *Lede en zijn heiligen*, Lede, Culturele Raad, 2008, 52 p.

25 - VAN LANGENHOVEN Bart, *Lede en zijn ommegangskapellen*, Lede, Culturele Raad, 2008, 13 p.

26 - VAN LANGENHOVEN Bart, *De Mariale Processie ... een beeld van Lede : de jubileumviering 1964*, Lede, Culturele Raad, 2008, 28 p.

Kerkelijke kunst (246)

27 - VAN ZANTEN Mieke, *Religieus erfgoed uit kerken en kloosters in de Lage Landen : geïllustreerd lexicon van Nederlandse en Vlaamse termen*, s.l., Walburg Pers, 2008, 311 p.

28 - BIEBAUT Etienne, *De restauratie van het religieus kunstpatrimonium van de Sint-Martinuskerk van Gijzegem*, - *Heemkundige Kring Denderland*, 6, 2008, (4), p. 149-152.

29 - TOELEN Jan, *De calvarie bij de Sint-Martinuskerk van Moorsel*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (3), p. 348-363.

Kerkmeubilair. Kerkklokken (247)

30 - DE SCHRYVER Fredy, *De klokken van Nieuwerkerken*, - *Liniaal*, 31, 2008, (2), p. 22-38.

31 - DE SCHRYVER Fredy, *De klokkenluiders van Nieuwerkerken*, - *Liniaal*, 31, 2008, (3), p. 24-36; (4), p. 8-10.

32 - VAN DE PERRE Dirk, *Beeldhouwer Jacob De Coninck en zijn aandeel in het interieur van de Meerbeekse kerk*, - *Het Land van Aalst*, 60, 2008, (1), p. 7-26.
In de 18de eeuw.

Broederschappen. Confreries (255)

33 - VAN DRIESSCHE Luc, *De Confrerie van de Allerheiligste Salvator in de 19de eeuw*, - *Salvator Mededelingen. Ledenblad van de*

Oudheidkundige Kring H.H. Salvator Wieze, 18, 2008, (56), p. 16-28.

Kerkpersoneel. Kerkarchieven (256/259)

34 - DE TEMMERMAN Ludwig, *Meetje Koster en de kostersfamilie Van Wymeersch te Michelbeke*, - *Triverius*, 38, 2008, (4), p. 25-33.

35 - TOELEN Jan, *Frans Van Lijsebeth, suisse te Moorsel. Volharden in de waardigheid*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (4), p. 483-492.

36 - VAN BOCKSTAELE Geert; BLOMMAERT A.O. (med.), *Inventarissen van de archieven van de Protestantse kerk te Horebeke (Korsele) en de Katholieke kerken van Zwalm (2 : Nederzwalm, Paulatem, Roborst, Rozebeke, Sint-Blasius-Boekel, Sint-Denijs-Boekel en Sint-Maria-Latem)*, (*Oost-Vlaams Verbond van de Kringen voor Geschiedenis. Reeks II : Inventarissen*, 8), Zottegem, Oost-Vlaams Verbond van de Kringen voor Geschiedenis, 2008, 219 p.

37 - VAN BOCKSTAELE Geert, *Inventarissen van de kerkarchieven van Zottegem. 3 : Elene, Sint-Goriks-Oudenhove, Sint-Maria-Oudenhove en Zottegem-Centrum*, (*Oost-Vlaams Verbond van de Kringen voor Geschiedenis. Reeks II : Inventarissen*, 7), Zottegem, Oost-Vlaams Verbond van de Kringen voor Geschiedenis, 2008, 192 p.

Parochies. Pastoors. Dekens (262)

38 - BIEBAUT Etienne, *Pater-pastoor Pol Lebbe tachtig jaar*, - *Heemkundige Kring Denderland*, 6, 2008, (2), p. 47-50.
Pastoor van Gijzegem.

39 - DE KONINCK Jeannine, *Van cijfers en letters*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (1), p. 76-83.
Over jaarschriften of chronogrammen ter gelegenheid van de aanstelling van een pastoor of bij een jubileum van een begijntje.

40 - DE MEESTER Etienne; TALLIR Georges; BOGAERT Annemie, e.a., *Mo(nu)menten van geestelijk leven*, - *Jaarboek Heemkring Den Dissel*, [4], 2008, p. 3-96.
Te Sinaai-Waas. Met lijst van pastoors en onderpastoors o.m. van Aalst, Borsbeke, Erwetegem, Geraardsbergen, Herdersem, Lede, Mater, Oosterzele, Pollare,Sint-Maria-Oudenhove, Ronse, Velzeke.

41 - DE PRIJCK Mieke, *Meer omtrent de geestelijke wereld van Zegelsem*, - *Triverius*, 38, 2008, (4), p. 4-13.

42 - DE VUYST Julien, *Bijdrage tot het godsdienstig leven in het Land van Rode*, - *Heemkundig Genootschap Het Land van Rode*, 35, 2008, (143), p. 78-86.

In Baaigem, Bavegem, Gontrode, Landskouter, Letterhoutem, Schelderode, Sint-Lievens-Houtem, Vlierzele, Zonnegem, vooral eind 19e eeuw en begin 20e eeuw.

43 - DIERICKX Fons, *Herdersem viert feest*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (2), p. 172-189.

Inhuldiging pastoor Urbain Van Vlemmeren (Dendermonde 1903 - Wieze 1987).

44 - DUPREZ Michel, *1792 : pastoor van Meilegem in grote problemen ...*, - *De Zwalmgalm*, 13, 2008, (3), p. 18-22.

45 - [IN], *In memoriam E.H. Hubert Lepage*, - *De Kluizenaer*, 2008, (50), p. 29-30.

Hubert Lepage (Erpe 1943 - Sint-Niklaas 2008) pastoor te Sint-Pauwels.

46 - BRUSSEL. Koninklijke Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK); MAILLARD-LUYPAERT Monique, *Séminaire de Tournai : histoire - bâtiments - collections*, Louvain, s.n., 2008, 279 p.

Met vermelding van de familie Damman, heren van Oombergen, (wapenschild in een feestmissaal van de 15de-16de eeuw) en met een vergelijking met de abdijkerk van Ninove, o.a. voor het hoofdaltaar.

47 - PUT Eddy; SENTE François; TUYLS Martine, *Inventaris van het archief van de Sint-Amandusparochie te Iddergem (1648-1927)*, (*Rijksarchief te Beveren : inventarissen*, 159), Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2008.

48 - STROOBANTS A[imé], *Pastoor-deken Denis De Mulder (1921-1949)*, - *Cronycke : Mededelingenblad van de Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde*, 24, 2008, (januari), p. 9.

Denis (Dionysius) De Mulder (Steenhuize-Wijnhuize 1872 - Oudenaarde 1958). Onderpastoor te Melle-Vogelhoek (1907-1916).

49 - VAN DER PERRE Chris, *Dubbel jubileum pastoor Alfons Callebaut*, - *Mededelingen Heemkring Okegem*, 33, 2008, (3), p. 57-68.

Priester gewijd in 1968, sinds 1988 pastoor van Okegem.

Missionering (266)

50 - BOSTEELS Katrien, *Cor unum et anima : een van hart en geest. Brieven van scheutist-missionaris Emiel Moortgat (Baardegem 1925 - Kasongo-Mule 1958)*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008,

(4), p. 406-417.

51 - DE VUYST Julien; VAN SCHOORISSE Willy, *Het bewogen leven van Karel De la Croix*, - *Triverius*, 38, 2008, (1), p. 23-34; (2), p. 39-49; (3), p. 62-63.
Karel De la Croix (1792-1869), missionaris in de Verenigde Staten.

52 - HOEBEKE Michel, *Pater Joseph Malaise S.J. : "de gentleman priester"*, - *Triverius*, 38, 2008, (3), p. 22-33.
Joseph Malaise (Nederbrakel 1874 - San Francisco 1952).

53 - LIESSENS Gerrit, *Vlaanderen bouwt een kerk in Brazilië. De martelaren van de Alto Uruguai : padre Miguel De Cock, 1923-1992*, - *Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere*, 48, 2008, (1), p. 1-6.
Vorige bijdrage opgenomen in de Bibliografie 2007 nr. 58.

Christelijke religieuze ordes (271)

54 - SUENENS Kristien, *Ad fontes : klooster- en abdijarchieven in Vlaanderen en Brussel*, (*Fokav-rapporten*, 1), Heverlee, Abdij van Park, 2008.

55 - DEPLOIGE Jeroen, *Eremitische helden, verdrongen vaderfiguren : over moeizame institutionaliseringsprocessen en selectieve herinnering in de middeleeuwse Zuidelijke Nederlanden*, - *Trajecta*, 16, 2007, (4), p. 289-310.

56 - TEIRLINCK Frank, *Broeder Romanus Van Oostveen (1892-1971) : een monnik van Keizersberg werd missionaris in Noord-Transvaal*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (2), p. 140-149.

57 - VERLEYEN Wilfried (o.s.b.), *Dom Arnoldus Motmans (1530-1597) verkozen abt van Affligem : een bewogen leven*, - *Eigen Schoon en De Brabander*, 91, 2008, (3), p. 417-466.

58 - VERLEYEN Wilfried (o.s.b.), *Dom Rik De Wit, 42ste abt van de abdij van Affligem*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (4), p. 396-401.

59 - VERLEYEN Wilfried (o.s.b.), *Dom Thomas Van Nieuwenborgh (1924-2008), monnik van Affligem*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (4), p. 402-405.

60 - VERMOESEN Ben, *Abdij Affligem 1907 : gouden priesterjubileum abt Godehard Heigl*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (3),

p. 281-285.

61 - CAUDRON Freddy, *De Carmelieten en de Aalsterse economie*, - *Mededelingen van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon*, 35, 2008, (4), p. 70-71.
Aanvraag om de varkensmarkt te verplaatsen.

62 - GAENS Tom; DE GRAUWE Jan, *De kracht van de stilte : geest & geschiedenis van de kartuizerorde*, Leuven, Peeters, 2006, 153 p.
Met vermelding van de kartuizen van Herne en Lierde.

63 - PUT Eddy; PEERSMAN Catharina, *Inventaris van het archief van de Sint-Cornelius- en Sint-Cyprianusabdij te Ninove (met inbegrip van archieven van het leenhof ten Berge in Woubrechtegem en de laathoven van de abdij in Ninove en Kattem) 1092-1796 (1812)* , (*Rijksarchief te Beveren : inventarissen*, 161), Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2008.

64 - VAN DE PERRE Dirk, *Het Kapittelboek van de Ninoofse abdij (1185-1652)*, - *Analecta Praemonstratensia*, 83, 2007, (1-4), p. 128-155.

65 - VAN WESEMAEL Paul, *50 jaar lid van de congregatie van de Zusters Bernardinnen*, - *Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere*, 48, 2008, (3), p. 56.
Zuster Irène Cassier (° Erpe 1935).

66 - BELMANS Eva, *Af-beeldinghe van d'eerste eeuwe der Societeyt Iesu (1640) : het gedenkboek van de eerste eeuw van het Gezelschap van Jezus*, Leuven, KU Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2007, 289 p.
Met vermelding van Aalst.

67 - VAN LANGENHOVEN Bart, *Wonen, leven en werken van de zusters Maricolen van Dendermonde in Lede*, Lede, Culturele Raad, 2007, 44 p.

68 - DE NIJS Eddy, *Zusters van Nieuwerkerken - Aanvulling*, - *Liniaal*, 31, 2008, (2), p. 8.

69 - DE NOYETTE Guy, *Het klooster van Rozebeke*, - *De Zwalmgalm*, 13, 2008, (4), p. 13-16.

70 - VAN ACCOLEYEN Peter, *De Zusters van Barmhartigheid in Lede*, - *Ken uw Dorp*, 35, 2008, p. 1-31.

71 - VUYLSTEKE Marc, *Achille Lemaître uit Schorisse*, - *Businarias*,

12, 2008, (34), p. 37-39.
Achille Lemaître (Schorisse 1867 - Highgate 1942), pater Passionist, overste van het klooster te Londen tussen de twee wereldoorlogen.

Protestantse Kerken (283/289)

72 - DE JONGE Arnold, *Simeon De Jonge (1902-1982)*, - *Triverius*, 38, 2008, (4), p. 44-51.

73 - LIAGRE Guy, *Levensschets van Jan Bruggeman, stichter van de protestantse kerk te Aalst*, - *Het Land van Aalst*, 60, 2008, (1), p. 41-53.
Jan Bruggeman (Buggenhout 1889- Denderleeuw 1970).

74 - LIAGRE Guy, *Vlaanderen zendt zijn zonen uit ... : het korte leven van Arthur Vercruysse, stichter van de protestantse kerk te Geraardsbergen (1870-1916)*, - *Gerardimontium*, 2008, (218), p. 25-31.

3. SOCIALE WETENSCHAPPEN

Statistiek (31)

75 - BRACKE Nele, *Een monument voor het land : overheidsstatistiek in België 1795 - 1870*, (*Historische economie en ecologie*), Gent, Academia Press, 2005, 467 p.
Publicatie van een proefschrift uit 2004.

76 - BRUSSEL. Federaal wetenschapsbeleid; BRACKE Nele; VANHAUTE Eric, *Opsporing en ontsluiting van historische statistieken in België (1800-1960)*, Gent, Universiteit Gent. Vakgroep nieuwste geschiedenis, 2005, 83 p.

Emigratie (314)

77 - DE TROYER Roger; MINNAERT William, *Van Heldergem naar Amerika*, - *Mededelingen Heemkundige Kring Groot-Haaltert*, 28, 2008, (4), p. 13-21.
Met kwartierstaat van Karel Alfons Lievens (° Heldergem 1894).

78 - REDANT Gabriël, *Eugène Van Buggenhout en Hilda Den Tandt : het levensverhaal van twee uitgeweken streekgenoten in Canada*, - *De Hellebaard*, 5, 2007, (4), p. 54-57.

Verkiezingen (324)

79 - DE WOLF Gilbert, *De strijd van Rood en Blauw*, - *Salvator*

Mededelingen. Ledenblad van de Oudheidkundige Kring H.H. Salvator Wieze, 18, 2008, (54), p. 4-13.
Begin 20e eeuw.

Kolonisatie (325)

80 - SURDIACOURT Dirk; VAN TRIMPONT Marc, *De Witte Congo : Congo ya pembe*, (*Gramaye*, 4), Geraardsbergen, Geschied- en Heemkundige Kring Gerardimontium, 2008, 256 p.

Ontwikkelingssamenwerking (327)

81 - VAN LANDUYT Lena, *Ti nouvel Ayiti (Nieuwtjes uit Haïti)*, - *Liniaal*, 31, 2008, (4), p. 11-16.
Gesprek met Ilse Roels van Nieuwerkerken.

Politieke partijen en bewegingen (329)

82 - DE KEGEL Joris, *De Daensistische Beweging in Kerksken*, - *Mededelingen Heemkundige Kring Groot-Haaltert*, 28, 2008, (1), p. 4-10; (2), p. 4-13.
Vorige bijdragen opgenomen in de Bibliografie 2007 nr. 99.

83 - MARECHAL Griet, *Gevormd door het daensisme of door het Algemeen Nederlands Verbond : Odile Maréchal-Vandenberge (1881-1956)*, - *Wetenschappelijke Tijdingen*, 67, 2008, (4), p. 286-299.

84 - T'HOOFT Wim, *Werkerswelzijn : Daensisme in het arrondissement Oudenaarde 1898-1923*, - *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde* , 45, 2008, p. 23-43.
In Mater, Melden, Nederename, Nukerke, Ronse, Sint-Maria-Latem, Zegelsem en de kantons Nederbrakel en Sint-Maria-Horebeke.

85 - VERSIEREN Jelle, *De politieke biografie van Antoon Roosens (1929-2003) : tussen natie en klasse*, Gent, UGent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2008.
° Meerbeke 1929.

Sociaal-economische geschiedenis (33)

86 - DE BIE Annelies; VERMOESEN Reinoud, *Boeren en hun relaties op het Vlaamse platteland (1750-1800)*, - *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 121, 2008, (4), p. 430-445.
In Aalst, Erembodegem, Gijzegem, Herdersem, Hofstade.

87 - VAN CRAENENBROECK Karen, *Onderzoek naar het regionaal-*

economische expansiebeleid zoals het werd toegepast op het arrondissement Aalst (1959 - 1975), Leuven, KU Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2008.

89 - VERMOESEN Reinoud, *Welvaart en ongelijkheid in een achttiende-eeuwse kleine stad : casus Aalst*, - *Het Land van Aalst*, 60, 2008, (1), p. 54-63.

Arbeidersbeweging (331)

90 - LEMMENS Daniël, *KWB-afdeling Melle viert 50-jarig bestaan*, - *Heemkundige Vereniging De Gonde*, 36, 2008, (2), p. 10-19.

Seizoenarbeid (331.5)

91 - DE TROYER Roger; MINNAERT William, *Franschmans te Heldergem : een vervolg*, - *Mededelingen Heemkundige Kring Groot-Haaltert*, 28, 2008, (3), p. 23-27.

Met verwijzing naar het boek van Dirk Musschoot : Van Franschmans en Walenmannen.

Middenstand (334)

92 - VAN BIESEN Fred, *De Moorselse middenstand 50 jaar geleden*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (4), p. 505-511.

Belastingen. Heffingen (336.22)

93 - LIESSENS Gerrit, *Hoofdcijnsplichtigen van de Sint-Baafsabdij van Gent in Groot-Lede (1295)*, - *Ken uw Dorp*, 35, 2008, p. 43-46.

Bankwezen (336.7)

94 - COPPIETERS Guy, *Inventaris van het archief van de Nationale Investeringsmaatschappij (NIM) en Sofinim (1922)1962-2000*, (*Algemeen Rijksarchief : inventarissen*, 431), Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2008.

Met vermelding van bedrijven uit het werkgebied van de bibliografie.

Handel (339)

95 - VAN DER SPEETEN Jozef, *Voddenopkopers en speelgoed*, - *Mededelingen Heemkring Okegem*, 33, 2008, (1), p. 1-12.

Over Fernand De Ridder (Pamelstraat, Ninove) en Marcel Cardoen (Okegembaan, Ninove).

Rechtspraak (34)

96 - CASTELAIN Rik, *De rechtspraak in de baronie van Pamele en in de landen tussen Marke en Ronne*, - *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde*, 45, 2008, p. 3-21.
Voor ons werkgebied in Berchem, Edelare, Elst, Etikhove, Kerkem, Kwaremont, Leupegem, Maarke, Melden, Nukerke, Ronse, Schorisse, Sint-Maria-Oudenhove, Volkegem, Zulzeke.

Criminaliteit (343)

97 - CAUDRON Freddy; DE SCHRYVER Fredy, *Inbraak bij de pastoor van Nieuwerkerken*, - *Liniaal*, 31, 2008, (4), p. 17-29.
In 1793.

98 - DE BOECK Dirk, *P.R. onterecht aan de schandpaal. Erondegem 1762*, - *Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere*, 48, 2008, (2), p. 21-25.
Pieter Reynier, beschuldigd van schending van het jachtrecht.

99 - DE LANGE Sylvain, *Uit het minder fraaie verleden van Opbrakel*, - *Triverius*, 38, 2008, (1), p. 44-52; (2), p. 50-62; (3), p. 53-61.
Criminaliteit in de 17e en 18e eeuw. Vorige bijdrage opgenomen in de Bibliografie 2007 nr. 116.

100 - DE RO Jacques, *"Moord en brand!" : het leven in Geraardsbergen en deelgemeenten in 1830-1860 op basis van morele statistieken en politieverslagen*, - *Gerardimontium*, 2008, (221), p. 4-17; (222), p. 4-20.

101 - MAROYE Marc, *Zware rellen in Nederbrakel in 1908-1909*, - *Triverius*, 38, 2008, (4), p. 34-40.

102 - GOOSSENS Geert, *Vechtpartij met fatale afloop in de herberg Sint-Antonius te Borsbeke in het jaar 1773*, - *De Hellebaard*, 5, 2007, (1), p. 3-5.

103 - PAUL Herman, *1833 : moord te Beerlegem*, - *De Zwalmgalm*, 13, 2008, (2), p. 14-15.
Over criminaliteit, rampen en ongelukken in deze gemeente in 1833 en 1933.

Huur. Pacht (347)

104 - DE BAETS August, *De pachters van het kasteel Triest*, - *Heemkundige Vereniging De Gonde*, 36, 2008, (1), p. 5-9.
Transcriptie van enkele pachtcontracten tussen 1417 en 1682.

Nalatenschappen. Staten van Goed (347.6)

105 - DE BAETS August, *Waarom de Staten van Goed van Melle slechts een aanvang nemen in 1673*, - *Heemkundige Vereniging De Gonde*, 36, 2008, (2), p. 7.

106 - DECRITS Marc, *Aangiften van nalatenschap behorende tot het archief van de schepenbanken van Petegem (begin 17de eeuw-1802) en van de heerlijkheden Ter Prostdije (1695-1791) en Sint-Dierickx gezegd Beaulieu (1679-1796)*, (*Rijksarchief te Ronse : inventarissen*, 42), Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2008.

107 - DECRITS Marc, *Index op de aangiften van nalatenschappen behorende tot het archief van de schepenbanken van Ename-Nederename (1563-1807)*, (*Rijksarchief te Ronse : inventarissen*, 43), Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2008.

Dienstverleners (347.961)

108 - DE CHOU Freddy, *Biografisch repertorium van de dienstverleners van Viane (1800-2000)*, - *Gerardimontium*, 2008, (220), p. 5-17.

109 - DE CHOU Freddy, *Biografisch repertorium van de dienstverleners van Smeerebbe-Vloerzegem (1800-2000)*, - *Gerardimontium*, 2008, (221), p. 25-32.

Brandweer (351.78)

110 - LIESSENS Gerrit, *Brandweer en telefonie 50 jaar geleden*, - *Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere*, 48, 2008, (3), p. 58.
In Aaigem.

Lokale besturen. Gemeentebesturen (352)

111 - DE MAYER Marc, *De heerlijkheden van de dorpen Haaltert, Heldergem, Kerksken, Terjoden en Denderhoutem*, - *Mededelingen Heemkundige Kring Groot-Haaltert*, 28, 2008, (1), p. 20-24; (2), p. 20-28; (3), p. 10-17.

112 - DE SUTTER Prosper, *De politieke en bestuurlijke geschiedenis van Nieuwerkerken*, - *Liniaal*, 31, 2008, (1), p. 39-52; (2), p. 39-53; (3), p. 37-56; (4), p. 34-56.

113 - DEPROST Luc, *Oude ambten en daarvan afgeleide familienamen*, - *Dender-Stam*, 28, 2008, (4), p. 110-120.

Met voorbeeld van meierschap en praterschap te Aalst van de familie De Proost.

114 - MAROYE Marc, *Verkiezingspamfletten van de gemeenteraadsverkiezingen van 1964 in Sint-Martens-Lierde*, - *Triverius*, 38, 2008, (1), p. 15-21; (2), p. 21-28.

115 - SOYEZ Sébastien, *Inventaire des archives du Ministère de l'Intérieur, Administration des Affaires provinciales et communales : fonds "Fusion des Communes"*, (*Archives générales du Royaume : inventaires*, 427), Bruxelles, Archives générales du Royaume, 2008.
Met gegevens voor het arrondissement Aalst.

116 - VAN DER SPEETEN Jozef, *Politieke zwaargewichten van de Okegemse politiek*, - *Mededelingen Heemkring Okegem*, 33, 2008, (4), p. 77-83.
Over de oud-burgemeesters Romain Couck (1875-1954) en Cyriel De Dier (1891-1984).

117 - VANHECKE Eline, *Conseil, raed of raad : Vlaamse stadskanselarijen ten tijde van Willem I*, - *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 117, 2007, (1), p. 81-101.
In Aalst, Lede, Liedekerke, Meerbeke, Ronse.

118 - VERMOESEN Ben, *Meldert in de 19de eeuw : het gemeentebestuur*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (1), p. 87-93.
Vorige bijdragen opgenomen in de Bibliografie 2007 nr. 146.

Defensie. Krijgsgeschiedenis (355)

119 - DE WILDE Johan R.J., *Achttien soldatenbrieven van Francies Casteels uit Oosterzele*, - *Heemkundig Genootschap Het Land van Rode*, 35, 2008, (142), p. 34-68.
Francies Casteels, 'conscrit' in het Franse leger.

120 - VAN TRIMPONT Marc, *Geraardsbergenaars in het Koreaans oorlogsgeweld (1950-1955) : naschrift*, - *Gerardimontium*, 2008, (217), p. 33.
Vorige bijdragen opgenomen in de Bibliografie 2007 nr. 155.

Wereldoorlogen (355 WO I/355 WOII)

121 - DUPREZ Michel, *Het Gulden Boek der Vuurkaart : Zwalmse oud-strijders vermeld in dit boek*, - *De Zwalmgalm*, 13, 2008, (1), p. 21-24.

122 - D'HAESE Dirk; VAN LANGENHOVEN Bart (med.), *Den Grooten Oorlog : 1914-1918 en de gemeenten van Lede*, Lede, in eigen beheer (Dirk D'Haese), 2008, 124 p.

123 - DE RO Jacques, *"Gestorven voor België" : het luchtbombardement van 30 oktober 1918 boven Geraardsbergen*, - *Gerardimontium*, 2008, (217), p. 34.

124 - DEBAVEYE Jonas, *Belgisch en Vlaams nationalisme in de Eerste Wereldoorlog : een studie aan de hand van West- en Oost-Vlaamse oorlogsdagboeken*, Gent, UGent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2008.

125 - DUQUET Frans, *Drie broers De Kerpel en neef Leonce De Kerpel in de grote wereldoorlog 1914-1918*, - *Heemkundig Genootschap Het Land van Rode*, 35, 2008, (143), p. 91-93.
Uit Sint-Lievens-Houtem.

126 - ERVYNCK Gontran, *1918 : het laatste oorlogsjaar te Melle*, - *Heemkundige Vereniging De Gonde*, 36, 2008, (3), p. 3-13.

127 - [GROTE], *De Grote Oorlog : 1914-1918 : Impe-Lede-Oordegem-Papegem-Smetlede-Wanzele*, Lede, s.n., 2008, 248 p.

128 - [HERDENKINGSFOTO], *Herdenkingsfoto van de "Verenigde Oudstrijders 14/18 van Lede" op 23 februari 1970*, - *Ken uw Dorp*, 35, 2008, .

129 - [INDEXERING], *De indexering van het Guldenboek der Vuurkaart*, - *Dender-Stam*, 28, 2008, (3), p. 66-71.
Voor de gemeenten Denderleeuw en Welle.

130 - [OORLOGSMONUMENTEN], *Oorlogsmonumenten van WO I in Groot-Lede*, - *Ken uw Dorp*, 35, 2008, p. 74-77.

131 - [UIT], *Uit het dagboek van Jozef Cool : de Grote Oorlog - 90 jaar later. Tentoonstelling van 1 tot 16 november 2008*, - *Ken uw Dorp*, 35, 2008, p. 53-71.
Jozef Cool (Lede 1890 - 1977).

132 - VAN BIESEN Fred, *Het verhaal van Alfons De Wever uit Moorsel*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (2), p. 244-252.

133 - ANCAER Astrid, *Oorlogsherinneringen*, - *Mededelingen Heemkring Okegem*, 33, 2008, (3), p. 49-56.
Astrid Ancaer werd geboren te Okegem op 4 juni 1928.

134 - ARON Paul (dir.); GOTOVITCH José (dir.), *Dictionnaire de la Seconde Guerre mondiale en Belgique*, Bruxelles, André Versaille, 2008.

135 - BYL Theophile, *Vier jaar Maagdenburg*, - *Triverius*, 38, 2008, (4), p. 52-59.

136 - DE PAEPE Gunter, *Helden van D-Day : Petrus en August Van de Velde - Denderhoutem*, - *Mededelingen Heemkundige Kring Groot-Haaltert*, 28, 2008, (3), p. 2-5.
In de Tweede Wereldoorlog.

137 - DECRITS Marc, *Inventaris van het archief van de verzetsgroep de Belgische Nationale Beweging - sector Ronse (1940-1995)*, (*Rijksarchief te Ronse : inventarissen*, 41), Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2008.

138 - DEVOS Wannes, *Monumenten van de Tweede Wereldoorlog in Vlaanderen*, Gent, UGent (onuitgegeven masterscriptie), 2008.

139 - FONCK Antoine, *Oud-strijder Urbain De Wannemaeker over de 18-daagse veldtocht en over zijn wedervaren als krijgsgevangene*, - *De Hellebaard*, 5, 2007, (3), p. 37-42.

140 - MAROYE Marc, *Inwoners van Druivenstreek slachtoffers van oorlogsgeweld in Everbeek en Nederbrakel*, - *Triverius*, 38, 2008, (1), p. 35-43.

141 - SURDIACOURT Dirck, *"Erst kommt das Fressen und dann kommt die Moral" : Geraardsbergen 1940-1944*, - *Gerardimontium*, 2008, (217), p. 23-31; (218), p. 15-23.

142 - VAN ASBROECK Hanne, *Roosdaal tijdens de Tweede Wereldoorlog : een vergelijkende analyse van de plattelandsgemeenten Borchtlombeek, Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek, Pamel en Strijtem*, Gent, UGent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2008.

143 - VAN BIESEN Fred, *Robert Aelbrecht (1925-1944) gewapend weerstander doodgemarteld te Oostakker*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (4), p. 493-503.

144 - VAN DE PUTTE Lancelot, *Het verzet in Erpe-Mere tijdens Wereldoorlog II*, Gent, UGent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2008.

145 - VAN PAEPEGHEM Willy, *Ook Hofstade rouwde om zijn oorlogsslachtoffers*, - *Heemkundige Kring Denderland*, 6, 2008, (2),

p. 57-63.
Van de Tweede Wereldoorlog.

146 - VAN TRIMPONT Marc, *Majoor Karl-Joseph Vollmer, "Kreiskommandant" Aalst-Oudenaarde tijdens de bezetting in de 2de Wereldoorlog (1940-1944)*, - *Gerardimontium*, 2008, (219), p. 30-32.

Bejaardenzorg (364.1)

147 - LAEREMANS Jos, *Zusters van Sint-Vincentius bouwen 35 serviceflats*, - *Heemkundige Kring Denderland*, 6, 2008, (1), p. 18-19.
In Gijzegem.

Sociale verzekering (369)

148 - DIERICKX Fons, *Maatschappij "Helpt U Zelven zoo Helpt U God" te Herdersem*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (3), p. 298-308.

Onderwijs (37)

149 - [INSPECTEUR], *Inspecteur Leo Roels (1882-1968)*, - *Mededelingen Heemkundige Kring Groot-Haaltert*, 28, 2008, (4), p. 9-11.

150 - VAN PAEPEGHEM Willy, *50 jaar geleden overleed Maria Ludovica Verspeet*, - *Heemkundige Kring Denderland*, 6, 2008, (3), p. 109-113.
Onderwijzeres in Gijzegem.

151 - VAN WESEMAEL Paul, *De wijkschool aan de Bossestraat te Erpe*, - *Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere*, 48, 2008, (1), p. 15-17.

152 - DE TEMMERMAN Ludwig, *Historiek van het gemeentelijk onderwijs te Michelbeke*, - *Triverius*, 38, 2008, (1), p. 8-14.

153 - DIERICKX Fons, *Nieuwe onderrichtingen voor het onderwijs te Herdersem (en elders) onder Willem van Oranje*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (4), p. 418-427.

154 - DUPREZ Michel, *Beschouwingen bij het onderwijs op het platteland in de 17e en 18e eeuw*, - *De Zwalmgalm*, 13, 2008, (3), p. 11-13.
In Beerlegem, Dikkele, Hermelgem, Hundelgem, Meilegem, Munkzwalm, Nederzwalm, Paulatem, Rozebeke, Sint-Blasius-Boekel, Sint-Denijs-Boekel, Sint-Maria-Latem.

155 - VAN DE PUTTE Maria; SOUFFREAU Georges L. (aanvullingen), *Schets van honderdvijftig jaar klooster en school te Herzele (1858-2008)*, Herzele, Vrije Basisschool, 2008, 45 p.
Over de school van de zusters Franciscanessen van Crombeen.

156 - CALLEWIER Hendrik, *Aalst : Jezuïetencollege (1621-1773)*, - VANHOUTTE Jürgen; VAN DER EYCKEN Johan; PUT Eddy (coörd. en eindred.); D'HOKER Mark (coörd. en eindred.) e.a., *Latijnse scholen in de Zuidelijke Nederlanden (16de-18de eeuw) : repertorium en archiefgids*, (*Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën. Studia*, 116), Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2007 (uitgegeven 2009), p. 61-68.

157 - VAN BOCKSTAELE Geert, *Geraardsbergen : stadsschool en benedictijnencollege (middeleeuwen - 1793 (1801))*, - VANHOUTTE Jürgen; VAN DER EYCKEN Johan; PUT Eddy (coörd. en eindred.); D'HOKER Mark (coörd. en eindred.) e.a., *Latijnse scholen in de Zuidelijke Nederlanden (16de-18de eeuw) : repertorium en archiefgids*, (*Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën. Studia*, 116), Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2007 (uitgegeven 2009), p. 327-339.

158 - VAN BOCKSTAELE Geert, *Ninove : stadsschool (1725-1731 en 1737-1794)*, - VANHOUTTE Jürgen; VAN DER EYCKEN Johan; PUT Eddy (coörd. en eindred.); D'HOKER Mark (coörd. en eindred.) e.a., *Latijnse scholen in de Zuidelijke Nederlanden (16de-18de eeuw) : repertorium en archiefgids*, (*Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën. Studia*, 116), Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2007 (uitgegeven 2009), p. 551-554.

159 - VANHOUTTE Jürgen; VAN DER EYCKEN Johan; PUT Eddy (coörd. en eindred.); D'HOKER Mark (coörd. en eindred.) e.a., *Latijnse scholen in de Zuidelijke Nederlanden (16de-18de eeuw) : repertorium en archiefgids*, (*Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën. Studia*, 116), Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2007 (uitgegeven 2009), 710 p.
Met vermelding van Aalst, Geraardsbergen, Ninove.

160 - VLEUGELS Caroline, *Aalst : Koninklijk College (1773-1796)*, - VANHOUTTE Jürgen; VAN DER EYCKEN Johan; PUT Eddy (coörd. en eindred.); D'HOKER Mark (coörd. en eindred.) e.a., *Latijnse scholen in de Zuidelijke Nederlanden (16de-18de eeuw) : repertorium en archiefgids*, (*Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën.*

Studia, 116), Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2007 (uitgegeven 2009), p. 69-77.

Jeugdbewegingen (374.3)

161 - SONCK Hans, *KAJ Denderhoutem 1937*, - *Mededelingen Heemkundige Kring Groot-Haaltert*, 28, 2008, (4), p. 5-8.

Volwassenenvorming (374.7)

162 - BAEKELAND Paul, *Nog meer Davidsfonds*, - *Businarias*, 12, 2008, (36), p. 25-26.

163 - VANDENABEELE Emiel, *75 jaar Davidsfonds te Maarkedal*, - *Businarias*, 12, 2008, (35), p. 24-41.

Vrijetijdsbesteding. Toerisme (379.8)

164 - BAVAY Lut; VAN DE VELDE Wilfried, *Recreatie op de Molenbeek in Erpe*, - *Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere*, 48, 2008, (4), p. 79-82.

165 - TOELEN Jan, *Als de muren konden spreken ... : kroniek van het "Zaalken" in Moorsel*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (1), p. 94-102.

166 - CALLEBAUT Noël, *Een wandeling langs de "Postwegel"*, - *Heemkundig Genootschap Het Land van Rode*, 35, 2008, (141), p. 2-4.
In Gentbrugge.

167 - CALLEBAUT Roger; HANSSENS Pia, *De Faluintjesroute onder de loep ...*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (1), p. 27-29.

168 - DE MEYER Norbert, *Het Gondepad : groen in oksel van de stad*, - *Heemkundige Vereniging De Gonde*, 36, 2008, (2), p. 20-22.

169 - MEERT Pol, *Wandel mee in de Wiestermeers*, - *Dendriet*, 7, 2008, (1), p. 3-5.
In Wieze.

170 - NAUDTS Kris, *Steengoed! : 40 verrassende erfgoedwandelingen door Vlaanderen*, S.l., Erfgoed Vlaanderen en Leuven, Davidsfonds, 2008, 260 p.
Met vermelding van Aalst, Ninove.

171 - [RONDRIT], *Rondrit in de gastgemeente Oosterzele op 25 mei*

2008, - *Contactblad Heemkunde Oost-Vlaanderen*, 32, 2008, (1), p. 2-6.

172 - STEENHOUDT Koen, *Op verkenning in de Everbeekse Bossen*, - *Dendriet*, 7, 2008, (2), p. 24-26.

173 - VAN GEYT Johan, *Als een Flandrien in de Vlaamse Ardennen*, - *Natuurblad*, 7, 2008, (1), p. 23-26.

Volkskunc. Heemkunde (39)

174 - [REINAERTPRIJS], *Reinaertprijs 2008*, - *Contactblad Heemkunde Oost-Vlaanderen*, 32, 2008, (2), p. 3-6.
Met selectieve bibliografie van de laureaat Sylvain De Lange.

175 - VAN DE MAELE Romain John, *Omtrent de toekomst van de heemkunde, een bijzondere vorm van erfgoed*, - *Ons Heem*, 61, 2008, (1), p. 35-43.
Met o.m. foto van producten van de F.F.R. (Filatures et Filteries Réunies), voormalige textielfabriek te Aalst.

Levenscyclus (392)

176 - AFSCHRIFT Antoon; DE RUYVER Luc, *Marguerite Smesman, 100 jarige te Laarne*, - *Heemkundige Vereniging De Gonde*, 36, 2008, (2), p. 3-4.

177 - DE BIE Marc, *Nog een honderdjarige in Baardegem*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (2), p. 150-155.
Angèle Blindeman.

178 - DE RO Jacques, *Foto in de kijker : portret van Rosalie Stalpaert 1793-1893*, - *Gerardimontium*, 2008, (219), p. 34-35; (220), p. 18.

179 - VAN BIESEN Fred, *Alisken De Block uit Herdersem honderd jaar*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (3), p. 309-313.

180 - VAN DE VELDE Frydda, *De honderdjarige van Velsicque ... die nog geen honderd was*, - *De Zwalmgalm*, 13, 2008, (4), p. 32.
Angelina Van de Velde (Sint-Denijs-Boekel 16 februari 1814- Velzeke 3 februari 1914).

Geboorte (392.1)

181 - [OVER], *Over het inschrijven van dopelingen en de hoofdletters in de familienaam*, - *Dender-Stam*, 28, 2008, (1), p. 22-23.
Uittreksel uit het 'Curenboeck van Heerenbodeghem' uit 1748 van de hand van pastoor

Egidius Mercier.

Huwelijk (392.5)

182 - DELMOITIE Koen, *Huwelijken te Herdersem in de 17de-18de eeuw*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (4), p. 439-455.

Herbergen (392.8)

183 - CAUDRON Freddy, *De voorloper van Hofstade Industrieveld*, - *Heemkundige Kring Denderland*, 6, 2008, (1), p. 9.
Herberg voor de schippers (1738).

184 - DE KOKER Bart, *Herbergruzies te Burst in de 18de eeuw*, - *Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere*, 48, 2008, (2), p. 27-28.

Bijnamen. Spotnamen (392.91)

185 - VAN DRIESSCHE Luc, *Van vliegeneters en andere bijnamen*, - *Salvator Mededelingen. Ledenblad van de Oudheidkundige Kring H.H. Salvator Wieze*, 18, 2008, (54), p. 14-25.
In Baardegem, Denderbelle, Herdersem, Hofstade, Lede, Mespelare, Moorsel, Wieze, Wichelen.

Dood en begrafenisgebruiken. Bidprentjes (393)

186 - CLEYMANS Frans, *Meldert 1904-1907 in het Stadsarchief*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (4), p. 456-458.

187 - DE WILDE Omèr, *Uitgevers van bidprentjes : J. Ducaju*, - *Devotionalia*, 27, 2008, (159), p. 134-135.
O.m.in Aalst.

188 - [HONDERD], *100, 75, 50 jaar geleden overleed ...*, - *Heemkundige Kring Denderland*, 6, 2008, (1), p. 16-17; (2), p. 68-69; (4), p. 136-137.
Joseph Clinckaert (Hofstade 1847-1908), Frans Linthout (Hofstade 1845-1933), Clara D'Haese (Hofstade 1892-1958), Auguste Cooreman (Hofstade 1882-1908), Maria Permentier (Moorsel 1880-Aalst 1958), Theo Drowart (Gijzegem 1878-Aalst 1958), Aloysius Judocus Moernaut (Hofstade 1839-1908), Victor Jan Cochez (Gijzegem 1854-1933), Camiel De Grauwe (Hofstade 1894-Aalst 1958).

189 - TOELEN Jan, *Een wagen met klasse*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (1), p. 103.
Lijkkoetsen in Moorsel.

190 - VAN DRIESSCHE Luc, *De begrafenis van veldwachter Maurice*

Meireman, - *Salvator Mededelingen. Ledenblad van de Oudheidkundige Kring H.H. Salvator Wieze*, 18, 2008, (57), p. 24-32.
Maurice Meireman (1890-1956).

191 - VAN DRIESSCHE Luc, *Overleden Wiezenaren 150, 125, 100, 75 en 50 jaar geleden*, - *Salvator Mededelingen. Ledenblad van de Oudheidkundige Kring H.H. Salvator Wieze*, 18, 2008, (56), p. 29-32.

Gilden (394)

192 - DE MERLIER Dirk, *De Societeyt van St Juries van Maerke en Kerkhem*, - *Businarias*, 12, 2008, (36), p. 27-30.
Schuttersgilde.

Processies. Ommegangen (394.5)

193 - TROWBRIDGE Mark, *Processional plays in Aalst : a view from the archives*, - *Mediaevalia : an Interdisciplinary Journal of Medieval Studies Worldwide*, 28, 2007, (1), p. 95-117.
Over de Aalsterse Ommegang in de 15de eeuw.

Sagen. Legenden (398.2)

194 - DE LANGE Sylvain, *Op verhaal komen ...*, - *De Zwalmgalm*, 13, 2008, (4), p. 18-21.
Sagen uit Ronse en Sint-Denijs-Boekel.

195 - TIMMERMAN Hubert, *Sagen uit Hofstade en Gijzegem*, - *Heemkundige Kring Denderland*, 6, 2008, (1), p. 21-28.

Volksgeloof (398.3)

196 - BRUYLAND Herman, *Miraculeuze genezing na wiekslag te Lede*, - *Molenecho's*, 36, 2008, (1), p. 56-57.
In 1722.

5. NATUURWETENSCHAPPEN

Waterlopen. Beken (556)

197 - DE BECK Lode, *Mijn waterweg : de Terkleppebeek*, - *Ons Heem*, 61, 2008, (2), p. 27-29.
In Everbeek.

198 - DE DEKEN Clothaire, *De Maarkebeek : verleden, heden en toekomst*, - *Businarias*, 12, 2008, (36), p. 11-13.

199 - DE VUYST Julien, *Overstromingen : een fenomeen van alle tijden*, - *Ons Heem*, 61, 2008, (3), p. 34-47.
Vooral in de 18e en 19e eeuw.

200 - VAN DE VOORDE Rita, *Verleden, heden en toekomst van de Maarkebeek*, - *Ons Heem*, 61, 2008, (2), p. 24-26.

6. TOEGEPASTE WETENSCHAPPEN

Geneeskunde. Verpleegkunde. Vroedkunde (61)

201 - BAVAY Lut, *De familie Bernard : 100 jaar geneeskundige zorgen te Burst*, - *Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere*, 48, 2008, (2), p. 29-36.

202 - DE CHOU Freddy, *Biografisch repertorium van de dienstverleners van Zarlardinge (1800-2000)*, - *Gerardimontium*, 2008, (217), p. 4-14.

203 - DE CHOU Freddy, *Biografisch repertorium van de dienstverleners van Zandbergen (1800-2000)*, - *Gerardimontium*, 2008, (218), p. 4-14.

204 - DE CHOU Freddy, *Biografisch repertorium van de dienstverleners van Waarbeke (1800-2000)*, - *Gerardimontium*, 2008, (219), p. 20-26.

205 - DE CLERCK Jan C.A., *Waren er ooit melaatsen in Baardegem ?*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (1), p. 30-59.

206 - DE VUYST Paul, *Raphaël Lippens, eerste geneesheer in Aaigem*, - *Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere*, 48, 2008, (3), p. 41-47.

207 - DIERICKX Fons, *Sint-Antonius abt en de volksgeneeskunde te Herdersem*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (1), p. 60-66.

208 - OLSEN Jan, *Mapoe, een reuzenverhaal*, - *Heemkundige Vereniging De Gonde*, 36, 2008, (1), p. 11-16.
Over vroedvrouw en cafébazin Maria Poelman (Melle 1921 - 1998).

Molinologie. Water- en windmolens (620.9)

209 - DE PRIJCK Mieke; DE TANT Fernand, *Omtrent de Tomveldmolen te Zegelsem*, - *Triverius*, 38, 2008, (3), p. 6-21.

210 - DENEWET Lieven, *Zwingelen met water- en windmolens in Vlaanderen*, - *Molenecho's*, 36, 2008, (3), p. 130-153.
O.m. in Aaigem, Dikkelvenne, Herzele.

211 - GOEMINNE Luc, *Allerlei (scherp)hamers, beitels en handbomen in molens*, - *Molenecho's*, 36, 2008, (2), p. 108-112.
Attestaties van deze termen in rekeningen en schattingen o.m. in Ninove (1374) en Haaltert (1414).

212 - HUYS Paul, *Molenaars in de rechtspraak : de Indaginge te Gent (eind XVIIe tot midden XVIIIe eeuw)*, - *Molenecho's*, 36, 2008, (4), p. 220-225.

213 - HUYS Paul, *Molenaars op het bankje bij de Gentse luitenant-civil (1730-1766)*, - *Molenecho's*, 36, 2008, (3), p. 166-168.

214 - PIENS Thomas, *De Mertensmolen te Viane - Museum 't Aloam*, - *Chronyken van de Huizingouw*, 3, 2008, (1), p. 13-15.

215 - SCHOON Edmond, *Verkoop van de watermolen te Meldert op 17 februari 1804*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (2), p. 215-225; (3), p. 330-347.
Met genealogische gegevens van de molenaarsfamilie De Vis.

216 - [SINT], *Sint-Antelinks krijgt terug een molen*, - *Levende Molens*, 30, 2008, (4), p. 41.

217 - SOUFFREAU Georges L., *Geschiedenis van de houten korenwindmolen van Sint-Lievens-Esse genaamd 's Herenmolen of Molen Daem (vóór 1402-1928)*, Woubrechtegem, in eigen beheer, 2008, 98 p.

218 - SOUFFREAU Georges L., *Geschiedenis van de houten korenwindmolen van Wijnhuize (1646-1925)*, Woubrechtegem, in eigen beheer, 2008, 104 p.

219 - SOUFFREAU Georges L.; DE VUYST Paul, *Geschiedenis van de houten koren- en oliewindmolen te Aaigem genaamd Driesmolen (1760-1863)*, Woubrechtegem, in eigen beheer, 2008, 55 p.

220 - SOUFFREAU Georges L.; DE VUYST Paul, *Geschiedenis van de koren- en oliewatermolen te Aaigem genaamd Molen ten Broekendriese of De Waterrat (vóór 1556-2008)*, Woubrechtegem, in eigen beheer, 2008, 120 p.

221 - SOUFFREAU Georges L.; DE VUYST Paul, *Geschiedenis van de graan- en oliewatermolen te Aaigem genaamd Molen te Dalme of Engel's Molen (vóór 1494-2008)*, Woubrechtegem, in eigen beheer, 2008, 94 p.

222 - [VLAAMSE], *Vlaamse overheidspremies voor molens en maalderijen 2000-2007*, - *Molenecho's*, 36, 2008, (3), p. 120-128.
O.m. in Denderwindeke, Erpe, Herzele, Leupegem, Massemen, Melden, Mere, Michelbeke, Munkzwalm, Munte, Nukerke, Oosterzele, Opbrakel, Roborst, Ronse, Schorisse, Sint-Antelinks, Sint-Denijs-Boekel, Sint-Kornelis-Horebeke, Welden.

Mijnwerkers (622)

223 - DE TANT Fernand; DE PRIJCK Mieke, *Mijnwerkers en hun Zondagsrust in 1942*, - *Triverius*, 38, 2008, (4), p. 64-66.
Brief van de bisschoppen van België aan generaal Von Falkhausen.

Straatschouwingen (625)

224 - DE LANGE Sylvain, *Een "visitatie" en "voetbeterdinghe" in 1762*, - *Triverius*, 38, 2008, (4), p. 60-63.

Verlichting (628.9)

225 - VAN DE MAELE Romain John, *Licht en vuur, eenvoudige dingen : de nieuwe verlichtingsmiddelen in de Ieperse en Leuvense pers (1880-1930)*, - *Ons Heem*, 61, 2008, (3), p. 2-18.
Met vermelding en foto van de Aalsterse Pontstraat.

Transportmiddelen (629)

226 - DE WOLF Gilbert, *1920 : paard en kar versus vrachtauto*, - *Salvator Mededelingen. Ledenblad van de Oudheidkundige Kring H.H. Salvator Wieze*, 18, 2008, (56), p. 3-13.

Landbouw (63)

227 - DE VUYST Julien, *De verdwenen vlasnijverheid te Lede*, - *Ken uw Dorp*, 35, 2008, p. 36-42.

228 - REDANT Gabriël, *De ligging van het goed en het hof te Campene te Borsbeke aan de hand van oude kaarten en documenten*, - *De Hellebaard*, 5, 2007, (3), p. 44-46.

229 - ROEST Frans, *Korte geschiedenis van de aardappelteelt*, - *De Zwalmgalm*, 13, 2008, (2), p. 8-10.
Over aardappelziekte en hongersnood in het midden van de 19de eeuw.

230 - SCHEERLINCK John, *Onderscheidingstekens Haaltert 1843*, - *Mededelingen Heemkundige Kring Groot-Haaltert*, 28, 2008, (4), p. 4.
Voor landbouwer Joseph De Brouwer (° Haaltert 1810) en knecht Josephus De Schrijver.

231 - VAN HEDEN Rolande, *De proefhoeve*, - *Heemkundige Vereniging De Gonde*, 36, 2008, (4), p. 3-12.

Bossen (630)

232 - VERMOESEN Ben, *De bossen van Meldert in 1808*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (1), p. 84-86; (2), p. 138.

Bloemisterij. Hopteelt (631/635)

233 - DE CLERCK Jan C.A., *Het Meibloempje*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (3), p. 287-295.
Bloemistenbond in Baardegem (opgericht 1954).

234 - TEMMERMAN Paul, *Hopteelt in Boekent - 1728*, - *Mededelingen Heemkundige Kring Groot-Haaltert*, 28, 2008, (4), p. 24.

Veeteelt (636)

235 - DE MOL Elie, *Naar aanleiding van de onthulling van het standbeeld van Orange I, een stamvader van het Brabants (Belgisch) trekpaard*, - *Gerardimontium*, 2008, (222), p. 24-25.

Verkeerswezen. Postwezen. Spoorwegen (656)

236 - DE PUNT Johan, *Voetwegels in en rond molens in Erpe-Mere*, - *Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere*, 48, 2008, (3), p. 48-55.

237 - UYTTERSPROT Marc, *Bewaakte overweg nr 6 in Hofstade wordt afgeschaft*, - *Heemkundige Kring Denderland*, 6, 2008, (3), p. 114.
In 1927.

238 - HALLAERT Isidoor, *Post en vervoer te Aalst in de 19e eeuw*, - *Mededelingen van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon*, 35, 2008, (4), p. 79-81.

Brouwerijen. Dranken (663)

239 - [(ON)BEKENDE], *Een (on)bekende Denderhoutemnaar : Joseph Morraye (1883-1944)*, - *Mededelingen Heemkundige Kring Groot-Haaltert*, 28, 2008, (1), p. 11.
Handelaar in kurken, wijnbottelaar, reiniging van wijnflessen.

240 - DE SMET Lucien, *Stokerij Van Hecke-Ghijs (1969-1993)*, - *Heemkundig Genootschap Het Land van Rode*, 35, 2008, (143), p. 87-89.

In Balegem.

241 - DE WOLF Dirk, *Het "bolleke" : de ware toedracht*, - *Salvator Mededelingen. Ledenblad van de Oudheidkundige Kring H.H. Salvator Wieze*, 18, 2008, (54), p. 26-32.

Metaalbewerking (669)

242 - DE VUYST Julien, *Jan Baptist De Koker, koperslager, veldwachter, ontvanger en dichter te Sint-Lievens-Esse*, - *De Hellebaard*, 5, 2007, (2), p. 33-34; (3), p. 42-43.
Jan Baptist De Koker (1841-1926).

Textielindustrie (677)

243 - DE TEMMERMAN Ludwig, *Soieries Elite Brakel, 75 jaar*, - *Triverius*, 38, 2008, (2), p. 29-35.

244 - LANGEN Iris; DERDE Willem, *Het industrieel erfgoed van Ronse : een nieuwe toekomst voor een rijk patrimonium*, - *Land in Zicht*, 76, 2007, (2), p. 16-21.

Kledingindustrie (687)

245 - BRANTEGEM Herman, *Hoedenmaakster te Okegem*, - *Mededelingen Heemkring Okegem*, 33, 2008, (1), p. 17-21.
Over Astrid Ancaer (° Okegem 1928).

246 - DE RO Jacques, *Een kostuum op maat : de gebroeders Delbauve, meesterkleermakers te Geraardsbergen*, - *Gerardimontium*, 2008, (220), p. 20-32.
In de negentiende en twintigste eeuw.

7. ARCHITECTUUR. PLASTISCHE KUNSTEN. MUZIEK. SPORT

Erfgoedbeleid. Monumentenzorg (7.025)

247 - DE NIL Bart, *Erfgoedhuis vzw : innovatief erfgoedbeleid van onder uit*, - *Land in Zicht*, 76, 2007, (1), p. 40-43.
In Moortsele.

248 - [GESLAAGDE], *Geslaagde restauraties in Oost-Vlaanderen*, - *Contactblad Heemkunde Oost-Vlaanderen*, 32, 2008, (3), p. 1-56.
Themanummer.

Neogotiek (7.035)

249 - CAEN Joost; DE MUNCK Bert (red.), *Wedijveren met de middeleeuwen : negentiende-eeuws corporatisme en de restauratiepraktijk in België en Nederland*, - *Trajecta*, 17, 2008, (2), p. 98-233.
Themanummer over de neogotiek.

Ruimtelijke ordening (71)

250 - MERTENS Wouter, *Grote Meersen : geen kerktorenpolitiek !*, - *Dendriet*, 7, 2008, (1), p. 20-23.

251 - DERDE Willem; DE JAEGHER Lars, *De Vrijheid van Ronse : een nieuw elan voor een oude kern*, - *Land in Zicht*, 76, 2007, (1), p. 12-18.

Spoorwegen (711.75)

252 - DE NOYETTE Guy, *Spoorlijn 89 Kortrijk-Brussel. Spoorlijn 82 : Aalst-Zottegem-Rozebeke-Ronse*, - *De Zwalmgalm*, 13, 2008, (3), p. 23-25.

Parken (712.26)

253 - DE BURLET Virginie, *Nieuwe beschouwingen over het park van het kasteel van Leeuwergem*, - *Monumenten, Landschappen en Archeologie*, 27, 2008, (3), p. 6-25.

254 - VAN SCHUERBEECK Gert, *Het aangename landleven : de utilitaire, recreatieve en ideologische functie en betekenis van adellijke kasteeltuinen en -parken in het zuidwesten van Brabant in de late 18de en vroeg-19de eeuw*, Brussel, VUB (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2008.

Landschapsbescherming. Natuurbescherming (719)

255 - D'HONDT Peter, *Landschap in en rond Cotthem*, - *Dendriet*, 7, 2008, (3), p. 6-9.

256 - DE BAERE Rik, *Krijgt natuur haar plaats in het beheer van de Dender ?*, - *Dendriet*, 7, 2008, (4), p. 6-8.

257 - DE MAESENEER Joachim, *Gods schepping voortgezet : drie Ninoofse kerken ingericht voor vleermuizen en kerkuilen*, - *Dendriet*, 7, 2008, (3), p. 20-23.

In Eichem, Okegem en Pollare.

258 - MERTENS Wouter, *Zevenpuntenplan voor een Dender met toekomst*, - *Dendriet*, 7, 2008, (1), p. 18-19.

Romaanse architectuur (72.033.4)

259 - DE WOLF Koenraad, *Romaanse bouwkunst in het Land van Aalst*, - *Het Land van Aalst*, 60, 2008, (2), p. 73-144.

Architecten (72.071)

260 - GOEDLEVEN Edgard, *Walter Slock, architect bij leven en welzijn*, - *Monumenten, Landschappen en Archeologie*, 27, 2008, (5, Binnenkrant), p. 14-15.

Walter Slock is de leider van de huidige restauratie van de Aalsterse Sint-Martinuskerk.

261 - BROWAEYS M. e.a., *Flor Van Reeth (1884-1975) en zijn vrienden Felix Timmermans, Eugeen Yoors, Jan Wouters, Frans Mertens, Ronald De Preter : catalogus*, Antwerpen, s.n., 1997.

Met vermelding van de kapel van het Sint-Aloysiuscollege te Ninove, gebouwd in 1938-1939, waarvan Flor Van Reeth de architect was.

Openbare gebouwen (725)

262 - VAN DER VURST Pierre, *Graanmarkt : de Pupillen of het Rijksadministratiecentrum. Aalsters erfgoed in gevaar?*, - *Mededelingen van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon*, 35, 2008, (1), p. 9-21.

Spoorwegstations (725.31)

263 - DE BAERDEMAEKER Marieke, *Op het spoor van de vernieuwing? : een representatiegeschiedenis van stationsarchitectuur in de tweede helft van de negentiende eeuw : Aalst, Dendermonde en Veurne*, Leuven, KU Leuven (onuitgegeven masterscriptie), 2008.

Religieuze architectuur. Kerken. Kapellen (726.5)

264 - DE SCHRYVER Fredy, *Geschiedenis van de kerk van Edixvelde*, - *Liniaal*, 31, 2008, (1), p. 18-37; (2), p. 9-12; (3), p. 16-17; (4), p. 8.

265 - DUQUET Frans, *De brand in de kerk van Letterhoutem*, - *Heemkundig Genootschap Het Land van Rode*, 35, 2008, (141), p. 21-28.

In 1936. Ook over de geschiedenis van de kerk ervoor en erna.

266 - LAEREMANS Jos, *Amateur-alpinist op de kerktoren van Hofstade*, - *Heemkundige Kring Denderland*, 6, 2008, (4), p. 148.

267 - ROBIJNS Luc, *Begeleidende tekst over de Sint-Jozefkerk van Edixvelde t.g.v. openmonumentendag 14.09.08*, - *Liniaal*, 31, 2008, (3), p. 11-15.

268 - BEECKMANS Luc, *De Kalvaar van Wijnhuize*, - *De Hellebaard*, 5, 2007, (4), p. 49-53.

269 - DIERICKX Fons; Arnold, *Onze Lieve Vrouw van 't Lochteveld te Meldert*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (4), p. 460-468.

270 - [GERESTAUREERDE], *Gerestaureerde H. Hartkapel ingewijd te Deftinge*, - *Kapel & Beeld*, 60, 2008, (3), p. 8.

271 - PREMEREUR André, *De kapel aan de Ottergemstraat te Deftinge*, - *Triverius*, 38, 2008, (4), p. 17-22.

272 - ROGGEMAN Willy, *De Sint-Corneliuskapel in Sint-Antelinks*, - *De Hellebaard*, 5, 2007, (1), p. 1-3.

Pastorieën (726.9)

273 - TALLIR Georges, *Geschiedenis van de pastorij*, - *Sinaïek. Tijdschrift Heemkring "Den Dissel" Sinaai*, 4, 2008, (1), p. 4-11; (2), p. 20-25; (3), p. 37-41; (4), p. 52-58.

De pastorie van Sinaai-Waas, ontworpen en uitgevoerd door de Aalsterse stadsbouwkundige Julius Goethals.

Burgerlijke archiectuur. Woningen. Hoeven. Kastelen (728)

274 - COSIJNS Roger, *Steenberg - Boschstraat*, - *Mededelingen van de Heemkundige Kring van Pollare*, 2008, p. 1-8.

275 - VAN GEERT Josh, *Lamentabele toestand van het huis "Oud Antwerpen" : ingeblikt of goed gesjord ?*, - *Mededelingen van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon*, 35, 2008, (2), p. 32.

276 - DE MOOR Romain, *25 jaar Torensveld : een sociale woonwijk in beweging*, - *Heemkundige Kring Denderland*, 6, 2008, (3), p. 97-106.

277 - UYTTERSPROT Marc, *Emiel Van Essche (1938-1981) directeur van de Samenwerkende Vennootschap Veilig Wonen*, - *Heemkundige Kring Denderland*, 6, 2008, (3), p. 107.

278 - PYPE Pedro, *Een schuur in vakwerk langs de Holandstraat te Nukerke (Maarkedal)*, - *Businarias*, 12, 2008, (35), p. 10-12.

279 - DE SMET Lucien, *Scheldewindeke : het Blauw Kasteel*, - *Heemkundig Genootschap Het Land van Rode*, 35, 2008, (143), p. 72-77.

280 - REDANT Gabriël, *Uit welke periode dateert het kasteel van Woubrechtegem ?*, - *De Hellebaard*, 5, 2007, (1), p. 8-9.

281 - DE RO Jacques, *"Alles van waarde is weerloos" : een historische herenwoning in de Vredestraat als testcase voor het Geraarsbergse erfgoedbeleid*, - *Gerardimontium*, 2008, (217), p. 15-22; (218), p. 34-35.

282 - [BAKOVENS], *Bakovens in Zwalm : een nieuw leven*, - *De Zwalmgalm*, 13, 2008, (2), p. 16-18.

Beeldhouwkunst (73)

283 - BAVAY Lut, *De wagenmaker*, - *Contactblad Heemkunde Oost-Vlaanderen*, 32, 2008, (2), p. 10-11.
In de reeks : Beelden in de straat.

284 - VAN DEN BRUELLE Annelies, *Den kaatser*, - *Contactblad Heemkunde Oost-Vlaanderen*, 32, 2008, (4), p. 5.
In Hundelgem (in de reeks : Beelden in de straat).

285 - VAN DER HELST Luc, *Georges Wasterlain : de onbekende Waalse beeldhouwer*, - *Mededelingen van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon*, 35, 2008, (2), p. 39-41.
Georges Wasterlain (Chapelle-lez-Herlaimont 1889 - Aalst 1963).

286 - VAN DER VURST Pierre, *Een monument van een vent : kunstenaar Marc De Bruyn*, - *Mededelingen van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon*, 35, 2008, (3), p. 45-63.
Marc De Bruyn (° Nieuwerkerken 1924).

287 - VAN DER SPEETEN Jozef, *Libanonceder wordt kunstwerk in Okegem*, - *Mededelingen Heemkring Okegem*, 33, 2008, (3), p. 68-76.
Bart Jacobs (Gooik) maakte sculpturen van de in 2001 gerooide Libanonceder uit de Okegemse pastorietuin.

Munt- en penningkunde (737)

288 - PEETERS Jean Paul, *Numismatiek en muntcirculatie in de*

Zuidelijke Nederlanden (13de - 18de eeuw) : overzicht van de hoofdlijnen, - *Eigen Schoon en De Brabander*, 91, 2008, (1), p. 135-172.

Met vermelding van de muntslag in Aalst (14de eeuw).

Metaalkunst. Klokken (739)

289 - DE SCHRYVER Fredy, *Het gotische koffertje van Laar*, - *Liniaal*, 31, 2005, (1), p. 53-56.

290 - NEIRINCK Paul, *Laat die klok weer luiden*, - *Heemkundige Vereniging De Gonde*, 36, 2008, (4), p. 13.

Hoeveklokje in Melle.

Textiel. Kant (745.52)

291 - BRANTEGEM Herman, *Aantekeningen bij een foto van kantwerksters*, - *Mededelingen Heemkring Okegem*, 33, 2008, (4), p. 84-85.

Na de sluiting van de luciferfabriek Nervia werd in de gebouwen een kantfabriek gevestigd (1931-1952).

292 - LIESSENS Gerrit, *Kant in tijden van oorlog. Naar de notities van E.H. L. Eykelberg*, - *Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere*, 48, 2008, (2), p. 25-27.

In de Eerste Wereldoorlog.

Glazenierskunst (748)

293 - DE WOLF Gilbert, *Frans Van Immerseel en zijn werken te Wieze*, - *Salvator Mededelingen. Ledenblad van de Oudheidkundige Kring H.H. Salvator Wieze*, 18, 2008, (57), p. 4-17.

Frans Van Immerseel (1909-1978).

Schilderkunst (75)

294 - CEULEMANS Christina, *Predellaschilderijen uit de Aalsterse Sint-Martinuskerk in restauratie*, - *Mededelingen van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon*, 35, 2008, (3), p. 65-66.

Werken toegeschreven aan Hendrick De Clerck (ca. 1560 - 1629) of aan zijn atelier.

295 - VAN TRIMPONT Marc, *Schilderde ene Hans Trossure omstreeks 1570 een doek voor de kerk van Moerbeke ?*, - *Gerardimontium*, 2008, (222), p. 21-23.

296 - VAN DER HELST Luc, *Wasterlain was ook een uitstekend*

kunstenaar en schilder, - *Mededelingen van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon*, 35, 2008, (3), p. 54.

Muziek. Muziekinstrumenten. Muziekverenigingen (78)

297 - BIJL Theophile, *"Société de Musique L'Union Musicale" : de fanfare van Everbeek-Beneden*, - *Triverius*, 38, 2008, (2), p. 3-17.

298 - BRANTEGEM Herman, *Muziek en vermaak te Okegem na de Tweede Wereldoorlog (vervolg)*, - *Mededelingen Heemkring Okegem*, 33, 2008, (1), p. 22-24.
Over de Mike's Fury Band (jaren 1960, wisselende samenstelling) en Valery Ghijsels (jaren 1960-70).

299 - BRYNART Peter, *Koude oorlog avant la lettre : de invloed van de 19de eeuwse schoolstrijd op de lokale muziekverenigingen in Geraardsbergen : Sint-Cecilia versus Orpheus*, - *Gerardimontium*, 2008, (219), p. 4-17.

300 - DE VUYST Julien, *Het orgel van de Sint-Martinuskerk te Sint-Lievens-Esse*, - *De Hellebaard*, 5, 2007, (2), p. 30-32.

301 - VAN DER VURST Pierre, *Michaël Ghijs : een muzikaal Aalsters monument*, - *Mededelingen van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon*, 35, 2008, (2), p. 27-31.

Sport (79)

302 - DE PUNT Johan, *41 jaar geleden werd in Mere een basketbalclub opgericht*, - *Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere*, 48, 2008, (3), p. 57.

303 - DE TEMMERMAN Ludwig, *De Federatie "Eendracht en Vooruitgang" bestaat 100 jaar*, - *Triverius*, 38, 2008, (2), p. 37-38.

304 - DE WOLF Gilbert; VAN HOVE Willy; CAMI Gilbert, e.a., *Duivensport in en om Wieze*, - *Salvator Mededelingen. Ledenblad van de Oudheidkundige Kring H.H. Salvator Wieze*, 18, 2008, (55), p. 1-32.
Themanummer.

305 - VAN BIESEN Fred, *Wielrenner Gustaaf De Meersman uit Herdersem*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (1), p. 67-75.

Toneel (792)

306 - BUYS Jean-Claude, *Jeanne Etienette du Tarte en Jean Nicolas Servandoni*, - *Ken uw Dorp*, 35, p. 34-35.
Toneelspelers uit de achttiende eeuw die o.m. in Lede optraden.

307 - DE MERLIER Dirk, *Het dorpstheater in de 18de eeuw*, - *Businarias*, 12, 2008, (34), p. 8-12.
In Horebeke, Kwaremont, Nukerke, Ronse, Ruien, Zulzeke.

308 - DE PRIJCK Mieke, *Toneel in Zegelsem*, - *Triverius*, 38, 2008, (4), p. 41-43.

309 - UYTTERSPROT Marc, *De Catharinisten in de tijd van het Verenigd Koninkrijk*, - *Mededelingen van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon*, 35, 2008, (2), p. 33-37.

8. TAALKUNDE. LITERATUUR

Taalkunde (80)

310 - PEERSMAN Catharina, *De opkomst van de volkstalen in de oorkonden van de abdij van Ninove : casestudy van een bewogen eeuw (1250-1350)*, - *Handelingen van de Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*, 61, 2007, p. 129-145.

311 - VAN DURME Luc, *Twee dertiende-eeuwse Middelnederlandse schepenbrieven en het oudste landmeterskaartje van ons taalgebied*, - *Taal en Tongval*, 60, 2008, (1), p. 72-77.
Uit 1296 en 1298.

312 - HAUSTRAETE Hans, *Faciliteitenpolitiek in Ronse*, Gent, UGent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2008.

Dialecten (800.87)

313 - BAEKELAND Paul, *Vertelsels bij de Leuvens stove*, - *Businarias*, 12, 2008, (34), p. 3-7; (35), p. 2-6; (36), p. 2-6.
Over het dialect van Maarkedal. Vorige bijdragen opgenomen in de Bibliografie 2007 nr. 380 .

314 - BOURDEAUDHUI Jozef; BOURDEAUDHUI Leen, *Wiene peist er vân zijn ei'n da't ie kân meehuîp'n ?*, - *Businarias*, 12, 2008, (36), p. 7-10.
Dialect in Etikhove, Maarke-Kerkem, Nukerke, Schorisse.

315 - COPPENS Jan, *De invloed van de geschreven standaardtaal op het Giesbaargs*, - *Gerardimontium*, 2008, (222), p. 27.

316 - COPPENS Jan, *Kende gau een vèttewarauwinkelken ?*, - *Gerardimontium*, 2008, (218), p. 23.

317 - DE LOOSE Mimi, *'t Schonjste woord van de proche*, - *Heemkundige Kring Denderland*, 6, 2008, (1), p. 10-11; (2), p. 46; (3), p. 94-95.

318 - DE SCHRYVER Fredy, *Ons Nieuwerkerks dialect*, - *Liniaal*, 31, 2008, (2), p. 54-56.

319 - DE TROYER Roger, *Oe zeggen men 't ommel in 't Eljergems*, - *Mededelingen Heemkundige Kring Groot-Haaltert*, 28, 2008, (1), p. 25-26; (2), p. 14-16.

320 - DUPREZ Michel, *Zwalmse uitdrukkingen en gezegden*, - *De Zwalmgalm*, 13, 2008, (1), p. 25; (2), p. 29; (3), p. 29; (4), p. 33.

321 - FRANSAER Frans, *Wablieft ?*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (1), p. 126-128; (2), p. 253-256; (3), p. 364-375; (4), p. 512.

322 - [OVER], *Over loiëf én leen : aanvullingen bij "Azzoeë gezeid"*, - *Mededelingen Heemkring Okegem*, 33, 2008, (2), p. 25-47.
"Over lijf en lenden" vult het in 2006 gepubliceerde Okegems dialectwoordenboek "Azzoeë gezeid" aan.

323 - TAELDEMAN Johan, *De plaatsnaam Liekert (= Liedekerke) : een kwestie van fonologische sturing*, - *Taal en Tongval*, 59, 2007, (2), p. 196.

324 - VAN SCHOORS Luc, *In 't Giesbaargs*, - *Gerardimontium*, 2008, (219), p. 27-29; (220), p. 19; (221), p. 18-20.

Plaatsnaamkunde. Toponymie (801.311)

325 - DE SCHRYVER Fredy, *Het toponiem Edixvelde*, - *Liniaal*, 31, 2008, (4), p. 29-33.
Edixvelde is een gehucht van Nieuwerkerken.

326 - DE TOLLENAERE F., *Van Rhodanus naar Ronne ? Of andersom ?*, - *Naamkunde*, 36, 2005-2006, p. 191-193.

327 - PIJNENBURG W.J.J., *Over een oud Vlaams toponiem en het heet Het Heet*, - *Naamkunde*, 36, 2005-2006, p. 195-209.

328 - ROOBAERT Bernard, *Een overzicht van de dorpsnamen van West-Brabant*, - *Eigen Schoon en De Brabander*, 91, 2008, (4), p. 473-506.

Naamkunde. Persoonsnamen (801.313)

329 - GOEMINNE Luc, *Saksische voornamen versus Frankische voornamen in Noord-West-Frankrijk en Vlaanderen in de vroege middeleeuwen*, - *Jaarboek Heemkring Scheldeveld*, 37, 2008, p. 37-58.
Met vermelding van -ingaheem toponiemen in heel het Land van Aalst.

330 - ROOBAERT Bernard, *Een waardevolle onuitgegeven 12de-eeuwse onomastische bron : de "Chronotaxis" (1652) van de Ninoofse abdijarchivaris Godfried Van Elshoudt*, - *Vlaamse Stam*, 44, 2008, (2), p. 187-193.

Literatuur (82/89)

331 - DE REU Pieter, *Basiel De Craene*, - *Godsdienstig en Heemkundig Erfgoed Waarschoot*, 28, 2008, (1), p. 2-6.

332 - MARIS Dirk, *Gery Helderenberg, priester-dichter : zijn leven, zijn werk en tijd*, - *Nieuwkerkse Kronieken*, 13, 2008, (25), p. 2-5.
Gery Helderenberg (pseudoniem van Hubert Buyle) (Nieuwkerken-Waas 1891 - Lede 1979), onderpastoor in Zarlardinge, Herdersem en Lede. Rector van de Zwarte Zusters van Sint-Augustinus te Aalst.

333 - [PRIJS], *Prijs voor letterkunde van de Vlaamse provincies*, - *Cultureel Jaarboek Provincie Oost-Vlaanderen*, 2005, p. 10-16.
Voor de Aalstenaar Erik Spinoy.

334 - ROGGEMAN Willem M., *De schilder als romanfiguur : Luc Hoenraet en Louis Paul Boon*, - *Vlaanderen*, 57, 2008, (321), p. 31-32.

335 - VUYLSTEKE Marc, *Hugo Claus in Nukerke*, - *Businarias*, 12, 2008, (35), p. 13-23.

9. ARCHEOLOGIE. GEOGRAFIE. BIOGRAFIE. GENEALOGIE. GESCHIEDENIS

Archeologie van de Oudheid (902.032)

336 - MEULEMEESTER Jean-Luc, *Een Romeinse legerbasis in Velzeke*, - *Vlaanderen*, 57, 2008, (320), p. 76.

337 - VAN DE VIJVER Mieke; WUYTS Frederik; CHERRETTE Bart, e.a., *Vroege en middeleeuwse bewoning te Erembodegem "Zuid IV" (O.-Vl.)*, - *Archaeologia Mediaevalis*, 31, 2008, p. 113-115.

Archeologie van middeleeuwen en moderne tijden (902.033)

338 - DE GROOTE Koen; MOENS Jan, *Archeologisch onderzoek naast de Sint-Martinuskerk van Moorsel*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (2), p. 226-230.
Met genealogische gevevens van de molenaarsfamilie De Vis.

339 - DE GROOTE Koen; MOENS Jan, *Archeologisch onderzoek in de dorpskern van Moorsel (O.-Vl.)*, - *Archaeologia Mediaevalis*, 31, 2008, p. 83-84.

340 - DE GROOTE Koen; MOENS Jan, *Verkennend archeologisch onderzoek op de Werf te Aalst (O.-Vl.)*, - *Archaeologia Mediaevalis*, 31, 2008, p. 44-45.

341 - DESCHIETER Johan; DE WANDEL Tineke, *Archeologisch noodonderzoek in de Grotestraat te Geraardsbergen : 1000 jaar stadsgeschiedenis in een notendop ...*, - *Gerardimontium*, 2008, (219), p. 18-19.

342 - DESMET Ginette, *Een Spaans 'visitekaartje'*, - *Heemkundige Vereniging De Gonde*, 36, 2008, (1), p. 3-4.
Spaanse kruik (16e - 18e eeuw ?).

Prehistorie. Archeologie van de prehistorie (903)

343 - BEECKMANS Luk; WELLEMAN Geert, *Neolithische sporen op het Essenbos te Sint-Lievens-Esse, ontdekt in het kader van archeologische terreinprospecties*, - *De Hellebaard*, 5, 2007, (1), p. 6-7.

344 - VAN LIEFFERINGE Nick, *Vondsten uit de steentijd op de Grote Buizemont in Overboelare*, - *Gerardimontium*, 2008, (221), p. 21-24.

Atlassen. Landboeken. Kaarten (912)

345 - VANDE WINKEL Georges (red.); COCK Marcel; MERTENS Wenceslaus; ROBIJNS Luc; VAN BOCKSTAELE Geert; VAN DE PERRE Dirk; VERNAEVE Wilfried, *Gezicht op de steden Aalst, Ninove en Geraardsbergen : verklarende tekst bij de uitgave van de originele stadsplattegronden van Jacob van Deventer (circa 1565)*, - *Het Land*

van Aalst, 60, 2008, (4), p. 221-315.
Naar aanleiding van het zestigjarige bestaan van de Geschiedkundige Vereniging Het Land van Aalst.

346 - VERMOESEN Ben, *Meldert anno 1727*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (3), p. 314-328; (4), p. 469-482.

Biografie (929)

347 - VAN PAEPEGHEM Willy, *Gravin Elisabeth De Robiano, madame Lecandèle, barones de Ghyseghem 1773-1864*, - *Heemkundige Kring Denderland*, 6, 2008, (3), p. 85-90; (4), p. 141-147.
Vorige bijdragen opgenomen in de Bibliografie 2007 nr. 426.

Familiekunde. Genealogie (929.5)

348 - BOURDEAUDHUI Jozef, *Kroniek van de familie Slots uit Etikhove*, - *Businarias*, 12, 2008, (34), p. 14-26.
Vorige bijdrage opgenomen in de Bibliografie 2007 nr. 421.

349 - BUTS Hugo, *Uitgeweken naar Santo Domingo ?*, - *Dender-Stam*, 28, 2008, (2), p. 37-41; (3), p. 81-87.
Families in Hofstade.

350 - DE CLERCK Jan C.A., *De familie Van der Straeten in Baardegem*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (2), p. 156-171.

351 - DE CNOP Marc, *Op zoek naar de familie De Ro*, - *Het Oude Land van Edingen en Omliggende*, 36, 2008, (1), p. 53-68; (2), p. 110-119.
Voor ons werkgebied in Denderwindeke en Lieferinge.

352 - DE JAEGHER Lut, *Het huis in de Nederholbeekstraat en zijn bewoners*, - *Businarias*, 12, 2008, (36), p. 14-24.

353 - DE TEMMERMAN Ludwig, *Madona, de zonderlinge vrouw op de Toepberg*, - *Triverius*, 38, 2008, (4), p. 14-16.
Vorige bijdrage opgenomen in de Biboliografie 2007 nr. 437.

354 - DEPROST Luc, *Aangetrouwde relaties van een Aalsterse schepenfamilie : heren van Ertbrugge en Schellebelle in de 15de eeuw*, - *Rond de Stenen Linde*, 33, 2008, (2), p. 38-45.
Voor ons werkgebied vermelding van Aalst en Erpe.

355 - DEPROST Luc, *Biografische en sociologische schets van Jan De Proost, heer van Eertbrugge en Schellebelle (1400-1475)*, - *Rond de Stenen Linde*, 33, 2008, (1), p. 1-14.

356 - DEPROST Luc, *Genealogische gegevens van Jan De Proost, heer van Eertbrugge en Schellebelle (1400-1475)*, - *Rond de Stenen Linde*, 33, 2008, (3), p. 76-80.
Voor ons werkgebied vermelding van Aalst en Erpe.

357 - DEVOS Geert, *De erfgenamen van de "Heeren van Schorisse"*, - *Businarias*, 12, 2008, (36), p. 31-37.
In de 17de eeuw uitgeweken tak naar Canada.

358 - DEWAELE Sylvain, *Een familie Dewaele te Paulatem*, - *De Zwalmgalm*, 13, 2008, (1), p. 14-20; (2), p. 19-22; (3), p. 6-10.
Vorige bijdrage opgenomen in de Bibliografie 2007 nr. 439.

359 - GOOSSENS Luc, *De familie de Tenremonde : een genealogische benadering*, Gent, s.n., 2007.
Controversiële genealogie van de heren van Dendermonde die verbonden worden met de Rijselse tak 'de Tenremonde'. Aleydis van Dendermonde (+ 1212 n.s.) was door haar tweede huwelijk ook vrouwe van Ninove.

360 - HAILLIEZ Claudine, *Leonard Vandeparre : wat men niet kan zien op de foto*, - *Triverius*, 38, 2008, (1), p. 4-7.

361 - ROEST Frans, *Beerlegem : korte geschiedenis van het roemrijke geslacht d'Evora y Vega*, - *De Zwalmgalm*, 13, 2008, (2), p. 11-13.

362 - VAN BIESEN Fred, *De familie Merckx in Moorsel*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (1), p. 104-120; (2), p. 231-243.

363 - VAN DE VELDE Frydda, *Het hoekje van de familiekunde*, - *De Zwalmgalm*, 13, 2008, (4), .
Over de families Roman en De Wolf.

364 - VAN LANGENHOVEN Bart, *De familie Huylterman, Haelterman, Aelterman, Alterman te Lede*, - *Dender-Stam*, 28, 2008, (2), p. 55-60.

365 - VAN SANTEN Kristoff, *"Bij Van den Bossche" : een korte historiek*, - *Dender-Stam*, 28, 2008, (4), p. 99-100.
In Appelterre.

366 - VERMOESEN Ben, *Jan De Witte, Anna Robijns en kinderen, een merkwaardige familie te Meldert*, - *Heemkundige Kring De Faluintjes*, 21, 2008, (2), p. 190-214.

367 - [ZOTTEGEM], *Zottegem (O.L.Vr.) : parochieregisters dopen (1811-1900)*, Gent, VVF-Gent Digitaal Archief, 2008, 128 p.

Wapenkunde. Heraldiek (929.6)

368 - GOETHALS Patrick, *Het wapenschild op de achtergevel van de Hillegemse pastorij*, - *De Hellebaard*, 5, 2007, (1), p. 10-11.

Geschiedkundige prijzen (93)

369 - [PROVINCIALE], *Provinciale prijs voor geschiedenis : huldiging van Jelle Haemers en Marc Verschooris*, - *Cultureel Jaarboek Provincie Oost-Vlaanderen*, 2003, p. 113-120.
Marc Verschooris (° Zottegem 1956).

Archiefinventarissen (930.25)

370 - DE MECHELEER Lieve, *Overzicht van de archieftoegangen in de leeszaal van het Algemeen Rijksarchief : toestand op 1 januari 2008*, (*Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën. Gidsen*, 66), Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2008.

371 - DECLERCQ G., *Le classement des chartriers ecclésiastiques en Flandre*, - *Scriptorium*, 1996, p. 331-344.
O.m. inventarissen en cartularia van de abdij van Ninove.

Historici (94)

372 - [HULDEZITTING], *Huldezitting E.H. Jozef De Brouwer*, - *Heemkundige Kring Denderland*, 6, 2008, (2), p. 29-36; (3), p. 79-83.

Geschiedenis van de middeleeeuwen (94.033)

373 - VAN DE PERRE Dirk, *Het Aalsterse geslacht 'Van Popperode', de graven van Vlaanderen en de Ninoofse abdij*, - *Het Land van Aalst*, 60, 2008, (3), p. 210-216.
In de twaalfde en dertiende eeuw.

Geschiedenis van de moderne tijden (94.034)

374 - BRUYLAND Herman, *Grasduinen in de schepenregisters van Lede*, - *Ken uw Dorp*, 35, 2008, p. 47-51.

375 - DE TROYER Roger, *Heldergem : 'levering van peerden' 1769*, - *Mededelingen Heemkundige Kring Groot-Haaltert*, 28, 2008, (4), p. 3.

376 - DONCHE Pieter, *Berichtgeving in de Zuidelijke Nederlanden over de geboorte van Keizer Karel*, - *Biekorf*, 108, 2008, (3), p. 287-302.
O.m. in Aalst en Geraardsbergen.

377 - LACHAERT Pieter-Jan (red.), *Oudenaarde 1708 : een stad, een koning, een veldheer*, Leuven, Davidsfonds en Oudenaarde, Stad Oudenaarde, 2008, 151 p.

378 - RITTERSMA Rengenier, *Van schrikbeeld tot prototype : de mythogenese van graaf Lamoraal van Egmont (1522-1568)*, - *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 121, 2008, (4), p. 388-399.

379 - VAN DE SIJPE Ernest, *Herzele tijdens de woelige jaren 1706-1713*, - *De Hellebaard*, 5, 2007, (4), p. 58-59.

Geschiedenis 1787/1815 (94.034/035)

380 - DE ZUTTER Charles, *De Boerenkrijg te Herzele en de letterkundige Pieter Johan Robyn : aanslag van 3 Brumaire Jaar 7 (24 oktober 1798)*, - *Het Land van Aalst*, 60, 2008, (1), p. 27-40.

Geschiedenis van de negentiende eeuw (94.035)

381 - DE SMET Lucien, *De gemeente Moortsele tijdens het Verenigd Koninkrijk*, - *Heemkundig Genootschap Het Land van Rode*, 35, 2008, (141), p. 13-20.

382 - VAN TRIMPONT Marc, *Vooruderreeks, beknopt curriculum of familieschets van 100 noemenswaardige personen uit de Geraardsbergse burgermaatschappij (van ca. 1800 tot 1920) : Adrien Flamant - Hyppoliet Flamant*, - *Gerardimontium*, 2008, (218), p. 32-33.

383 - VAN TRIMPONT Marc, *Zowat 150 jaer geleden las men in ... Gazette van Gerardsbergen*, - *Gerardimontium*, 2008, (217), p. 32; (218), p. 24; (219), p. 33; (220), p. 33; (221), p. 33; (222), p. 26.
Vorige bijdragen opgenomen in de Bibliografie 2007 nr. 464.

384 - VERNAEVE Wilfried, *Aalst in de pers 150 jaar geleden*, - *Mededelingen van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon*, 35, 2008, (1), p. 22-24; (2), p. 42-48; (4), p. 68-71 [i.e. 82-86].
Artikels uit "De Denderbode" van het jaar 1856.

Geschiedenis van de negentiende en twintigste eeuw (94.035/036)

385 - ROBIJNS Luc, *Memorieboek van Joannes en Franciscus Van Landuyt uit Nieuwerkerken van 1751 tot 1808*, - *Liniaal*, 31, 2008, (2), p. 14-21.
Vorige bijdragen opgenomen in de Bibliografie 2007 nr. 469.

Geschiedenis van de twintigste eeuw (94.036)

386 - BAELE Rita, *'Boekel' en 'Rozebeke' in de kranten van toen*, - *De Zwalmgalm*, 13, 2008, (3), p. 26-28; (4), p. 26-28.
Begin 20e eeuw.

387 - [BEELDEN], *Beelden uit het Okegem van onze ouders*, - *Mededelingen Heemkring Okegem*, 33, 2008, (4), p. 86-97.
Grotendeels over sportmanifestaties in de jaren 1960-1970.

388 - IGUAL-PACHECO Michel; MEERT Jeroen, *Geschiedenis van het Ezelsplein. 3*, [Aalst], Stad Aalst, 2008.
Populaire benaming van de Volksplaats. De delen 1-2 werden opgenomen in de bibliografie 2006 (nr. 490).

389 - MAROYE Marc, *100 jaar geleden in De Beiaard ...*, - *Triverius*, 38, 2008, (1), p. 62-64; (2), p. 63-66; (3), p. 64-69; (4), p. 67-70.
Vorige bijdragen opgenomen in de Bibliografie 2007 nr. 471.

390 - MERCHIE Rik, *" 't Is stil aan de overkant ...?!" : de perceptie van de Schelde als 'grens' en stroom in de streek van Oudenaarde in de Nieuwste Tijden*, Gent, UGent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2008.

391 - PREMEREUR André, *De wijk 'Pikkelgem' te Deftinge*, - *Triverius*, 38, 2008, (3), p. 81-82.

392 - TOPKE Hubert; VAN LANGENHOVEN Bart, *Lede 10 keer in de 20ste eeuw*, Lede, Culturele Raad, 2008, 60 p.

393 - UYTTERSPROT Marc, *Aalst in het jaar 1908*, - *Mededelingen van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon*, 35, 2008, (4), p. 72-78.

OPMERKING
Het nr. 88 bestaat niet.

AUTEURSREGISTER

Afschrift, Antoon 176
Ancaer, Astrid 133
Aron, Paul (dir.) 134
Baekeland, Paul 162, 313
Baele, Rita 15, 386
Bavay, Lut 17, 164, 201, 283
Beeckmans, Luc 268
Beeckmans, Luk 343
Belmans, Eva 66
Biebaut, Etienne 28, 38
Bijl, Theophile 297
Blommaert, A.O. 36
Bogaert, Annemie 40
Bosteels, Katrien 50
Bourdeaudhui, Jozef 314, 348
Bourdeaudhui, Leen 314
Bracke, Nele 75, 76
Brantegem, Herman 245, 291, 298
Browaeys, M. . 261
Bruyland, Herman 196, 374
Brynart, Peter 299
Buts, Hugo 349
Buys, Jean-Claude 306
Byl, Theophile 135
Caen, Joost 249
Callebaut, Noël 166
Callebaut, Roger 167
Callewier, Hendrik 156
Cami, Gilbert 304
Castelain, Rik 96
Caudron, Freddy 61, 97, 183
Ceulemans, Christina 294
Cherretté, Bart 337
Cleymans, Frans 186
Cock, Marcel 345
Coppein, Bart (red.) 1, 2
Coppens, Jan 315, 316
Coppieters, Guy 94
Cosijns, Roger 274
D'Haese, Dirk 122
D'Hoker, Mark 156, 157, 158, 159, 160
D'Hondt, Peter 255
De Baerdemaeker, Marieke 263
De Baere, Rik 256
De Baets, August 104, 105
De Beck, Lode 197
De Bie, Annelies 86
De Bie, Marc 177
De Boeck, Dirk 17, 98
De Burlet, Virginie 253
De Chou, Freddy 108, 109, 202, 203, 204
De Clerck, Jan C.A. 205, 233, 350
De Cnop, Marc 351
De Deken, Clothaire 198
De Grauwe, Jan 62
De Groote, Koen 338, 339, 340
De Jaegher, Lars 251
De Jaegher, Lut 352
De Jonge, Arnold 72
De Kegel, Joris 82
De Koker, Bart 184
De Koninck, Jeannine 39
De Lange, Sylvain 99, 194, 224
De Loose, Mimi 317
De Maeseneer, Joachim 257
De Mayer, Marc 111
De Mecheleer, Lieve 370
De Meester, Etienne 40
De Merlier, Dirk 192, 307
De Meyer, Norbert 168
De Mol, Elie 235
De Moor, Romain 276
De Munck, Bert (red.) 249
De Nijs, Eddy 68
De Nil, Bart 247
De Noyette, Guy 69, 252
De Paepe, Gunter 136
De Prijck, Mieke 41, 209, 223, 308
De Punt, Johan 236, 302
De Reu, Pieter 331
De Ro, Jacques 100, 123, 178, 246, 281
De Ruyver, Luc 176
De Schryver, Fredy 30, 31, 97, 264, 289, 318, 325
De Smet, Lucien 240, 279, 381
De Sutter, Prosper 112
De Tant, Fernand 209, 223
De Temmerman, Ludwig 13, 34, 152, 243, 303, 353
De Tollenaere, F. 326
De Troyer, Roger 77, 91, 319, 375
De Vuyst, Julien 18, 19, 42, 51, 199, 227, 242, 300

De Vuyst, Paul 206, 219, 220, 221
De Wandel, Tineke 341
De Wilde, Johan R.J. 119
De Wilde, Omèr 187
De Wolf, Dirk 241
De Wolf, Gilbert 79, 226, 293, 304
De Wolf, Koenraad 259
De Zutter, Charles 380
Debaveye, Jonas 124
Declercq, G. 371
Decrits, Marc 106, 107, 137
Delmoitie, Koen 182
Denewet, Lieven 210
Deploige, Jeroen 55
Deprost, Luc 113, 354, 355, 356
Derde, Willem 244, 251
Deschieter, Johan 341
Desmet, Ginette 342
Devos, Geert 357
Devos, Wannes 138
Dewaele, Sylvain 358
Dierickx, Fons 43, 148, 153, 207, 269
Donche, Pieter 376
Duprez, Michel 44, 121, 154, 320
Duquet, Frans 125, 265
Ervynck, Gontran 126
Fonck, Antoine 139
Fransaer, Frans 321
Gaens, Tom 62
Gerits, Jan 20
Goedleven, Edgard 260
Goeminne, Luc 211, 329
Goethals, Patrick 21, 368
Goossens, Geert 102
Goossens, Luc; Beghyn, Bernard 359
Gotovitch, José (dir.) 134
Hailliez, Claudine 360
Hallaert, Isidoor 238
Hanssens, Pia 167
Haustraete, Hans 312
Hoebeke, Michel 52
Huys, Paul 212, 213
Igual-Pacheco, Michel 388
Lachaert, Pieter-Jan (red.) 377
Laeremans, Jos 147, 266
Langen, Iris 244
Lemmens, Daniël 90
Liagre, Guy 73, 74
Liessens, Gerrit 53, 93, 110, 292
Luyten, Dirk 5, 6, 7, 8
Maillard-Luypaert, Monique 46
Maréchal, Griet 83
Maris, Dirk 332
Maroye, Marc 101, 114, 140, 389
Meert, Jeroen 388
Meert, Pol 169
Merchie, Rik 390
Mertens, Wenceslaus 345
Mertens, Wouter 250, 258
Meulemeester, Jean-Luc 336
Minnaert, William 77, 91
Moens, Jan 338, 339, 340
Naudts, Kris 170
Neirinck, Paul 290
Olsen, Jan 208
Paul, Herman 103
Peersman, Catharina 63, 310
Peeters, Jean Paul 288
Piens, Thomas 214
Pijnenburg, W.J.J. 327
Premereur, André 271, 391
Put, Eddy 47, 63
Put, Eddy (coörd. en eindred.) 156, 157, 158, 159, 160
Pype, Pedro 278
Redant, Gabriël 78, 228, 280
Rittersma, Rengenier 378
Robijns, Luc 267, 345, 385
Roest, Frans 229, 361
Roggeman, Willem M. 334
Roggeman, Willy 272
Roobaert, Bernard 328, 330
Scheerlinck, John 230
Schoon, Edmond 215
Sente, François 47
Sonck, Hans 161
Souffreau, Georges L. 155, 217, 218, 219, 220, 221
Soyez, Sébastien 115
Steenhoudt, Koen 172
Stroobants, Aimé 48
Suenens, Kristien 54
Surdiacourt, Dirck 141
Surdiacourt, Dirk 80
T'Hooft, Wim 84
Taeldeman, Johan 323

Tallir, Georges 40, 273
Teirlinck, Frank 56
Temmerman, Paul 234
Tigelaar, Jaap 22
Timmerman, Hubert 195
Toelen, Jan 29, 35, 165, 189
Topke, Hubert 392
Trowbridge, Mark 193
Tuyls, Martine 47
Uyttersprot, Marc 23, 237, 277, 309, 393
Van Accoleyen, Peter 70
Van Asbroeck, Hanne 142
Van Biesen, Fred 92, 132, 143, 179, 305, 362
Van Bockstaele, Geert 9, 10, 36, 37, 157, 158, 345
Van Craenenbroeck, Karen 87, 88
Van de Maele, Romain John 175, 225
Van de Perre, Arnold 269
Van de Perre, Dirk 32, 64, 345, 373
Van de Putte, Lancelot 144
van de Putte, Maria, Zuster 155
Van de Sijpe, Ernest 379
Van de Velde, Frydda 180, 363
Van de Velde, Wilfried 164
Van de Vijver, Mieke 337
Van de Voorde, Rita 200
Van den Bruelle, Annelies 284
Van der Eycken, Johan 156, 157, 158, 159, 160
Van der Helst, Luc 285, 296
Van der Perre, Chris 49
Van der Speeten, Jozef 95, 116, 287
Van der Vurst, Pierre 262, 286, 301
Van Driessche, Luc 33, 185, 190, 191
Van Durme, Luc 311
Van Geert, Josh 275
Van Geyt, Johan 173
Van Heden, Rolande 231
Van Hove, Willy 304
Van Landuyt, Lena 81
Van Langenhoven, Bart 24, 25, 26, 67, 122, 364, 392
Van Liefferinge, Nick 344
Van Paepeghem, Willy 145, 150, 347
Van Santen, Kristoff 365
Van Schoorisse, Willy 51
Van Schoors, Luc 324
Van Schuerbeeck, Gert 254
Van Trimpont, Marc 80, 120, 146, 295, 382, 383
Van Wesemael, Paul 65, 151
Van Zanten, Mieke 27
Vande Winkel, Georges 4, 345
Vandenabeele, Emiel 163
Vanhaute, Eric 76
Vanhecke, Eline 117
Vanhoutte, Jürgen 156, 157, 158, 159, 160
Verberckmoes, Johan 3
Verleyen, Wilfried (o.s.b.) 57, 58, 59
Vermoesen, Ben 60, 118, 232, 346, 366
Vermoesen, Reinoud 86, 89
Vernaeve, Wilfried 4, 11, 345, 384
Versieren, Jelle 85
Vleugels, Caroline 160
Vuylsteke, Marc 71, 335
Welleman, Geert 343
Wuyts, Frederik 337

PERSONENREGISTER

Aelbrecht, Robert 143
Aelterman (familie) 364
Aleydis van Dendermonde 359
Alterman (familie) 364
Ancaer, Astrid 133, 245
Antonius (H.) 207
Baekelandt (familie) 353
Beekman (familie) 365
Berlangé, Bernardus 97
Bernard (familie) 201
Blindeman, Angèle 177
Boon, Louis Paul 334
Boudewijn van Boekel 55
Bruggeman, Jan 73
Buyle, Hubert 332
Callebaut, Alfons 49
Cardoen, Marcel 95
Cassier, Irène 65
Casteels, Francies 119
Cautaert, Joannes 213
Claus, Hugo 335
Clinckaert, Joseph 188
Cochez, Victor Jan 188
Cool, Jozef 131
Cooreman, Auguste 188
Cornelius (H.) 23
Couck, Romain 116
D'Evora y Vega (familie) 361
D'Haese, Clara 188
Daem (familie) 217
Damman (familie) 46
De Block, Alice 179
De Brouwer, Joseph 230
De Brouwer, Jozef 9, 10, 372
De Bruyn, Marc 286
De Clerck, Hendrick 294
De Cock, Alfons 207
De Cock, Michel 53
De Coninck, Jacob 32
De Coster, Joannes 183
De Craene, Basiel 331
De Dier, Cyriel 116
De Grauwe, Camiel 188
De Jonge, Simeon 72
De Kerpel (familie) 125
De Koker, Jan Baptist 242
De la Croix, Karel 51
De Lange, Sylvain 174
De Meersman, Gustaaf 305
De Mulder, Denis 48
De Pelsmaeker, Prosper 82
De Portemont (familie) 281
De Preter, Ronald 261
De Proost (familie) 113, 354
De Proost, Jan 355, 356
De Ridder, Fernand 95
De Ro (familie) 351
De Robiano, Elisabeth 347
De Saedeleer, Adriaen 234
De Schrijver, Josephus 230
De Tenremonde (familie) 359
De Vis (familie) 215, 338
De Visscher (familie) 176
De Waepenaert (familie) 280
De Wannemaeker, Urbain 139
De Wever, Alfons 132
De Wilde, Emmanuel Vincentius 98
De Wit, Rik 58
De Witte (familie) 366
De Wolf (familie) 363
Delbauve (familie) 246
Den Tandt, Hilda 78
Dendermonde, van (geslacht) 359
Dewaele (familie) 358
Dirckx, Auguste 178
Drowart, Theo 188
Du Caju (familie) 187
Du Tarte, Jeanne Etienette 306
Elebaut (familie) 209
Eykelberg, L. 292
Flamant (familie) 382
Flament (familie) 382
Francq, Jacobus 213
Ghijs, Michaël 301
Ghijsels, Valery 298
Ghys, Petrus 352
Godelieve (H.) 15
Goethals, Julius 273
Gudula (H.) 22
Haelterman (familie) 364
Haemers, Jelle 369
Heigl, Godehard 60
Helderenberg, Gery 332

Huijlenbroeck (familie) 349
Hurel, Antoine Francois 97
Huylterman (familie) 364
Jacobs, Bart 287
Karel V 376
Lambrecht, Frans 82
Lamoraal van Egmont 378
Lebbe, Pol 38
Lemaître, Achille 71
Lepage, Hubert 45
Lievens (familie) 77
Linthout, Frans 188
Lippens, Raphaël 206
Lisaerde (familie) 349
Livinus (H.) 18, 21
Lodewijk XIV 377
Malaise, Joseph 52
Maréchal-Vandenberge, Odile 83
Marlborough (hertog van) 377
Meireman, Maurice 190
Mercier, Egidius 181
Merckx (familie) 362
Mertens, Frans 261
Mike's Fury Band 298
Moens, Maria Carolina 191
Moernaut, Aloysius Judocus 188
Moortgat, Emiel 50
Morraye, Joseph 239
Motmans, Arnoldus 57
Neirinck (familie) 290
Ophalvens, Remi 191
Permentier, Maria 188
Piens, Jan 212
Plancquaert, Hector 84
Poelman, Maria 208
Quisquater, Maria Theresia 191
Reynier, Pieter 98
Ringoot, Domitilla Octavia 191
Robijns (familie) 366
Robyn, Pieter Johan 380
Roels, Ilse 81
Roels, Leo 149
Roman (familie) 363
Roosens, Antoon 85
Roseleth, Maria Ludovica 191
Schouppe (familie) 34
Servandoni, Jean Nicolas 306
Signor, Pierre Joseph 307
Signor, Jean Baptiste 307
Slock, Walter 260
Slots (familie) 348
Smesman (familie) 176
Smits, Adriaen 82
Spinoy, Erik 333
Stalpaert, Rosalie 178
Temmerman, Thomas 98
Tenremonde, de (familie) 359
Timmermans, Felix 261
Trossure, Hans 295
Van Buggenhout, Eugène 78
Van Butsele (familie) 243
Van Cauwenberghe, Adriaen 213
Van Cleemput, Jozef 9
Van de Velde, Angelina 180
Van de Velde, August 136
Van de Velde, Petrus 136
Van den Abbeele (familie) 349
Van den Bossche (familie) 365
Van den Rogiere, Lieven 213
Van Dendermonde (geslacht) 359
Van der Jeught, Leon 191
Van der Straeten (familie) 350
Van Driessche, Maria Francisca 191
Van Elshoudt, Godfried 330
Van Essche, Emiel 277
Van Hecke (familie) 240
Van Immerseel, Frans 293
Van Landuyt, Franciscus 385
Van Landuyt, Joannes 385
Van Lijsebeth, Frans 35
Van Maldre, Jan 212
Van Nieuwenborgh, Thomas 59
Van Nuffel, Angelina 97
Van Nuffel, Felix 191
Van Oostveen, Romanus 56
Van Overstraeten, August 82
Van Reeth, Flor 261
Van Roy, Sabina 191
Van Schuylenbergh, Petrus 82
Van Vlemmeren, Urbain 43
Van Wymeersch (familie) 34
Vandeparre (familie) 360
Vercruysse, Arthur 74
Verhoeven, Anne Marie 97
Verschooris, Marc 369
Verspeet, Maria Ludovica 150

Vollmer, Karl-Joseph 146
Wasterlain, Georges 285, 296
Wieme-Van Nieuwenhuyze (familie) 352
Wierinck (familie) 290
Wouters, Jan 261
Yoors, Eugeen 261

TOPOGRAFISCH REGISTER

Aaigem 53, 110, 206, 219, 220, 221, 236, 292
Aalst 11, 39, 40, 61, 66, 73, 82, 83, 86, 89, 113, 117, 146, 156, 159, 160, 167, 170, 175, 187, 193, 199, 225, 238, 248, 259, 260, 262, 263, 273, 275, 280, 285, 286, 288, 294, 296, 301, 309, 331, 332, 333, 340, 345, 354, 355, 356, 373, 376, 384, 388, 393
Aalst (arrondissement) 87, 88, 115
Aalst (regio) 94
Affligem 56, 57, 58, 59, 60
Appelterre 365
Baaigem 42, 212, 259
Baardegem 39, 50, 167, 177, 185, 205, 233, 259, 350
Balegem 240, 327
Bambrugge 236
Bavegem 42, 259
Beaulieu 106
Beerlegem 15, 103, 154, 361
België 5, 6, 7, 8, 75, 76, 134
Berchem 96
Borchtlombeek 142
Borsbeke 40, 102, 139, 228
Brabant 254
Brakel 13, 173, 243
Brussel 54, 370
Burst 184, 201, 236
Congo 80
Cotthem 255
De Waterrat (Aaigem) 220
Deftinge 259, 270, 271, 391
Dender 199, 256, 258
Denderbelle 185
Denderhoutem 136, 161, 239
Denderleeuw 73, 82, 129
Dendermonde 67, 263, 359
Denderwindeke 222, 351
Dikkele 154
Doornik 46
Driesmolen (Aaigem) 219
Edelare 96, 259
Eertbrugge 354, 355, 356
Eichem 257
Elene 37
Elst 96, 259
Ename 107, 223, 224, 259
Engel's Molen (Aaigem) 221
Erembodegem 86, 181, 337
Erondegem 98
Erpe 19, 45, 65, 151, 164, 222, 236, 354, 356
Erpe-Mere 17, 144
Erwetegem 40
Etikhove 96, 259, 314, 348, 352
Everbeek 99, 135, 140, 172, 197, 297, 360
Ezelsplein (Aalst) 388
Gentbrugge 166
Geraardsbergen 16, 40, 73, 74, 80, 100, 120, 123, 141, 146, 157, 159, 178, 199, 246, 259, 281, 299, 311, 315, 316, 324, 341, 345, 376, 382, 383
Gijzegem 38, 86, 147, 150, 167, 195, 347
Godveerdegem 259
Gontrode 42
Gooik 287
Grimminge 235
Haaltert 111, 149, 211, 230, 234, 284
Heldergem 19, 77, 78, 91, 111, 319, 375
Hemelveerdegem 259
Herdersem 39, 40, 43, 86, 148, 153, 167, 179, 182, 185, 207, 248, 305, 332
Herenmolen ('s) (Sint-Lievens-Esse) 217
Hermelgem 154
Herne 62
Herzele 155, 222, 248, 259, 379, 380
Hillegem 368
Hofstade 23, 86, 145, 167, 183, 185, 188, 195, 237, 266, 276, 277, 317,

349, 372
Horebeke 13, 36, 307
Hundelgem 154, 213, 259, 283
Hunnegem 259
Iddergem 47
Impe 93, 122, 127, 130
Kerkem 96
Kerksken 78, 82, 111
Korsele 36
Kwaremont 96, 307
Lage Landen 27
Land van Aalst 9, 12
Landskouter 42, 259
Lede 16, 20, 24, 25, 26, 40, 67, 70, 93, 117, 122, 127, 128, 130, 131, 185, 196, 227, 304, 306, 332, 364, 374, 392
Leeuwergem 253, 259
Letterhoutem 42, 265
Leupegem 96, 222, 259
Liedekerke 117, 323, 328
Lieferinge 259, 351
Lierde 62
Maarke 96, 259
Maarke-Kerkem 192, 259, 314
Maarkedal 162, 163, 198, 200, 248, 313
Massemen 222
Mater 40, 84, 363
Meerbeke 32, 85, 117, 259
Meilegem 44, 121, 154, 259
Melden 84, 96, 222, 259
Meldert 39, 118, 167, 186, 215, 232, 248, 259, 269, 338, 346, 366
Melle 48, 90, 104, 105, 126, 168, 176, 208, 231, 248, 290, 342
Melsen 259
Mere 19, 222, 236, 248, 302
Mespelare 185, 259
Michelbeke 34, 152, 222
Moerbeke 295
Molen Daem (Sint-Lievens-Esse) 217
Molen te Dalme (Aaigem) 221
Molen ten Broekendriese (Aaigem) 220
Moorsel 22, 29, 35, 39, 92, 132, 143, 165, 167, 185, 189, 259, 321, 339, 362
Moortsele 247, 259, 381
Munkzwalm 121, 154, 222, 229, 252
Munte 222
Nederboelare 206
Nederbrakel 19, 52, 101, 140, 303, 353
Nederbrakel (kanton) 84
Nederename 84, 107, 259
Nederland 27
Nederzwalm 36, 154
Nederzwalm-Hermelgem 121
Neigem 259
Nieuwenhove 259
Nieuwerkerken 19, 30, 31, 68, 81, 97, 112, 264, 267, 289, 318, 325, 385
Ninove 14, 46, 63, 64, 95, 158, 159, 170, 211, 259, 261, 310, 330, 345, 359, 371, 373
Nukerke 84, 96, 222, 278, 307, 314, 335
Okegem 49, 95, 116, 133, 245, 250, 257, 287, 291, 298, 322, 387
Okegembaan (Ninove) 95
Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek 142
Oombergen 46, 255, 259
Oordegem 93, 122, 127, 130
Oost-Vlaanderen 124
Oosterzele 40, 119, 213, 222
Opbrakel 99, 222, 224, 259
Ottergem 98, 236, 259
Oudenaarde 377
Oudenaarde (regio) 390
Outer 82
Overboelare 19, 344
Pamel 142
Pamelstraat (Ninove) 95
Papegem 127
Paulatem 36, 154, 259, 358
Petegem 106
Pollare 40, 257, 259, 274
Popperode 373
Ressegem 19, 78, 248
Roborst 36, 222, 259
Ronne (rivier) 326
Ronse 40, 84, 96, 117, 194, 222, 244, 251, 259, 307, 312, 326, 327
Ronse (regio) 137
Roosdaal 142
Rotselaar (Land van) 111
Rozebeke 36, 69, 154, 252, 259, 386
Ruien 307
Schelde 390
Schelderode 42
Scheldewindeke 19, 259, 279

Schellebelle 354, 355, 356
Schendelbeke 259
Schorisse 19, 71, 96, 222, 314, 357
Semmerzake 259
Sint-Antelinks 216, 222, 272
Sint-Blasius-Boekel 36, 154, 386
Sint-Denijs-Boekel 36, 121, 154, 180, 194, 222, 259, 386
Sint-Dierickx 106
Sint-Goriks-Oudenhove 37, 259
Sint-Kornelis-Horebeke 19, 51, 222
Sint-Lievens-Esse 18, 213, 217, 242, 248, 300, 311, 343
Sint-Lievens-Houtem 42, 125, 255, 259
Sint-Maria-Horebeke 51, 72
Sint-Maria-Horebeke (kanton) 84
Sint-Maria-Latem 36, 84, 121, 154, 363
Sint-Maria-Oudenhove 37, 40, 96
Sint-Martens-Lierde 19, 114
Smeerebbe-Vloerzegem 109
Smetlede 93, 122, 127, 130
Steenhuize-Wijnhuize 48, 83, 218, 311
Strijpen 213
Strijtem 142
Ter Prostdije 106
Terjoden 111, 284
Tournai 46
Velzeke 40, 180, 259, 336
Veurne 263
Viane 108, 214
Vlaanderen 27, 54, 138, 170
Vlekkem 236, 352
Vlierzele 19, 42, 93
Vloerzegem 259
Voksplaats 388
Volkegem 96, 259
Waarbeke 204
Wanzele 93, 122, 127, 130
Waterrat (Aaigem) 220
Welden 176, 222, 259
Welle 129
West-Vlaanderen 124
Westrem 259
Wichelen 48, 185, 212
Wieze 33, 79, 169, 185, 190, 191, 199, 226, 241, 293, 304
Wijnhuize 218, 268
Woubrechtegem 53, 280
Zandbergen 203
Zarlardinge 202, 332
Zegelsem 41, 84, 209, 308, 353
Zonnegem 42
Zottegem 37, 367, 369, 378
Zuidelijke Nederlanden 159
Zulzeke 96, 259, 307
Zwalm 36, 282, 320

INHOUD BIBLIOGRAFIE 2008

0. ALGEMEENHEDEN 1-14
Bibliografieën van scripties (013)
Vakbibliografieën (016)
Verenigingen (06)
Wereldtentoonstellingen (061.4)
Journalistiek. Tijdschriften (07)

1. FILOSOFIE. PSYCHOLOGIE --

2. GODSDIENST 15-74
Heiligen. Heiligenverering. Bedevaarten (235.3)
Kerkelijke kunst (246)
Kerkmeubilair. Kerkklokken (247)
Broederschappen. Confreries (255)
Kerkpersoneel. Kerkarchieven (256/259)
Parochies. Pastoors. Dekens (262)
Missionering (266)
Christelijke religieuze ordes (271)
Protestantse kerken (283/289)

3. SOCIALE WETENSCHAPPEN 75-198
Statistiek (31)
Emigratie (314)
Verkiezingen (324)
Kolonisatie (325)
Ontwikkelingssamenwerking (327)
Politieke partijen en bewegingen (329)
Sociaal-economische geschiedenis (33)
Arbeidersbeweging (331)
Seizoenarbeid (331.5
Middenstand (334)
Belastingen. Heffingen (336.22)
Bankwezen (336.7)
Handel (339)
Rechtspraak (34)
Criminaliteit (343)
Huur. Pacht (347)

Nalatenschappen. Staten van Goed (347.6)
Dienstverleners (347.961)
Brandweer (351.78)
Lokale besturen. Gemeentebesturen (352)
Defensie. Krijgsgeschiedenis (355)
Wereldoorlogen (355 WOI/355 WOII)
Bejaardenzorg (364.1)
Sociale verzekering (369)
Onderwijs (37)
Jeugdbewegingen (374.3)
Volwassenenvorming (374.7)
Vrijetijdsbesteding. Toerisme (379.8)
Volkskunde. Heemkunde (39)
Levenscyclus (392)
Geboorte (392.1)
Huwelijk (392.5)
Herbergen (392.8)
Bijnamen. Spotnamen (392.91)
Dood en begrafenisgebruiken. Bidprentjes (393)
Gilden (394)
Processies. Ommegangen (394.5)
Sagen. Legenden (398.2)
Volksgeloof (398.3)

5. NATUURWETENSCHAPPEN 197-200
Waterlopen. Beken (556)

6. TOEGEPASTE WETENSCHAPPEN 201-246
Geneeskunde. Verpleegkunde. Vroedkunde (61)
Molinologie. Watermolens. Windmolens (620.9)
Mijnwerkers (628)
Straatschouwingen (625)
Verlichting (628.9
Transportmiddelen (629)
Landbouw (63)
Bossen (630)
Bloemisterij. Hopteelt (631/635)
Veeteelt (636)
Verkeerswezen. Postwezen. Spoorwegen (656)

Brouwerijen. Dranken (663)
Metaalbewerking (669)
Textielindustrie (677)
Kledingindustrie (687)

7. ARCHITECTUUR. PLASTISCHE KUNSTEN. MUZIEK. SPORT 247-309

Erfgedbeleid. Monumentenzorg (7.025)
Neogotiek (7.035)
Ruimtelijke ordening (71)
Spoorwegen (711.75)
Parken (712.26)
Landschapsbescherming. Natuurbescherming (719)
Romaanse architectuur (72.033.4)
Architecten (72.071)
Openbare gebouwen (725)
Spoorwegstations (725.31)
Religieuze architectuuur. Kerken. Kapellen (726.5)
Pastorieën (726.9)
Burgerlijke architectuur. Woningen. Hoeven. Kastelen (728)
Beeldhouwkunst (73)
Munt- en Penningkunde (737)
Metaalkunst. Klokken (739)
Textiel. Kant (745.52)
Glazenierskunde (748)
Schilderkunst (75)
Muziek. Muziekinstrumenten. Muziekverenigingen (78)
Sport (79)
Toneel (792)

8. TAALKUNDE 310-335

Taalkunde (80)
Dialecten (800.87)
Plaatsnaamkunde. Toponymie (801.311)
Naamkunde. Persoonsnamen (801.313)
Literatuur (82/89)

9. ARCHEOLOGIE. GEOGRAFIE. BIOGRAFIE. GENEALOGIE. GESCHIEDENIS 336-393

Archeologie van de Oudheid (902.032)
Archeologie van middeleeuwen en moderne tijden (902.033)
Prehistorie. Archeologie van de prehistorie (903)
Atloassen. Landboeken. Kaarten (912)
Biografie (929)
Familiekunde. Genealogie (929.5)
Wapenkunde. Heraldiek (929.6)
Geschiedkundige prijzen (93)
Archiefinventarissen (930.25
Historici (94)
Geschiedenis van de middeleeuwen (94.033)
Geschiedenis van de moderne tijden (94.034)
Geschiedenis 1787/1815 (94.034/035)
Geschiedenis negentiende eeuw (94.035)
Geschiedenis negentiende en twintigste eeuw (94.035/036)
Geschiedenis twintigste eeuw (94.036)

AUTEURSREGISTER p. 195
PERSONENREGISTER p. 198
TOPOGRAFISCH REGISTER p. 200

Georges Vande Winkel
Heirebaan 107
9400 Ninove-Denderwindeke

Wilfried Vernaeve
Brouwerijstraat 39
9300 Aalst

Opgelet nieuw e-mailadres voor onze vereniging

Ons oud adres op de binnenkant van de kaft vervalt. Vanaf oktober 2009 is ons nieuw adres:

hetlandvanaalst@telenet.be

Dus het oude adres, hoewel nog aanwezig op de kaft tot einde 2009, **niet** meer gebruiken!

DE VAN REETHVLEUGEL VAN HET SINT-ALOYSIUSCOLLEGE TE NINOVE (1938-1939)

Dirk VAN DE PERRE

Inleiding

De Antwerpse architect Flor Van Reeth behoort weliswaar niet tot de top van de Belgische architectuur van de 20ste eeuw (Van de Velde, Horta), maar mag zeker tot de subtop gerekend worden. Zijn bekendste grote werken zijn schoolgebouwen en kerken uit het interbellum, die zich bevinden in de regio Leuven, Lier en Antwerpen. Al deze gebouwen zijn thans als monument beschermd. De belangstelling voor zijn oeuvre is sinds 1990 groeiende. Uiteraard past deze herontdekking van Van Reeth in de algemene appreciatie die vandaag de interbellumarchitectuur en het modernisme geniet. Flor Van Reeth heeft slechts één grote opdracht in de provincie Oost-Vlaanderen uitgevoerd. Het betreft de bouw in 1938-1939 van een schoolvleugel met kapel van het bisschoppelijke Sint-Aloysiuscollege te Ninove. Dit is tevens zijn laatst ontworpen gerealiseerde kerkgebouw. Qua vormgeving is het zijn modernste en radicaalste werk. Na de oorlog was Van Reeth als architect nog weinig actief en legde hij zich toe op het schilderen.

Het Ninoofse schoolgebouw is haast onveranderd tot ons gekomen. Ondanks enkele spijtige kleinere ingrepen beschikt Ninove over een parel van interbellumarchitectuur waarvan interieur en exterieur grotendeels intact zijn gebleven. Hoe komt het dat dit werk in de architectuurliteratuur haast onvermeld is?[1] We zien drie redenen. Vooreerst ligt het gebouw niet aan de straatzijde en is het daardoor voor het grotere publiek onbekend. Vervolgens heeft het gebouwenpatrimonium van het Sint-Aloysiuscollege na 1960 een grote expansie gekend. De school breidde uit met de hogere humaniora, met nieuwe afdelingen, met gemengd onderwijs. Die expansie heeft ertoe geleid dat het gebouwencomplex van het Sint-Aloysiuscollege vandaag een amalgaam is, dat architecturaal

1 In Anne VAN LOO, *Repertorium van de architectuur in België*, Antwerpen, 2003, p. 583-584 wordt onder het item *Van Reeth Flor*, de Ninoofse kapel als een van diens werken vermeld.

De westzijde van het Van Reethgebouw gezien vanaf de speelplaats.
(foto Danny De Saedeleer, 2008)

rommelig overkomt. Kortom de huidige Van Reethvleugel verdrinkt in een gebouwengeheel dat geen architecturale allure uitstraalt. De laatste reden waarom het Van Reethgebouw zo onbekend is, heeft te maken met de ligging in het architecturaal weinig betekenende Ninove. De belangsteling voor Van Reeth is vooral groot in de Antwerpse regio. Zo bleef in de recente Pelgrimtentoonstelling te Lier (2008), waarin de figuur van Van Reeth centraal stond, het Ninoofse collegegebouw onvermeld.[2]

De Inrichtende Macht van de school is niet langer het bisdom Gent, maar de overkoepelende vzw IKORN, die een aantal katholieke scholen uit het Ninoofse beheert. Het bisdom is wel de naakte eigenaar van het Van Reethgebouw, de vzw IKORN bezit het in erfpacht. De schooldirectie is verantwoordelijk voor het dagelijkse gebruik.[3] Dit maakt dat drie instanties in onderling overleg moeten beslissen over de toekomst van het gebouw, iets wat een coherente beleidsvisie niet vereenvoudigt.

2 Rajesh HEYNICKX, *1910-1940. Religie en Moderniteit. Pelgrimkunst*, Leuven (KADOC), 2008.
3 Met dank voor de informatie over het college ons meegedeeld door Marcel Cock, gewezen principaal.

In 2008 greep de Stedelijke Erfgoedraad van Ninove het thema 'interbellum' van Open Monumentendag aan om met succes de architecturale waarde van het gebouw in het licht te stellen. Op 20 maart 2009 diende dezelfde Erfgoedraad een verzoek in bij de bevoegde administratie (de Erfgoedcel Onroerend Patrimonium van Oost-Vlaanderen) om het gebouw als monument te beschermen. Die procedure is thans lopende en het perspectief op een bescherming is reëel. Alle betrokken partijen zien immers in dat het gebouw een beter lot verdient dan dat het vandaag het geval is en staan positief tegenover een bescherming.

De toestand van het Sint-Aloysiuscollege vóór 1938

Het neogotische gebouw van het Sint-Aloysiuscollege.
(verzameling Hans Scheerlinck)

In tegenstelling tot Aalst en Geraardsbergen had Ninove in de 19de eeuw geen collegetraditie. Het college werd pas in 1872 gesticht op verzoek van de toenmalige burgemeester.[4] Het was aanvankelijk gehuisvest in gebouwen van de stad in de Dreefstraat (thans gebouwen Kon. Atheneum). Ten gevolge van de schoolwet van 1880 werd de steun van het stadsbestuur ingetrokken. Op een stuk weide aan de huidige Weggevoerdenstraat (toen in de volksmond de 'Lindekens'), werd door de familie Simons-Milo aan het bisdom een weide in erfpacht afgestaan. Daar werd in 1882-1883 het neogotische gebouw van het nieuwe college opgetrokken. De amateur-architect was pastoor De Feyter uit Herdersem. Dit gebouw vertoonde al vrij vlug grote bouwfysische gebreken. Het hoge gebouw met puntgevel was het priestergebouw, het lage lange gebouw langs de straatzijde waren de klaslokalen. Daar bevonden zich op de eerste verdieping de patronaatszaal en de neogotische kapel. De patronaatszaal werd na 1919 verbouwd tot klaslokalen. In 1931 werden de schoolgebouwen uitgebreid met vier klaslokalen aan de oostzijde van de toen nog aarden speelplaats. In 1924 telde het college 261 leerlingen in de lagere afdeling en 80 in de middelbare. De middelbare afdeling bestond uit de twee eerste jaren van de Grieks-Latijnse en uit de drie lagere jaren van de Moderne. De studie van de hogere humaniora was voor de Ninoofse jeugd toen nog een grote uitzondering.

Principaal Albert Steyaert (1895-1973) en de nieuwbouw van 1938-1939

Albert Steyaert werd in 1895 geboren te Evergem. Hij werd priester gewijd in 1920. Nadien werd hij leraar Latijn aan het Sint-Catharinacollege te Geraardsbergen en onderpastoor te Ophasselt en Zandbergen.[5] In 1933 werd hij tot principaal benoemd van het Sint-Aloysiuscollege te Ninove. Hij was toen 38 jaar. Over de persoonlijkheid van Steyaert is weinig geweten. Oud-leerlingen van het college herinneren zich hem als een teruggetrokken intellectueel, die weinig contact had met de leerlingen. Zeker had hij belangstelling voor de vooroorlogse liturgische beweging. Hij las de Latijnse teksten van de misviering in Nederlandse vertaling voor en wilde zo de participatie van de leerlingen aan het liturgie vergroten.[6] Op het college werd onder zijn

4 We steunen ons voor de collegegeschiedenis op de synthese van L. MEGANCK e.a., in: *Gedenkboek 100 jaar Katholiek Onderwijs in het Sint-Aloysiuscollege te Ninove*, Ninove, 1972, p. 18-29.
5 M. UYTTERSPROT, *De parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart in Hofstade-Aalst. Een bijdrage tot de geschiedenis*, Hofstade, 2004, p. 157.
6 Die belangstelling wordt aangehaald in: *Gedenkboek*, p. 40.

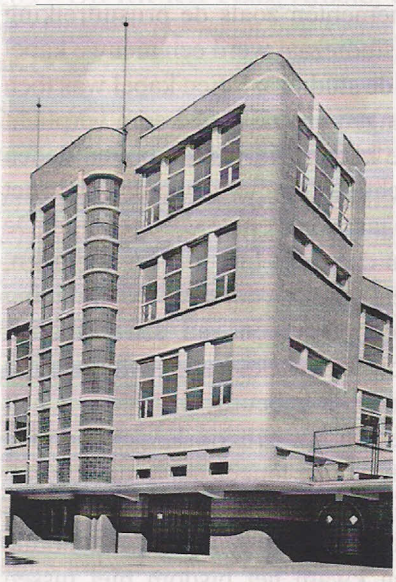
bestuur de K.S.A. opgericht.[7] Direct betrokken bij de werking van deze jeugdbeweging lijkt hij niet geweest te zijn. Onder zijn bestuur werd beslist om een nieuwe schoolvleugel te bouwen met een studiezaal/ toneelzaal op de gelijkvloerse verdieping en een kapel op de eerste. Vermoedelijk kaderde de bouw in het plan om de neogotische kapel om te vormen tot klassen. Een studiezaal was toen een belangrijk element in het schoolleven. Het was immers gebruikelijk dat de leerlingen van de middelbare afdeling van Ninove na de lessen hun huiswerk in de studiezaal maakten onder toezicht van een subregent. Die ruimte kon eveneens dienen voor plechtige evenementen zoals de prijsuitreiking of voor toneelopvoeringen. Boven de studiezaal werd een nieuwe kapel voorzien met dezelfde afmetingen als de studiezaal. Een kapel was toen cruciaal in het collegeleven. De leerlingen van de stad waren verplicht 's morgens de mis bij te wonen in de kapel. Die van de buiten deden dit in hun parochiekerk. Eerste en plechtige communie werden door het college georganiseerd. Het liturgische jaar werd op de voet gevolgd. De college-priesters (een achttal) dienden dagelijks hun mis op te dragen, vandaar dat in twee zijnissen zijaltaren werden voorzien. De inwijding in de liturgie was een van de grote opdrachten van een katholiek college. Of toen al het plan bestond om de Grieks-Latijnse humaniora uit te breiden tot drie jaar – wat uiteindelijk gebeurde in 1948 – is niet geweten. Wel werd in de geplande nieuwbouw één klaslokaal voorzien op het gelijkvloerse achter het podium van de toneelzaal in de kop van het gebouw.

Blijkbaar beschikte principaal Steyaert over een grote autonomie voor de realisatie van de plannen en kwam het bisdom niet tussen in de keuze van de architect, de bouwstijl en de aannemers. Dat de keuze voor de architect viel op Flor van Reeth, een architect uit het Antwerpse, is verrassend. Dat de stijl die van het modernisme werd, zal uiteraard aan de architect gelegen hebben, maar weerspiegelt toch ook de voorkeur van de opdrachtgever. In de jaren dertig zien we dat de architectuur van schoolgebouwen uiting gaf aan het moderne levensgevoel en dat gebroken werd met het traditionalisme. We zien dat onder meer te Aalst waar de Gentse architect Adrien Bressers (1897-1985) een nieuw blok klaslokalen bouwde voor het Sint-Jozefscollege in 1936.[8] Nog te Aalst bouwde het Koninklijk Atheneum in 1938-1939

7 L. MEGANCK, *De bomen staan in morgengloed*, Ninove, 1987, p. 8-11, plaatst het begin van KSA-Ninove in de jaren 1936-1937.

8 Dirk VAN DE PERRE, *Op de grens van twee werelden. Beeld van het architectuuronderwijs aan het Sint-Lucasinstituut te Gent in de periode 1919-1965/1974*, Gent, 2003, p. 77-78

een groot luchtig schoolgebouw in moderne stijl aan de Graanmarkt.[9] De bouw van de Centrale Bibliotheek en van het Hoger Instituut voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde van de Gentse Rijksuniversiteit door Henry van de Velde in 1933-1939 is wellicht het bekendste voorbeeld van modernistische schoolarchitectuur in Vlaanderen.[10] Het modernisme van het Ninoofse schoolgebouw vormde dus geen uitzondering. Dat te Ninove dit modernisme doorgetrokken werd tot in de kapelarchitectuur is wel uitzonderlijk, zelfs voor Vlaanderen.

Links: blok klaslokalen Sint-Jozefscollege te Aalst uit 1937 (Adrien Bressers); rechts: voorgevel verpleegstersschool van het Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis te Aalst uit 1936 (br. Urbain).
(foto's: archief Sint-Jozefscollege en Dirk Van de Perre)

In de kerkelijke architectuur van de jaren dertig maakte een sobere functionele neogotiek opgang. Die stijl, gepromoot door de Nederlandse architect A.J. Kropholler, werd door hem 'modern traditionalisme' genoemd.[11] Kropholler ontwierp in 1932-1933 de

9 De naam van de architect is niet meegedeeld op de website van het Atheneum. Het gaat hier om een ontwerp dat gemaakt werd in overheidsopdracht. Het is niet uitgesloten dat Henry van de Velde, die toen supervisie had op de architectuur van de door de overheid gesubsidieerde bouwwerken, de architectuur van dit gebouw beïnvloed heeft. Zie K.J. SEMBACH en B. SCHULTE, *Henry van de Velde. Een Europees kunstenaar in zijn tijd,* Keulen, 1993, p. 405.

10 Anthony DE MEY, *Interbellumarchitectuur in Oost-Vlaanderen*, Gent, 1990, p. 29.

11 Zie VAN DE PERRE, *Op de grens,* p. 60-61.

nieuwe abdijvleugel voor Affligem. Kropholler had grote invloed aan het Gentse Sint-Lucasinstituut. De jonge broeder Urbain (ir. Louis Van Mechelen) bouwde in die periode (1933-1937) de verpleegstersschool van het Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis te Aalst met bijhorende kapel in Krophollerstijl.[12] Br. Urbain evolueerde tegen het einde van dat decennium tot het inzicht dat modernisme wel kon voor gebouwen met een hedendaagse functie (station, sporthal, vlieghavengebouw) maar dat voor kerken de traditionele stijl diende behouden, vooral omdat het publiek de nieuwe stijl voor een kerkgebouw niet accepteerde. Dezelfde tweespalt zien we eveneens in het oeuvre van de Sint-Lucasarchitect Adrien Bressers. Enerzijds sluit hij aan bij een voorzichtig modernisme zoals in het geciteerde collegegebouw te Aalst, anderzijds verkiest hij het traditionalisme voor kerkgebouwen, zoals bij zijn parochiekerken van Bevegem (Zottegem) in 1943 (ontwerp) en 1948-1950 (uitvoering) en van Erembodegem in 1953. Tegen deze achtergrond is de architectuur van de Ninoofse collegekapel ronduit revolutionair.

Hoe kwam Steyaert in contact met Van Reeth en diens architectuur? Ik zie één belangrijke tussenschakel in de figuur van de Tongerlose norbertijn pater Antoon van Clé, na de oorlog beter gekend als de stichter van Sporta.

Pater Antoon van Clé (1891-1955) en de vooroorlogse liturgische beweging

Pater Antoon van Clé, norbertijn van Tongerlo, was stichter van het *Algemeen (Nederlandsch) Eucharistisch Tijdschrift* (1922-1940) dat door de abdij van Tongerlo werd uitgegeven.[13] Het was zijn grote bekommering om de actieve participatie van de gelovigen aan de eucharistie te stimuleren. Zijn apostolaat was vooral op kinderen en studenten gericht.[14] Hij was de stichter en animotor van "Ruusbroec", een beweging voor hoogstudenten.[15] Daartoe organiseerde hij 'Ruusbroecdagen' in de abdij van Tongerlo, die voor het eerst doorgingen in 1928. In het kader daarvan gingen ook 'eucharistische

12 Ibidem, p. 58-59, 129, 132.
13 Voor een biografie, zie W.C.A. DEKKERS, art. *Clé, Cornelius Josephus Alphonsus (Antoon) van, norbertijn van Tongerlo*, in: *Nieuw Biografisch Woordenboek*, VII, Brussel, 1977, kol. 148-155.
14 Bekend is A. VAN CLE, *Het H. Misoffer meebidden voor kinderen,* Tongerlo, 1941.
15 De kerngedachte van de beweging wordt door hem verwoord in A. VAN CLE, *De 'Ruusbroec'-gedachte*, Tongerlo, 1931.

studentenkongressen' door.[16] De beweging streefde voor zijn leden een radicaal christelijke levensvisie na, die zonder compromissen zou beleefd worden in het dagelijkse leven. Centraal stond het 'streven naar 'n diep eukaristies-liturgies leven' met de dagelijkse mis als levensprogramma. De levenstijl van de leden is die van 'levensversobering en levenseenvoud'.

De abdijen van Tongerlo en Averbode waren tijdens het interbellum centra voor de beleving van een Vlaams modern christendom. Het blad *Hooger Leven* (1926-1938), uitgegeven door de abdij van Averbode, was hiervan de exponent. Pater Emiel Valvekens van Averbode was hoofdredacteur van het blad. Gerard Walschap was gedurende een tijd medewerker. *Hooger Leven* was uitgesproken tegenstander van de overheersing van de neogotiek van de Sint-Lucasscholen in het Vlaams christelijke kunstlandschap.[17] Emiel Valvekens lag mede aan de basis van de stichting van *De Pelgrim* en hij was medeondertekenaar van het eerste *Pelgrim*-manifest (1925).[18] *De Pelgrim* werd gesticht te Lier in 1924 door Flor Van Reeth en zijn vrienden Felix Timmermans en Ernest Van der Hallen. Deze beweging verzamelde kunstenaars uit allerlei disciplines om aan een modern christelijk levensgevoel artistiek gestalte te geven. *De Pelgrim* huldigde ongeveer dezelfde levensfilosofie als de 'Ruusbroec-beweging' van Van Clé. Ook bij hen nam de eucharistische vroomheid een belangrijke plaats in, naar de woorden van Flor Van Reeth bij de stichting: "Onze voorzitter is Jezus Christus in het tabernakel".[19]

Pater Van Clé legde op 29 juni 1939 te Ninove aan het publiek de betekenis uit van de liturgie van de kerkwijding bij de wijding van de kapel. Hij was tevens aanwezig op het feestdiner. Tussen hem en Steyaert bestond er duidelijk een band, die vermoedelijk te maken had met beider belangstelling voor liturgische vernieuwing. Was de actieve aanwezigheid van Van Clé een openlijke blijk van erkentelijkheid vanwege principaal Steyaert voor de bijdrage van de Tongerlose pater in de realisatie van het gebouw? Was het Van Clé die aan Steyaert Van

16 Een verslag daarover: K. DE WITTE, *De lessen van het eucharistisch studentencongres in de abdij Tongerloo (5-6 aug. '31)*, *Algemeen Nederlandsch Eucharistisch Tijdschrift*, 10, 1931, p. 357-371.

17 Rita GHESQUIERE en Patricia QUAGHEBEUR, *Averbode, een uitgever apart 1877-2002*, Averbode-Leuven, 2002, p. 415-424; VAN DE PERRE, *Op de grens*, p. 32-33.

18 HEYNICKX, *Pelgrimkunst*, p. 4-9. Dit manifest verscheen in *Averbode's Weekblad* van 20 dec. 1925.

19 Geciteerd in M. BROWAEYS, *Flor Van Reeth (1884-1975) en zijn vrienden*, Antwerpen, 1997, p. 62.

Reeth als architect heeft aanbevolen? Het blijft een gissing.[20] Of er tussen Van Clé en Van Reeth contacten bestonden, heb ik niet kunnen achterhalen. Alleszins waren er intense contacten tussen *De Pelgrim* en de norbertijnen en sluit de liturgische spiritualiteit van Van Reeth volledig aan bij die van Van Clé.

Architect Flor Van Reeth (1884-1975)

Hij is te Antwerpen geboren in 1884.[21] Van 1900 tot 1903 is hij leerling aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen, waar hij de klas bouwkunde volgt. Hij ontwikkelt zich later tot schilder (aquarellist) en architect. De eerste contacten met glazenier Eugeen Yoors legt hij in 1905, die met Felix Timmermans in 1906. Vóór Wereldoorlog I bouwt hij vooral landhuizen. De oorlogsjaren brengt hij door in Engeland. Nadien is hij actief in de sector van de tuinwijken. In 1923 bouwt hij zijn eigen woning aan de Boekenberglei te Deurne.

Via deelname aan tentoonstellingen rijpt zijn verlangen om de kerkelijke architectuur in Vlaanderen te vernieuwen. Zo stelt hij op de tentoonstellingen voor religieuze kunst te Antwerpen in 1922 en 1924 ontwerpen voor van zijn 'Kerk van de H. Geest' en van zijn 'Pinsterkerk'. Dergelijke utopische plannen voor kerken blijft hij maken tot op hoge leeftijd.

In 1924 wordt te Lier door Van Reeth *De Pelgrim* opgericht. In 1927 exposeert hij bij de eerste Pelgrimtentoonstelling utopische ontwerpen voor de 'Kerk der Opstanding'. Eindelijk krijgt hij reële opdrachten voor kerkelijke architectuur. In 1928 ontwerpt hij het interieur van de 'Lutgardiskapel' in de Sint-Lutgardisschool te Antwerpen.[22] De glasramen zijn van Eugeen Yoors. Bij de bouw van het Antwerpse Sint-Lievenscollege ontwerpt hij in 1929-1932 in concurrentie met de architect Jef Huygh plannen voor de collegegebouwen. De eerder traditionalistische plannen van Huygh krijgen de voorkeur. Hij ontwerpt wel de feestzaal met bovenliggende kapel van dit bij uitstek Vlaamse

20 Er bestaat een 'pater Van Clé-archief' in de Abdij te Tongerlo. Navraag bij de archivaris wees uit dat er in dat archief geen briefwisseling aanwezig is tussen Steyaert en Van Clé en tussen Van Clé en Van Reeth. Eigen onderzoek heb ik in het archief niet ondernomen.

21 Voor een zeer uitgebreide biografie, zie BROWAEYS, *Flor Van Reeth*, p. 11-19; zie eveneens P.J.A. NUYENS, *Reeth, Flor van*, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, VIII, Brussel, 1979, kol. 619-625.

22 De originele kapelruimte bestaat niet meer.

college.[23] Ook hier zijn de glasramen van Eugeen Yoors. Met Huygh werkt hij eveneens samen voor de bouw van de Sint-Jozefskerk in zijn woonstraat aan de Boekenberglei te Deurne. Dit kerkgebouw sluit eerder aan bij het traditionele kerkconcept. De volle ontplooiing van zijn religieuze architectuur beleeft hij bij het ontwerp en de bouw in 1929-1932 van de schoolvleugel met kapel (Boodschapkapel) op de eerste verdieping van het Heilig-Hartinstituut te Heverlee. Hier krijgt hij carte blanche van de opdrachtgever, de zusters Annuntiaten, ondanks tegenwerking van de diocesane commissie van het aartsbisdom, en kan hij samenwerken met een reeks gerenommeerde kunstenaars als Eugeen Yoors, Rie Haan, Albert Servaes en Paul Joosten. Het is een gebouw in art decostijl. De kapel is een hoogtepunt voor de Pelgrimbeweging die in 1931 wegens onenigheid onder de leden een einde kent. Het alfabet van zijn latere kerkarchitectuur is er aanwezig: een centraal en zeer goed zichtbaar sober altaarblok; een centraal glasraam dat voor het altaar uitspringt en de ganse breedte van de kapel dwarst en zo de lichtgloed van het glasraam diep in de ruimte van het schip projecteert; voorkeur voor betegeling in granitomateriaal met afwisseling van geel en groen. De kapel werd in 1932 gewijd door kardinaal Van Roey, die zich over het resultaat zichtbaar weinig enthousiast toonde.[24]

Na 1930 sluit Van Reeth uitdrukkelijker aan bij de richting van de Nederlandse 'Nieuwe Zakelijkheid', d.w.z. een voorkeur voor een kubistische vormgeving, gebruik van industriële materialen, terugdringen van de decoratie. De internationale Stijlbeweging drong in Vlaanderen in die periode vooral door in het Antwerpse architectuurmilieu.[25]

De eerste kerk, gebouwd in de nieuwe stijl, is de Walburgiskerk in de Volkstraat te Antwerpen.[26] Het ontwerp kwam tot stand in 1935, werd

23 Dit collegegebouw is thans een beschermd monument. Ook hier is de oorspronkelijke ruimte van de Van Reetharchitectuur vernietigd (zaal is zwembad; kapel polyvalente ruimte met o.m. restaurantfunctie). Er zijn thans plannen om de originele glasramen van Yoors opnieuw in de vroegere kapelruimte te integreren.

24 De kapel en de schoolvleugel zijn thans als monument beschermd. Het gebouw wordt als de belangrijkste realisatie van Van Reeth beschouwd. Een uitgebreide bespreking vindt men in: BROWAEYS, *Flor Van Reeth,* p. 66-71; zie ook F. STRAUVEN e.a., *Art deco. Van de basiliek van Koekelberg tot het Flageygebouw*, Tielt, 2008, p. 94-95.

25 F. STRAUVEN, *Modernisme. Van het zwarte huis tot de boekentoren*, Tielt, 2008, p. 16-18 heeft het over 'Modernisme in Antwerpen'. Eduard Van Steenbergen was de voornaamste vertegenwoordiger van deze strekking, die gericht was op de Nederlandse Stijlbeweging. Vooral de werken van Willem Dudok en van Jacobus Johannes Pieter Oud stonden model.

26 We steunen ons op de studie van Carola VAN DEN WIJNGAERT, *Vooronderzoek glasramen van de Sint-Walburgiskerk-Antwerpen,* 2007, gemaakt in het kader van het restauratiedossier van de glasramen. De nota werd ons door de auteur welwillend bezorgd. Deze kerk is thans een beschermd monument. Zie eveneens L. SCHOONBAERT, *De Walburgiskerk te Antwerpen,* in: *100 jaar Sint-Walburgis*, Antwerpen, 1999, p. 42-50.

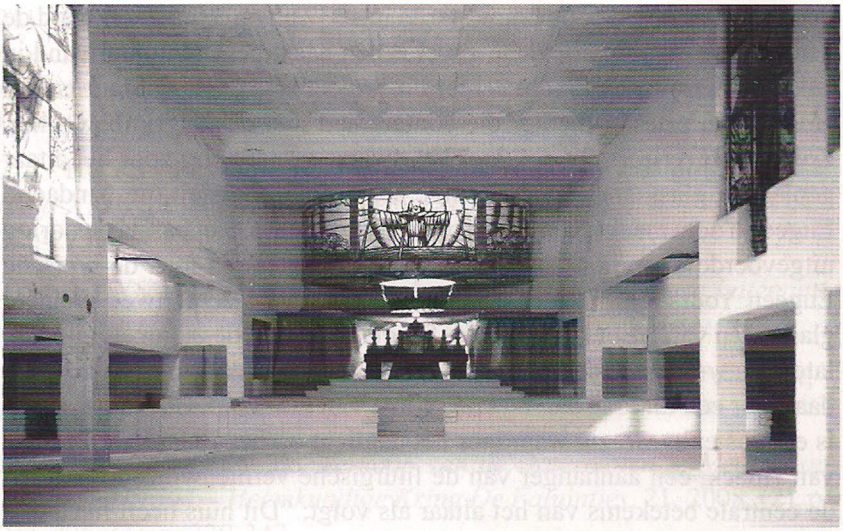
goedgekeurd in 1936, de bouw startte in 1937 en op 3 juli 1938 werd de kerk in gebruik genomen. De gevel is een haast gesloten muurwand in baksteen. Drijvende kracht achter dit project was pastoor Maurits Van Hoeck, een priester-dichter die contact had met de Pelgrimbeweging. Zoals te Heverlee trekt ook hier het dwarse grote, hoog voor het altaar geplaatste glasraam, dat de heilige Walburgis voorstelt, de aandacht. Eugeen Yoors maakte het oorspronkelijke ontwerp. Het pas na de oorlog uitgevoerde raam is bijgewerkt door Jan Wouters en mist de typische Eugeen Yoors-stijl. Wegens geldgebrek werden slechts twee kleinere glasramen van Yoors uitgevoerd. De glasramen in de zijgevels zijn van latere ontwerpers. Het hoofdaltaar zelf staat los van de muurwand en gaat daardoor een dialoog aan met de ruimte van het schip. Boven het altaar is een raster aanwezig waardoor het daglicht op het altaar valt. Pastoor van Hoeck, een aanhanger van de liturgische vernieuwing, formuleert de centrale betekenis van het altaar als volgt: "Dit huis heeft maar één hoofdmoment en dat is het parochiealtaar. Een kerkgebouw dat niet zo is uitgewerkt of versierd dat het de aandacht van de binnentredende onweerstaanbaar naar dit parochiealtaar trekt, die kerk mist een deel van haar doel."

Dezelfde elementen worden herhaald in het ontwerp van de H.-Hartkerk te Lier.[27] Hier is pastoor G. De Wit de stuwende kracht achter de opdracht. In de zomer van 1937 is Van Reeth met zijn ontwerp klaar. In dit vrijstaande gebouw kiest Van Reeth resoluut voor de Dudokstijl: monumentaal kubistische sobere volumes, die tegen elkaar worden afgewogen.[28] In het interieur trekt het vrijstaande altaar alle aandacht. Het altaar staat in een ronde gesloten apsis, waarvan de muur bekleed is met een gordijn, waarvan de liturgische kleur kan wisselen al naar gelang de tijd van het jaar. Boven het altaar is een cilinder aangebracht, die als een lichtkroon functioneert. De onderkant ervan verlicht de altaarzone en de voorkant bevat een cirkelvormig glasraam van Eugeen Yoors, dat het H. Hart voorstelt. Dit glasraam dynamiseert met zijn licht de ruimte van het schip. De monotonie van het vlakke plafond wordt gebroken door het aanbrengen van een casettenpatroon. Althans, zo is het voorgestelde ontwerp, dat we kennen door een foto van de maquette.[29] Onder druk

27 Voor een beschrijving van de kerk en haar bouwgeschiedenis, BROWAEYS, *Flor Van Reeth*, p. 76-81.

28 De Nederlandse modernistische architect Willem Marinus Dudok (1884-1974) werd internationaal bekend met zijn kubistische baksteenarchitectuur van het Raadhuis van Hilversum (1928-1931).

29 De foto's, afkomstig van glasdiapositieven uit het kerkarchief van de H.-Hartkerk te Lier, werden ons welwillend bezorgd door dr. Jan De Mayer van KADOC te Leuven. Waarvoor hartelijk dank.

H.-Hartkerk te Lier. Boven: foto van de interieurmaquette van het originele ontwerp. (Archief H.- Hartkerk Lier)
Onder: de uitgevoerde versie. (foto Dirk Van de Perre, 2008)

Interieur kapel Ninove. (foto Danny De Saedeleer, 2008)

van de diocesane commissie en getouwtrek achter de schermen is dit eerste ontwerp afgezwakt. De cilinder is verdween. De cirkelvorm van het glasraam is vervangen door een vlakke wand. Het oorspronkelijke glasraam van Eugeen Yoors is niet uitgevoerd. Een epigonenwerk van Jan Huet is in de plaats gekomen. De gesloten muurwand achter het altaar is veranderd in een gaanderij. Pas op 17 oktober 1938 is te Lier de eerste steen gelegd. Einde 1939 is de kerk voltooid. Felix Timmermans,[30] grote vriend van Van Reeth, verdedigde het oorspronkelijke ontwerp in 1937 als volgt: " Die gewijde stemming kan men met alle stijlen bekomen, zelfs in de moderne, die men ook de ornamentloze stijl noemt. Alles hangt af van de persoonlijkheid van den kunstenaar. Hij moet een kerk liturgisch aanvoelen en immer denken en voelen aan Hem, die er in het H. Sacrament ten troon zal zitten, daar moet alles op gericht worden. Ook de moderne stijl is daartoe in staat. Zelfs zonder een enkel ornament. Lijn, kleur en vormen kunen ook dusdanig werken en liturgische gedachten en gevoelens vertolken en opwekken." Verder beschrijft Timmermans hoe de kerkervaring een opgang naar het licht van het altaar is: "...het wondere ervan is dat hoe meer het oog het altaar nadert, het lichter en lichter wordt en dan in het hoog koor ineens, als een ontploffing van klaarte, een kern van gouden licht te stralen staat. Dat gouden licht valt door een neerhangende glasraamkoepel die

30 Felix Timmermans is met Van Reeth de kapel te Ninove komen bezoeken, aldus een mondelinge overlevering te Ninove.

over het altaar gespannen is...”[31]

Wanneer nam de Ninoofse principaal Steyaert voor het eerst contact op met Van Reeth? Vermoedelijk in het begin van 1938. Een voorontwerp was er te Ninove zeker al in april 1938. De Ninoofse bouw begon effectief in juni 1938, vier maand vroeger dan te Lier. Is het omdat te Lier het ontwerp met de lichtcilinder afgevoerd is, dat dit idee door Van Reeth is hernomen te Ninove? Of bestond het Ninoofse ontwerp al voordat het Lierse ontwerp met de glascilinder is afgevoerd? De gelijkenis, wat de koorpartij betreft, tussen de kapel te Ninove en het eerste plan te Lier is alleszins zeer frappant. Jammer genoeg ontbreekt voor Ninove elke briefwisseling tussen Steyaert en Van Reeth.[32]

Het Ninoofse collegegebouw komt dus op een cruciaal moment in de carrière van Van Reeth. Enerzijds is zijn kerkelijke architectuur tot volle ontplooiing gekomen, anderzijds roept zijn werk en zijn modernistische stijl veel weerstand op bij de kerkelijke overheid en bij de bevolking. Van Reeth wordt als een dissident architect beschouwd. In tegenstelling tot Lier lijkt Van Reeth te Ninove op geen tegenstand te zijn gestoten. Steyaert heeft voluit voor het Van Reethconcept gekozen en diende geen rekening te houden met een kerkfabriek of morrende parochianen. Het gegeven dat de kapel een onderdeel van een ganse schoolvleugel was, liet Van Reeth toe het maatschappelijk geaccepteerde modenisme voor een schoolgebouw naadloos door te trekken naar de architectuur van de kapel. Want dat is het grote verschil tussen Lier en Ninove: te Lier gaat het om een parochiekerk, die als dusdanig in het straatbeeld geaffirmeerd wordt, te Ninove om een schoolgebouw, waarin eerder onopvallend ook een kapel aanwezig is. Samen met het schoolgebouw te Heverlee is het collegegebouw te Ninove de meest homogene realisatie van het duo Van Reeth-Yoors.

In 1939 en tijdens Wereldoorlog II accepteerde Van Reeth nog twee opdrachten voor een preventorium en een sanatorium, waardoor hij in contact kwam met Henry van de Velde. Die werken dragen echter in mindere mate zijn persoonlijke stempel. Na de oorlog was zijn carrière gedaan, zowel omwille van zijn leeftijd als omwille van zijn te Vlaams profiel. Aan utopische ontwerpen voor kerken bleef Van Reeth werken tot op hoge leeftijd.[33] Hij overleed te Lier in 1975 op 91-jarige leeftijd.

Flor Van Reeth was een gepassioneerde dromer voor wie de

31 BROWAEYS, *Flor Van Reeth*, p. 77-79.

32 Zijn de brieven om politieke moeilijkheden te vermijden door Steyaert na de oorlog uit het dossier gehaald?

33 Ibidem, p. 83-85: ‘Verrijzeniskerk’, ontwerp ingediend voor Expo 58; ‘Kathedraal voor de Wereldvrede’, waaraan hij werkte van 1950 tot 1967.

realisatie van een religieuze ruimte meer was dan een beroepsopdracht. Religieuze architectuur was voor hem een persoonlijke zoektocht, een pelgrimage naar de essentie van het christendom, en dat was voor hem de participatie van de gelovige in de eucharistie aan het zoenoffer van Christus. Die boodschap wenste hij wel te brengen in een eigentijdse moderne architecturale vorm.

De bouw van de Van Reethvleugel te Ninove (1938-1939)

De Van Reethvleugel kwam naast de ingangspoort in de Weggevoerdenstraat haaks op de neogotische vleugel te staan. In feite vormde het gebouw het verlengde van het neogotische priesterhuis. Van Reeth diende trouwens de aansluiting van de kapel met dit priesterhuis en de priesterkamers te verzorgen. Hoe en met welk succes Van Reeth het contrast tussen het neogotische priestergebouw met zijn steil hoog zadeldak en de modernistische bouw met het accent op de horizontaliteit heeft opgelost, is vandaag nog moeilijk vast te stelen, omdat het priesterhuis in 1966 gesloopt is. Foto's die beide gebouwen in één beeld vangen ontbreken. Het nieuwe gebouw vormde de zuidelijke afsluiting van de speelplaats en liep oostwaarts door tot aan de perceelsgrens. De oriëntering van de kop van het gebouw naar het oosten was voor Van Reeth een gunstig gegeven voor de lichtinval in het glasraam van het koor. In die tijd was de mis nog een ochtendgebeuren en konden de eerste zonnestralen de roodgele gloed van het glasraam doen ontbranden. Tussen het gebouw en de zuidelijke perceelsgrens lag nog een smalle strook grond. Daar was een als park aangelegde tuin voor de priesters, die er in alle rust en afgesloten van het rumoer van de school hun brevier konden bidden. Dit maakt dat het gebouw twee representatieve zijgevels heeft, die beide in parement zijn uitgewerkt en die elk een verschillende functie vervullen. De zuidgevel met het overdekte terras heeft een meer intiem karakter dan de noordgevel, die een meer publiek karakter heeft en waarin zich de ingang van de trappenhal bevindt.

Het gebouw zelf is 12 m breed (buitenmaat), 46 m lang en ter hoogte van de kapel ongeveer 12 m hoog. Volgende functies werden voorzien op het gelijkvloerse van west naar oost: fietsenstalling (thans doorloopruimte), trappenhal met toegang tot de zaal en de kapel, studiezaal/toneelzaal, podium (met daaronder kelderruimte), klaslokaal, doorloopgang. Op de eerste verdieping waren er van west naar oost; gang en kamers (verbinding met het oude gebouw), trappenhal, kapel, koor en omliggende sacristie. De horizontale lijn en de kubusvorm

domineren de vormgeving. Alleen de ronde vorm van de koorapsis en de schuine vlakken van de vier uitspringende erkers van de biechtstoelen doorbreken de rechthoekige geometrie. De muurvlakken zijn zeer strak gehouden. Raamdorpels en dekstenen van de muurkruinen springen niet of nauwelijks uit het muurvlak.

Ruwbouw van de Van Reethvleugel tijdens de winter 1938-1939.
(foto SACN, AVR, nr. 17)

Van Reeth is zonder twijfel de ontwerper en hoofdarchitect van het gebouw.[34] Het bestek en de plannen zijn te Deurne gemaakt. De jonge Ninoofse architect Roger Cassiman (zie verder) was co-architect. Steevast heeft Van Reeth het over het 'aartsbisschoppelijk college'. We beschikken over een door hem ondertekend niet gedateerd bestek bij 'Ontwerp I', met als titel 'Voorontwerp voor het bouwen van eene kapel en eene zaal'.[35] De prijs werd daarin geschat op 508.034 F. Een 'Bijzonder lastenboek' van 3 mei 1938 werd ondertekend door

34 De gegevens over de bouwgeschiedenis steunen op het originele bouwdossier, dat toevallig bij het ontruimen van de vroegere principaalkamer door Marcel Cock in een schuif van een kast ontdekt is en zo van de ondergang gered. Marcel Cock heeft het beperkte archief voorlopig geklasseerd en genummerd. Waar dit archief in de toekomst zal bewaard worden, is nog niet uitgemaakt. We duiden dit archief aan met SACN (Sint-Aloysiuscollege Ninove), AVR (Archief Van Reeth) en het nummer.

35 SACN, AVR, nr. 1.

Van Reeth, Steyaert en de aannemer (firma Peynsaert uit Aalst).[36] Wijzigingen daaraan werden nog op 4 mei en 6 mei gemaakt.[37] Dit is merkwaardig omdat er in mei een aanbesteding plaats vond. Vijf firma's deden een bod: Peynsaert Zonen uit Aalst voor 620.703,65 F op 23 mei; Frans Couck uit Denderleeuw voor 744.528,28 F op 25 mei; Van Pottelbergh Zonen uit Erembodegem voor 640.000 F op 28 mei; Coppens Gebroeders eveneens uit Erembodegem voor 716.463 F op 24 mei, Deweerdt Charles en Joseph uit Geraardsbergen voor 737.048,05 F op 24 mei.[38]

Peynsaert was de goedkoopste. Vermoedelijk is er met hem een voorakkoord gesloten. Op 15 juni wordt met die firma het aannemingscontract ondertekend voor de som van 470.888,25 F, alhoewel Peynsaert nog op 20 juni een 'gewijzigde aanbieding' doet voor 481.333,25 F.[39] Op 11 juni zijn echter al de eerste grondwerkers op het terrein aanwezig voor het opruimen en klaarmaken van de toekomstige bouwplaats. Uiteindelijk beloopt de afrekening van de aannemer op 10 augustus 1939 502.795,70 F, alle kosten en taksen inbegrepen.[40]

Dat de eerste aanbesteding veel hoger opliep dan de tweede, vindt hierin zijn oorzaak dat na de eerste aanbesteding de plannen vereenvoudigd werden. In het gewijzigde lastenboek van 4 en 6 mei staat genoteerd: "De tusschenverdiepen komen er niet (doxaal links en rechts)".[41] Vermoedelijk ging het om een tussenverdieping (verhoog) achteraan in de kapel. Op 9 juni somt Peynsaert een reeks werken op, die het College zich voorbehoudt: levering gevelstenen, wegvoeren overtollige grond, bevloering, levering glasdallen, schilderwerken. Verwarming, elektriciteit en verlichting kregen een aparte aanbesteding. Die technische dossiers waren vooral het werk van architect Cassiman. Voor de keuze van het verwarmingsysteem heeft men het langst geaarzeld. Cassiman was met dit dossier al begaan op 4 april 1938. Uiteindelijk heeft de firma van ingenieur A. Van Swieten uit Gent het gehaald. Voor de kapel werd een verwarming met warme lucht (aero-gasburner) voorzien, voor de rest van het gebouw een klassieke centrale verwarming. De uiteindelijke derde prijsofferte voor de verwarming van het ganse gebouw bedroeg 38.400 F. De eerste offerte beliep 59.300 F.[42] Een concrete offerte voor de verlichting zoals ze is uitgevoerd, zit

36 Ibidem, nr. 4.
37 Ibidem, nr. 5.
38 Ibidem, nr. 3.
39 Ibidem, nr. 3 en 4.
40 Ibidem, nr. 9.
41 Ibidem, nr. 5.
42 Ibidem, nr. 6.

niet in het bouwdossier. Wel zijn er enkele interessante voorstellen door de firma Philips, waaronder een indirecte verlichting in de kapel met twee lichtstraten achter melkglas in het afgeschuinde gedeelte van het plafond.[43] Verder hebben we geen enkele aanwijzing voor de kostprijs van het altaar, de kandelaars en het tabernakel, van het glasraam, van het schrijnwerk voor de biechtstoelen of van de kasten in de sacristie. Een ding is duidelijk. De kostprijs van het ganse gebouw moet een goed stuk hoger gelegen hebben dan het half miljoen frank dat aan Peynsaert werd betaald.

De bouw werd op een moderne, hedendaagse manier aangepakt, met twee architecten die een redelijk honorarium kregen (5% op de totale bouwsom, 3% voor Van Reeth, 2% voor Cassiman),[44] met vergelijkende prijsoffertes, met felle discussies over de beste oplossingen, met veel aandacht voor het kleine detail.

Een foto van de ruwbouwwerken laat zien dat het gebouw in feite een betonnen skeletbouw is. Het skelet is opgevuld met een bakstenen muur van één steen dik en dan omhangen met een gevelsteen in streks verband. Het is dan ook te begrijpen dat de post 'gewapend beton' veruit de grootste is in de aanbesteding (119.130 F).

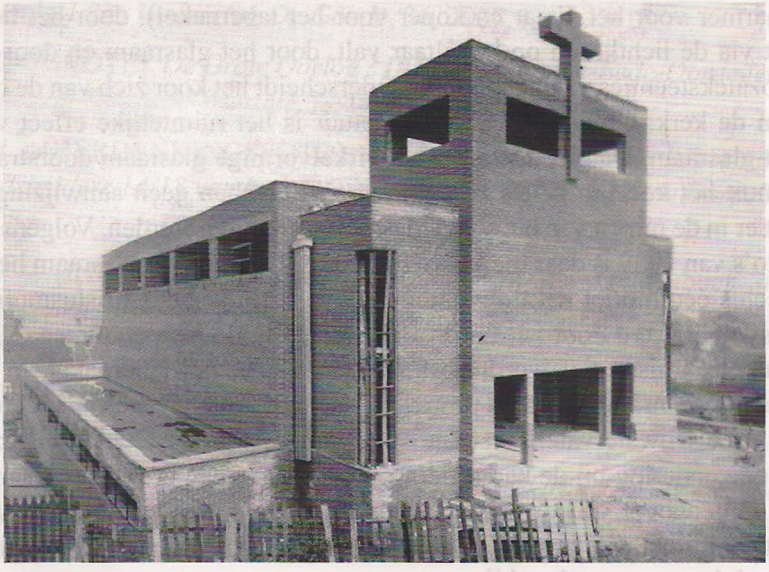
De uitvoering verliep vlot. Op 18 juli werd de eerste steen gelegd.[45] De ruwbouw stond in maart 1939 volledig recht. Op 29 juni 1939 was het gebouw gebruiksklaar en werd de kapel ingezegend. Op 28 december 1939 is er een laatste brief van de firma Peynsaert naar de principaal, waarin besloten wordt met de volgende woorden: "Wij kunnen niet nalaten, Eerwaarde Principaal, Ued. onze erkentelijkheid en besten dank te betuigen, om de loyale en minzame omgang welke wij samen mochten hebben tijdens het verweezenlijken van uw prachtig ontwerp. Het heeft bij ons een allerbeste indruk nagelaten en wij vermeenen dat Ued. tevens over onze diensten tevreden zijt geweest."[46]

Het uitzonderlijke karakter van de Ninoofse kapel

Moderne kerken vóór WO II zijn in Vlaanderen op één hand te tellen. Naast de al genoemde kerken van Van Reeth, is er de veel geroemde kerk te Zonnebeke van Huib Hoste, gebouwd in 1921-1924, waarin echter het verticalisme van het open zadeldak de binnenruimte blijft

43 Ibidem, nr. 7 en 8.
44 Ibidem, nr. 10.
45 Ibidem, nr. 9.
46 Ibidem, nr. 9.

domineren.[47] Er is de Christus Koningkerk, een betonkerk van Raphaël Verwilghen te Sint-Niklaas gebouwd 1938, maar dit werk heeft weinig affiniteit met het werk van Van Reeth.[48] Het meest sluit de architectuur van de collegekapel aan bij het werk van Stan Leurs (1893-1973). Leurs was ingenieur, architect en kunsthistoricus. Hij was professor aan de Gentse universiteit, maar ook actief als monumentenzorger en architect. Hij is de ontwerper van de toevoeging tijdens Wereldoorlog II van de gotische stenen torenspits van de kerk te Denderleeuw. Voor hedendaagse architectuur verkoos hij de moderne stijl. Zo ontwierp hij in 1928-1930 een nieuwe kerk voor een arbeiderswijk in Seraing; een sober kubistisch gebouw in bruine baksteen, een 'usine à prière' met glasramen van Eugeen Yoors.[49] De toren heeft veel gelijkenis met de toren die Van Reeth realiseerde op de collegekapel te Ninove. Leurs was lid van de Pelgrimbeweging. Van Reeth moet zijn werk goed gekend hebben.[50]

Sint-Antoniuskerk te Seraing (1928-1930) van Stan Leurs.
(foto genomen uit STRAUVEN, Modernisme, p. 57)

47 STRAUVEN, *Art Deco*, p. 32-33.
48 DEMEY, *Interbellumarchitectuur*, p. 30.
49 STRAUVEN, *Modernisme*, p. 56-57.
50 HEYNICKX, *Pelgrimkunst*, p. 43. Leurs sprak, samen met Huib Hoste op 16 febr. 1930 over architectuur en plastische kunst op de 'Europeesche Tentoonstelling van Katholieke Kunst' te Antwerpen, georganiseerd door *De Pelgrim*.

De keuze voor een functionele stijl en voor het horizontalisme is te Ninove door Van Reeth compromisloos aangegaan. Het gebruik van industriële materialen is radicaal toegepast. Betonramen zijn gebruikt in de buitenzijde van de apsis van de kapel. Eenvoudige stalen raamprofielen staan in de tien vensterramen van het schip. In de uitwendige muurwand vervloeien onder- en bovenverdieping tot één geheel. De trappenhal fungeert als overgangszone en toegangsruimte voor studiezaal en kapel. De granitotegels van de hal lopen door in de kapel. Hetzelfde geldt voor de muurbekleding met gleissteentjes. Hetzelfde houtwerk (rood grenenhout), gebruikt voor de deur van de studiezaal en voor de deuren van de verbindingsgang naar de priesterkamers, is eveneens gebruikt in de kapeldeuren en in de biechtstoelen. De twee wijwatervaten zijn in granitomateriaal vervaardigd. De verlichting is een eenvoudige bolverlichting opgehangen aan een stang, systeem dat eveneens in profane gebouwen gebruikt werd. Alleen het koor met het altaar heeft een meer verheven uitzicht. Door de plaatsing van het altaar los van de ronde apsismuur op een verhoog van zeven trappen, door het materiaal (marmer voor het altaar en koper voor het tabernakel), door het licht dat via de lichtkroon op het altaar valt, door het glasraam en door de mozaïeksteentjes van het plafond onderscheidt het koor zich van de rest van de kerk. Cruciaal in de architectuur is het ruimtelijke effect van het glasraam. De gloed van het halfcirkelvormige glasraam doorstraalt vanuit het koor de ganse kapelruimte. We hebben geen aanwijzingen dat er in de ramen van het schip glasramen voorzien werden. Volgens de foto's van 1939 is daar melkglas gebruikt.[51] Het centrale glasraam heeft slechts één motief dat drievoudig herhaald wordt: het Christusmotief, gesymboliseerd door het Lam Gods, de PX en de Alfa en Omega. Het simpele kruismotief wordt abstract herhaald in het tabernakel, in de biechtstoelen, in het stalen profiel van de tien grote vensterramen en in de twee wijwatervaten. Het Christussymbool was ook sterk aanwezig in de versiering bij de kerkwijding. De vele PX-banieren hingen langs de buitengevel van de kapel en binnenin waren de vier hoeken van het schip met een lang smal tapijt verbonden, zodat een grote X op de kapelvloer was getekend.[52]

Geen enkele van de door ons ondervraagde personen herinnert zich dat er tussen koor en schip een communiebank heeft gestaan.[53]

51 SACN, AVR, nr. 17.
52 Ibidem, nr. 17.
53 Er zijn geen sporen van een weggebroken communiebank merkbaar. Vermoedelijk werd door de communicerenden geknield op de onderste trede van het koor en begeleidde een priester met een pateen de priester die de communie uitreikte, zodat een communiebank niet nodig was.

Daardoor wordt de eenheid tussen altaar en schip extra beklemtoond en is er geen onderbreking in het vloermateriaal. De trappen van het koor rijzen als het ware op een natuurlijke wijze op uit het vloervlak van het schip. De groene vloerstrook in het schip, de centrale processiegang, symboliseert de opgang naar het altaar.

Zuid- en oostgevel van het Van Reethgebouw, gezien vanaf de tuinzijde. Op de voorgrond de laagbouw van de kleuterafdeling. (foto Dirk Van de Perre, 2009)

Voor de rest kent de kapel geen figuratieve decoratie. Wel is er het abstracte spel van het dambordmotief in de vloer van het schip met de subtiele kleurenwissel van geel, rozegeel, groen en zwart. Ook het casettenplafond van het schip, gemaakt uit luginoplaten, is een decoratief element in dit voor de rest egale vlak. Volgens de foto's uit 1939 was de kapel niet in één kleur geschilderd en was het betonnen skelet, dat de traveeën ritmeert, lichtjes donkerder geaccentueerd.[54] Door de plaatsing van de vier biechtstoelen in vier uithangende erkers behoudt Van Reeth de zuivere vorm van de rechthoekige binnenruimte. Die erkers met de getande hoeken zijn langs de buitenzijde een decoratief element in de monotonie van de muurvlakken. Kortom deze eenvoudige kapelruimte is

54 Vermoedelijk was het plakwerk geschilderd in het licht beige dat nu nog in de trappenhal aanwezig is. Over de kleur van het plafond hebben we geen aanwijzingen. Ten tijde van Marcel Cock werd dit in variaties van blauw en bruin geschilderd (SACN, AVR, nr. 18).

consequent doordacht en met veel zorg tot in het detail, tot de deursloten en deurklinken toe, ontworpen en bepaald door de architect.

De kapel neemt in het oeuvre van Van Reeth een unieke plaats in. Ze geeft vorm aan een intellectueel modern Vlaams katholicisme, zoals dat gepraktiseerd werd in de KSA en het studentenmilieu. Eucharistie en Christusmystiek waren de centrale thema's in die spiritualiteit. Deze boodschap heeft in de collegekapel van Ninove op een sobere maar krachtige manier gestalte gekregen. In geen enkele andere kerk van Van Reeth is deze Christussymboliek zo uitdrukkelijk en exclusief aanwezig. De kapel te Ninove is drager van een eigen boodschap en neemt daardoor een zeer specifieke plaats in het kerklandschap in Vlaanderen in.

De rol van de medewerkers

a) Architect Roger Cassiman (1910-1989)

Roger Cassiman was co-architect. Hij wordt als dusdanig vermeld in het lastenboek. In tegenstelling tot Van Reeth was Cassiman een gediplomeerd architect.[55] Hij liep school op het Sint-Lucasinstituut van Molenbeek (De Vier Winden), waar ook de schilder Maurits Van Saene zijn opleiding kreeg.[56] Vanuit Ninove was dit instituut met de tram gemakkelijk bereikbaar. In 1940 werd deze Sint-Lucasschool gesloten en werden de kunstopleidingen van de broeders van de Christelijke Scholen te Brussel geconcentreerd in Schaarbeek (nederlandstalig) en Sint-Gillis (franstalig).[57] Vermoedelijk heeft Van Reeth om een plaatselijke co-architect gevraagd voor het dagelijkse toezicht, gelet op de toen toch moeilijke verplaatsing van Antwerpen naar Ninove. De samenwerking met Cassiman was zakelijk en vriendelijk, maar eenmalig. Het ereloon van Cassiman bedroeg 2% op de ruwbouwsom en 5% op een sanitair blok aan de noordzijde van de speelplaats, dat door hem volledig was ontworpen. Zijn ereloon werd uitbetaald door de firma Peynsaert, terwijl de betaling van Van Reeth via de principaal gebeurde, wat nog eens de persoonlijke relatie tussen beide protagonisten duidelijk maakt.[58] Zoals al gezegd, hield Cassiman zich vooral met de technische dossiers bezig, zoals verwarming, verlichting en sanitair.

55 Pas met de wet van 20 febr. 1939 werd architect een beschermd beroep, dat alleen toegankelijk is via een erkend diploma. Van Reeth had wel drie jaar bouwkunde gevolgd, maar geen hogere opleiding. Hij leerde het vak door te werken op het architectenbureau van Frans Mertens (BROWAEYS, *Flor Van Reeth,* p. 11).
56 Me meegedeeld door de dochter Liliane, waarvoor dank.
57 VAN DE PERRE, *Op de grens van twee werelden*, p. 19 en 26.
58 SACN, AVR, nr. 10.

In dezelfde periode kreeg Cassiman de opdracht voor de bouw van de nieuwe kerk van Lebeke (gemeente Outer). De beslissing tot deze bouw werd door de kerkfabriek genomen op 3 juli 1938. Ondanks de oorlog begonnen de werken op 31 maart 1941, maar een jaar later werden ze stilgelegd. Na de oorlog werd de bouw voltooid. De kerk werd op 20 oktober 1946 in gebruik genomen, de kerkwijding volgde pas in 1952.[59] Cassiman ontwierp de kerk in de jaren dat hij co-architect

Parochiekerk Lebeke (1938-1946) van arch. Roger Cassiman.
(foto Danny De Saedeleer, 2008)

59 Laurent MEGANCK, *De mannen van het houten geloof*, Ninove, 1985, p. 70-71.

van de bouw van de collegevleugel was en geconfronteerd werd met de architectuur van Van Reeth. Is er invloed van Van Reeth merkbaar in zijn werk? De kerk van Lebeke is ontworpen in de stijl van het modern traditionalisme van de Sint-Lucasscholen. Invloed van Van Reeth is te zien in de materiaalkeuze bij de binnenruimte. Zo zijn te Lebeke ook groene granitotrappen in het koor gebruikt, is de middengang in het schip gemarkeerd door groene granitotegels en is voor de vloer hetzelfde dambordmotief met gele granitotegels aanwezig als in de collegekapel.

Cassiman bleef na WO II de huisarchitect van het college. De verbouwing van de neogotische schoolvleugel aan de Weggevoerdenstraat tijdens de jaren vijftig is zijn werk. Ook hier neemt hij in de materiaalkeuze elementen van Van Reeth over: gele granitotegels voor de bevloering en de trappen, gele gleisstenen als lambrisering. De nieuwbouw aan de oostzijde van de eerste speelplaats, gebouwd in 1957 en 1960 is een voor die tijd typisch betonskeletbouw met prefabramen. Hij maakte in 1966 eveneens de plannen voor de tweede verdieping van het gebouw van de lagere school en de aansluitende verbouwing van het priesterhuis.[60] Deze architectuur verwijst in niets meer naar het oeuvre van Van Reeth. We kunnen dus besluiten dat de invloed van de architectuur van Van Reeth op het oeuvre van Cassiman beperkt is geweest.[61]

b) Glasraamkunstenaar Eugeen Yoors (1879-1975)

Eugeen Yoors was een leeftijdgenoot en een zielsgenoot van Van Reeth.[62] Beiden hadden hun wortels in het Antwerpse artistieke milieu en ontmoetten elkaar voor het eerst in 1905. Het bleef een vrienschap voor het leven. Beiden waren Pelgrimbroeders. Van Reeth deed in al zijn kerken beroep op de vernieuwende glasraamkunst van Yoors. Zij kreeg er een centrale plaats, niet als kleurrijke invulling van de zijwanden, maar als centrale dominerende blikvanger boven het altaar. De kerkarchitectuur van Van Reeth en de glasraamkunst van Yoors vormen een twee-eenheid. Alleen te Heverlee kon Yoors een groot glasraamprogramma realiseren.

60 De nieuwe bouwblokken van Cassiman zijn recent grondig gerenoveerd of herbouwd (voormalige priesterhuis), zodat alleen nog het lange gebouw van de lagere school langs de Weggevoerdenstraat zijn stempel draagt.

61 De privéwoning van de architect, gebouwd kort na de oorlog aan de Leopoldlaan te Ninove, verraadt een voorkeur voor een gematigd modernisme. De woning is thans smakeloos verbouwd tot advocatenkantoor. Cassiman specialiseerde zich in zijn latere periode vooral in restauratie van kerken.

62 BROWAEYS, *Flor Van Reeth*, p. 138 en P.J. A. NUYENS, *Yoors Eugeen Isidoor Eduard Maria*, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, VII, Brussel, 1977, kol. 1107-1111.

Glasraam 'Het Lam Gods' van Eugeen Yoors.
Het glasraam ontvangt zijn licht via glasdallen in de bovenzijde en zes betonnen ramen in de achterzijde van de cilinder.
Altaar en tabernakel van br. Urbain.
(foto Danny De Saedeleer, 2008)

Te Ninove is van bij de ontwerpfase slechts één glasraam voorzien. Alleen te Ninove is dit centrale raam in een halfcirkelvormige wand geplaatst. Te Ninove gaat het om een haast abstract thema, terwijl in de andere kerken het verhalende element de bovenhand heeft. Maar omgekeerd is te Ninove de gloed van de typische geelrode Yoorskleuren het felst. Nergens vervult het licht van één glasraam meer de ruimte dan te Ninove. In zijn compositiestructuur vertoont het Ninoofse raam gelijkenis met het originele, maar niet uitgevoerde ontwerp voor Lier. Ook te Lier wordt het glasraam gestructureerd door een uitwaaierende stralenbundel, die uitdeint vanuit de centraal geplaatste figuur van het H. Hart. We veronderstellen dat Van Reeth en Yoors te Ninove, zoals te Lier, van bij de ontwerpfase afspraken hebben gemaakt en dat glasraamontwerp en architectuurontwerp in één visie tot stand zijn gekomen. Daar te Lier en te Antwerpen het oorspronkelijke centrale raam van Yoors niet is uitgevoerd, is de kapel te Ninove samen met die van Heverlee, de enige plek waar de wisselwerking tussen de architectuur van Van Reeth en de glasraamkunst van Yoors ongestoord te bewonderen valt.

In het Ninoofse bouwdossier komt de naam van Yoors slechts eenmaal voor, bij de namen van personen die participeerden aan het feestdiner ter gelegenheid van de wijding van de kapel op 29 juni 1939.[63] Had principaal Steyaert rechtstreeks contact met Yoors of verliep dat contact via Van Reeth?

c) Broeder Urbain (ir. Louis Van Mechelen) van het Gentse Sint-Lucasinstituut (1903-1984)

Het meest verrassende in het Ninoofse bouwdossier is de samenwerking tussen Van Reeth en br. Urbain van het Gentse Sint-Lucasinstituut voor het ontwerp van het altaar en de zijaltaren. Br. Urbain, die aan de Gentse universiteit de ingenieursstudie had doorlopen, was van 1927 tot 1948 ateliertitularis van de twee laatste jaren in Architectuurafdeling. Nadien was hij van 1948 tot 1974 directeur van het instituut.[64] Br. Urbain was als jonge broeder een aanhanger van het modern traditionalisme van Kropholler en hij had in die stijl in 1933 de kapel van het Aalsterse O.-L.-Vrouwziekenhuis ontworpen.[65] Intellectueel had hij echter ook aandacht voor het modernisme. Hij was een vroege bewonderaar van

63 SACN, AVR, nr. 16.
64 Voor een uitgebreide schets van zijn loopbaan, zie VAN DE PERRE, *Op de grens*, p. 57-99.
65 Ook hier is door hem een altaar in zwart marmer ontworpen. Voor een afbeelding, Ibidem, p. 53.

Le Corbusier en hij stuwde zijn studenten voorzichtig in die richting, wanneer het profane ontwerpen betrof. Vanaf de jaren 50 was hij op het Sint-Lucasinstituut de promotor van de moderne kerkenbouw.[66]

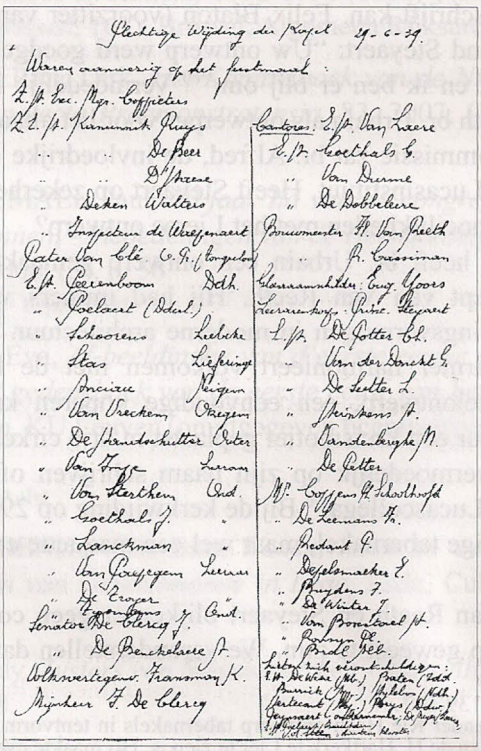
De Pelgrimbeweging zette zich af tegen de levensloze kartonnen kunst van de neogotiek en hekelde het Sint-Lucasmonopolie inzake kerkelijke kunst. Voor het altaar- en tabernakelontwerp werkte Van Reeth gewoonlijk samen met Rie Haan.[67] Waarom dit te Ninove niet zo was, blijft een raden. Van directe contacten tussen Van Reeth en br. Urbain bestaan geen aanwijzingen. De correspondentie en de gesprekken over het altaarontwerp verliepen tussen principaal Steyaert en br. Urbain. Op 20 febr. 1939 stuurde br. Urbain aan Steyaert een voorontwerp en vroeg dit mondeling te bespreken.[68] Een maand nadien was er een definitief ontwerp dat in de diocesane commissie werd goedgekeurd. Op 24 maart 1939 schrijft kan. Felix Blaton (voorzitter van de commissie?) aan zijn vriend Steyaert: "Uw ontwerp werd goedgekeurd...Daarmee staat gij vlot en ik ben er blij om."[69] Vermoedelijk heeft Steyaert en niet Van Reeth br. Urbain als ontwerper voor het altaar gevraagd. In de diocesane commissie zat br. Alfred, de invloedrijke directeur van het Gentse Sint-Lucasinstituut. Heeft Steyaert op zekerheid willen spelen, gelet op de moeilijkheden met het Lierse ontwerp?

Alleszins heeft br. Urbain een ontwerp gemaakt dat zich inpast in het concept van Van Reeth. Hij had immers voldoende kennis van en inlevingsvermogen in moderne architectuur. Zijn sober altaar in zwart marmer harmonieert volkomen met de koorruimte. Ook het tabernakelontwerp, een eenvoudige koperen kubus met op de tabernakeldeur een kruismotief geplaatst in drie cirkels in art decostijl, mogen we vermoedelijk op zijn naam schrijven of op die van een Gentse Sint-Lucascollega.[70] Bij de kerkwijding op 29 juni 1939 is nog niet het huidige tabernakel, maar wel een maquette ervan op het altaar aanwezig.[71]

Tussen Van Reeth en Steyaert blijken er geen conflicten over het altaarontwerp geweest te zijn. We veronderstellen dat Van Reeth door

66 Ibidem, p. 139-167.
67 De Nederlander Rie Haan ontwierp tabernakels in tentvorm, zoals dat ook op de maquette van de H. Hartkerk te Lier te zien is. Hij maakte eveneens het tabernakel in de Walburgiskerk te Antwerpen en in de kapel te Heverlee.
68 SACN, AVR, nr. 11.
69 Ibidem, nr. 11.
70 De abstract gestileerde tekening op de voorzijde van het tabernakel zou het werk kunnen zijn van Frans Van Laere, een talentvolle jonge architect die in 1938 aangesteld werd tot leraar aan het Sint-Lucasinstituut. Hij maakte eveneens het ontwerp van het hek van de doopkapel in het O.-L.-Vrouwziekenhuis te Aalst (VAN DE PERRE, *Op de grens*, p. 53 en 70).
71 Dit blijkt duidelijk uit de foto's van de altaarwijding (SACN, AVR, nr. 17).

Steyaert op de hoogte van het ontwerp van br. Urbain gehouden werd en eventuele bezwaren of opmerkingen langs die weg kenbaar kon maken. Van Reeth en Yoors waren bij de kerkwijding aanwezig en betuigden zo hun instemming met het eindresultaat. Br. Urbain was echter niet aanwezig. Ook bij degenen die zich verontschuldigd hebben, prijkt zijn naam niet.[72] Was hij niet uitgenodigd? Het gedenkprentje geeft het altaarontwerp van br. Urbain weer en werd te Sint-Lucas Gent gemaakt.[73] We kunnen ons inbeelden dat noch Van Reeth, noch Yoors gelukkig waren met dit kitscherige en stuntelig getekende prentje, dat de herinnering aan hun gebouw moest levendig houden. Is die afwezigheid van br. Urbain toch een teken van spanning tussen Van Reeth en br. Urbain en heeft Steyaert diplomatisch beslist om br. Urbain en Van Reeth niet met elkaar te confronteren bij de kerkwijding?

Lijst met de aanwezigen op het feestmaal ter gelegenheid van de wijding van de Van Reethvleugel op 29 juni 1939.
(SACN, AVR, nr. 16)

72 Ibidem, nr. 16.

73 Het ontwerp van het prentje is gevoegd bij de briefwisseling tussen br. Urbain en principaal Steyaert. Op Sint-Lucas te Gent was men fier op de realisatie en liet men een kunstfotograaf foto's maken van het altaarensemble (Ibidem, nrs. 11, 12, 13).

De wijding van het schoolgebouw en van de kapel op 29 juni 1939

Voor principaal Steyaert werd 29 juni 1939 de grote dag. De Gentse bisschop Honoré Coppieters (bisschop van 1927 tot 1947) kwam de kapel wijden. Hij was vergezeld door drie kanunniken, vier cantores en de top van de bisschoppelijke onderwijsadministratie. Eerst werd in de voormiddag de kapel gewijd. Die plechtigheid begon om 8 u en was een interne klerikale aangelegenheid waarbij geen leken mochten aanwezig zijn. De leken waren verzameld op de speelplaats waar pater Van Clé hun de nodige uitleg gaf. Na de wijding werden de leken uitgenodigd om de kapel te betreden en volgde een plechtige Mis, opgedragen door de principaal met pontificale assistentie. Na de middag volgde een diner waaraan de bisschop aanzat. Ook alle pastoors en onderpastoors, de Ninoofse politieke personaliteiten uit het katholieke kamp en diegenen die hadden bijgedragen tot de realisatie van het gebouw waren uitgenodigd. Het voltallige lerarencorps was eveneens aanwezig. Het telde toen met de principaal acht priesters en negen onderwijzers voor 480 leerlingen.[74]

Twee krantenberichten brachten een verslag. *De Standaard* (1 juli) had het in een enthousiast bericht over "Schoon feestvertoon". Het verslag van *La Libre Belgique* (30 juni) was kort en zakelijk. Beide kranten hebben het vooral over de namen van de personaliteiten die aanwezig waren. Over de architectuur zelf wordt met geen woord gerept. Uit de foto's die toen gemaakt zijn, blijkt diezelfde aandacht voor de ceremonie, maar er zijn er toch ook enkele foto's die de appreciatie van de fotograaf verraden voor de architecturale kwaliteiten van het gebouw. *De Standaard* eindigt zijn verslag met de woorden: "Hier ook een woord van dank en bewondering voor het taaie en volhardende werk van den Z.E.H. Principaal. De Heer geve hem nog vele jaren om het College te leiden."[75]

De emotionele betrokkenheid van de principaal bij de bouw en de architectuur blijkt ook uit het feit dat zijn kamer in het nieuwe gebouw naast de ingang van de kapel kwam. Lang heeft Steyaert van zijn realisatie niet kunnen genieten. Direct na de oorlog op 18 augustus 1944 werd hij benoemd tot pastoor van Hofstade, een functie die hij tot 6 juli 1965 heeft uitgeoefend, toen hij op rust ging. Hij overleed in 1973 te

74 Ibidem, nrs. 14, 15, 16.
75 Ibidem, nr. 14.

Gent.[76] Die benoeming was geen bevordering. Hoewel daartoe formele bewijzen ontbreken, zou het kunnen dat de al te Vlaamse opstelling van de Ninoofse KSA, tijdens en kort na de oorlog, aanleiding was voor de verwijdering van Steyaert. De diplomatische principaal De Moor moest nadien orde op zaken stellen, wat aanleiding gaf tot een afscheuring van de radicale Vlaamse vleugel van de collegebond, de zogenaamde 'blitzers'.[77] Toeval of niet, Steyaert kreeg op 2 april 1945 in Hofstade Jozef De Brouwer (1909-1984) als onderpastoor toegewezen, een andere radicaal vlaamsgezinde priester, die het bisdom liever niet meer als leraar in een college aanwezig zag.[78]

Wijding van de kapel op 29 juni 1939. Het reliekschrijn wordt van de oude naar de nieuwe kapel gebracht.
De drager van het schrijn vooraan is principaal Albert Steyaert.
(foto SACN, AVR, nr. 17)

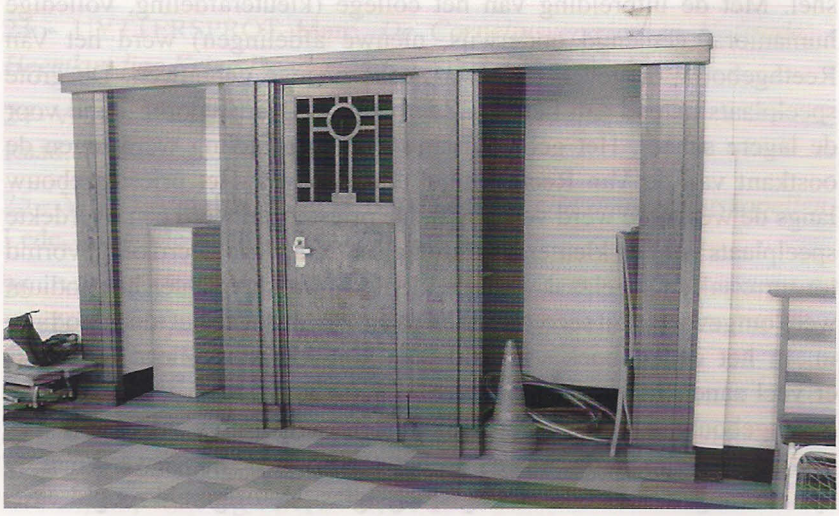
76 UYTTERSPROT, *De parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart*, p. 157.
77 MEGANCK, *De bomen staan in morgengloed*, p. 12-23.
78 UYTTERSPROT, *De parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart*, p. 159. Onlangs verscheen een biografie van Jozef De Brouwer: Joris ROELANTS, *Omme God ende Vlaenderen*, Haaltert, 2009.

Het Van Reethgebouw na 1939

Het Van Reetgebouw vervulde rimpelloos zijn functie. Aan het gebouw werd tot circa 1960 niets veranderd. Nadien wijzigde de situatie snel. Met de uitbreiding van het college (kleuterafdeling, volledige humaniora, gemengd onderwijs, nieuwe afdelingen) werd het Van Reethgebouw omgeven door een reeks nieuwe gebouwen. De grote speelplaats palend aan het Van Reethgebouw werd voorbestemd voor de lagere school. Het gebouw van de kleuterafdeling werd tegen de oostkant van de Van Reethvleugel aangebouwd. Het priestergebouw langs de westzijde werd verbouwd. De priestertuin werd een overdekte speelplaats voor de kleuters. De studiezaal/toneelzaal werd omgevormd tot turnzaal en speelzaal voor de kleuters. De klas achter het podium werd omgevormd tot secretariaat en palmt een deel van het toneelpodium in. In het gedenkboek van 100 jaar Sint-Aloysiuscollege (1972) is er veel aandacht voor al die recente nieuwbouw, maar wordt het Van Reethgebouw nauwelijks vermeld en is het geen foto waard.

Het melkglas in de ramen van het schip van de kapel werd met de tijd vervangen door doorzichtig spiegelglas. De originele rought cast-bezetting van het onderste deel van de gevel werd langs de westzijde (speelplaats) met een hard wit overschilderd, waardoor de harmonie tussen het onderste en bovenste gedeelte van de gevel verstoord is. Met het verdwijnen van de principaal-priester (1992) en van de laatst inwonende priester (2004) werd de functie van de kapel in het collegeleven steeds marginaler. Marcel Cock, de eerste leek die als principaal-directeur functioneerde van 1992 tot 2000, liet herstellingswerken aan het dak van het gebouw uitvoeren en de kapel herschilderen in 1998. Hij redde het bouwarchief van principaal Steyaert en besefte als eerste dat een gebouw van architect Van Reeth met een glasraam van Yoors een belangrijk bouwkundig erfgoed is. Na hem werd uit praktische noodzaak de kapel, hoewel niet ontwijd en bij momenten – zoals voor de Eerste Communie – nog gebruikt als kapel, turn- en sportzaal voor de lagere afdeling. Twee spijtige maar omkeerbare ingrepen hebben het aanzicht van de kapel recent grondig gewijzigd. Het oude verwarmingssysteem werd verwijderd en een nieuw systeem werd in drie banen aan het plafond opgehangen. De muren en het plafond van de kapel werden in een egaal geel gespoten, waarbij ook de gleisstenen lambrisering en het mozaïekplafond in het koor onder de verf kwamen. De koorruimte en en de zijkapellen dienen als stapelplaats voor stoelen, de sacristie en de nissen van de biechtstoelen als berghok. De principaalkamer is een

kleedkamer voor de meisjes. Het interieur van het gebouw takelt door dit jonge sportgeweld zienderogen af.

Biechtstoel van de kapel in art decostijl, ontwerp Flor Van Reeth, gebruikt als bergplaats voor sportmateriaal.
(foto Dirk Van de Perre, 2009)

Besluit

Het college plant in de nabije toekomst de bouw van een nieuwe sportzaal en de afbraak van de huidige kleuterklassen. Daardoor zou de druk om de kapel als turnzaal te gebruiken kunnen afnemen en zou het gebouw langs de oost- en zuidzijde vrij gemaakt kunnen worden van de storende aanbouwsels. Het is de gelegenheid om aan het Van Reethgebouw een nieuwe toekomst te bezorgen, die in overeenstemming is met de aard van het gebouw en om de artistieke en architecturale kwaliteiten ervan, na de nodige restauratie, opnieuw te laten schitteren. Dit is de spirituele en culturele uitdaging waarvoor het Sint-Aloysiuscollege staat en waarvoor ook de Ninoofse samenleving zich geplaatst ziet.

Dirk Van de Perre
Hoogstraat 23
9401 Pollare

EEN GOTISCH KOORVENSTER IN DE KAPEL VAN DE ZUSTERS BENEDICTINESSEN TE HUNNEGEM

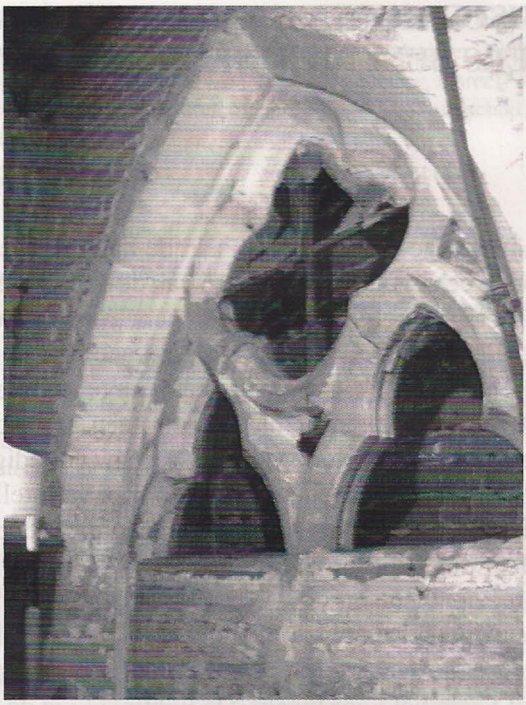
Geert VAN BOCKSTAELE

In één van mijn vorige artikels heb ik aan de hand van iconografische bronnen gepoogd een evolutie te schetsen van de bouwgeschiedenis van de kapel, die oorspronkelijk een parochiekerk was en vanaf 1624 tot 2008 een kloosterkapel.[1] Telkens moest ik, bij gebrek aan afbeeldingen of archeologisch onderzoek, gissen hoe het koorgedeelte er uit zag. Op de kaarten of plannen waren er niet alleen geen afbeeldingen, maar bovendien was het koor in de loop van de 19de eeuw volledig ingebouwd. Alleen konden we aan de binnenzijde van het koor vaststellen dat er een drieledige, veelhoekige sluiting was, die volledig dicht bepleisterd was. Mijn vraag bleef dus onbeantwoord hoe het koorhoofd er vóór de 19de eeuw moet uitgezien hebben.

Een eerste serieuze bouwkundige ingreep geschiedde omstreeks 1860 toen men aan de voorzijde van het klooster een dwarsvleugel bouwde die tot tegen het koor kwam. De lichtinval via de koorvensters was al beperkt door de plaatsing van een groot barok portiekaltaar. Met de bouw van de dwarsvleugel kwam er helemaal geen licht meer door. Bert de l'Arbre, die op het einde van de 19de eeuw grote verbouwingen leidde en voorstander was van de neogotische stijl, liet het altaar afbreken en verborg de drie koorvensters achter metselwerk en veel pleisterwerk, dat hij nadien met neogotische taferelen beschilderde. Ook aan de buitenzijde van het koor, dat volledig was ingebouwd, liet hij de vensters bepleisteren, maar zodanig dat de gotische structuur met de spitsboog hier nog wel merkbaar was.

Op onze zoektocht naar kloosterarchieven kwam ik op de eerste verdieping van de centrale bouw, aan de achterzijde van het kerkkoor, zodat ik een eerste vage indruk kon opdoen hoe de gotische koorvensters er vroeger hebben uitgezien. Groot was mijn verbazing toen ik merkte dat een deel van één van de vensters in een kleine afgesloten ruimte verborgen zat. Het bovenste spitsboogvak van het gotische venster aan de epistelkant (zuidzijde, dus aan een schuine zijde van het koor) was er goed zichtbaar. Om één of andere reden had de metser dit deel niet dicht

1 G. VAN BOCKSTAELE, *De Hunnegemkerk te Geraardsbergen in kaarten en plannen*, in: *Het Land van Aalst*, 40, 1988, p. 221 – 232. Met dank aan Luc Robijns voor de technische gegevens.

Het verborgen gotische raam in de Hunnegemkerk.
(foto G. Van Bockstaele)

gemaakt. Meteen konden we zien hoe slank en elegant de koorvensters moeten geweest zijn: een klassiek gotisch spitsboograam, een tweelicht met twee driepasbogen en in de top een vierpas . Men gebruikte een licht gekleurde zandsteen, die zoals de kerkmuur wit gekalkt of gekaleid is. In het bovenste deel is nog wat vensterglas aanwezig.

Algemeen neemt men aan dat die gotische koorsluiting er gekomen is na de oorlogen van de graaf van Vlaanderen en Walter van Edingen tegen Geraardsbergen, dus kort na 1385.[2]

Geert Van Bockstaele
Bevegemstraat 14
9620 Zottegem

2 Dit raam vertoont veel gelijkenis met het eveneens onder het zolderdak verscholen gotische raam in de lichtbeuk van de kerk te Lieferinge, dat ongeveer in dezelfde periode gedateerd wordt: S. VAN DEN HAUTE en D. VAN DE PERRE, *Enkele nieuwe elementen uit de geschiedenis van Lieferinge en de bouwgeschiedenis van de parochiekerk*, in: *Het Land van Aalst*, 53, 2001, p. 64 en D. VAN DE PERRE, *Een nieuw gegeven voor de bouwgeschiedenis van de kerk te Lieferinge*, in: *Het Land van Aalst*, 57, 2005, p. 56-57.

GESCHIEDKUNDIGE
VERENIGING
HET LAND VAN AALST

LOSSE NUMMERS - OUDE JAARGANGEN - PUBLICATIES

Los nummer: € 5 • Volledige jaargang: € 18

H. VAN ISTERDAEL, e.a., Bibliografie van de Gemeenten van het Land van Aalst (1950-1983), 2 banden - 915 blz.: € 30

G. VANDE WINKEL, W. VERNAEVE, Systematisch register op de jaargangen 1 - 50 van het geschiedkundig tijdschrift Het Land van Aalst 1949 -1998, Aalst, 1999 - 158 blz.: € 6

Sanderuskaart van het voormalige "Land van Aalst" - kleurendruk - 1998: € 5

Vijf reproducties van Sanderusprenten - kleurendruk - 1998-2000
- Waterkasteel - Moorsel
- Kasteel - Zandbergen
- Abdij Ten Roosen - Aalst
- Miniemenklooster - Geraardsbergen
- Kasteel - Idegem

per stuk: € 2,5
volledige reeks in mapje: € 10

Stadsplattegronden van Aalst (1), Ninove (2) en Geraardsbergen (2) van Jacob van Deventer (1565) - kleurendruk - 2008.
per kaartblad: € 12
volledige reeks van 5 bladen: € 50

De prijzen zijn te verhogen met de verzendingskosten. Vooraleer te bestellen, neem eerst contact op met Marc Uyttersprot : tel. 053 70 21 79.
e-mail: uyttersprot.marc@skynet.be

De verzending gebeurt na storting van het verschuldigde bedrag op rekeningnummer 393-0303276-46 van Het Land van Aalst, Brouwerijstraat 39, 9300 Aalst.

Op de kaft is de penning van "Het Land van Aalst" (1617) weergegeven. Op de voorzijde staat het wapenschild van de twee steden Aalst en Geraardsbergen, op de achterzijde dat van de vijf baronieën Rode, Gavere, Zottegem, Boelare en Schorisse.

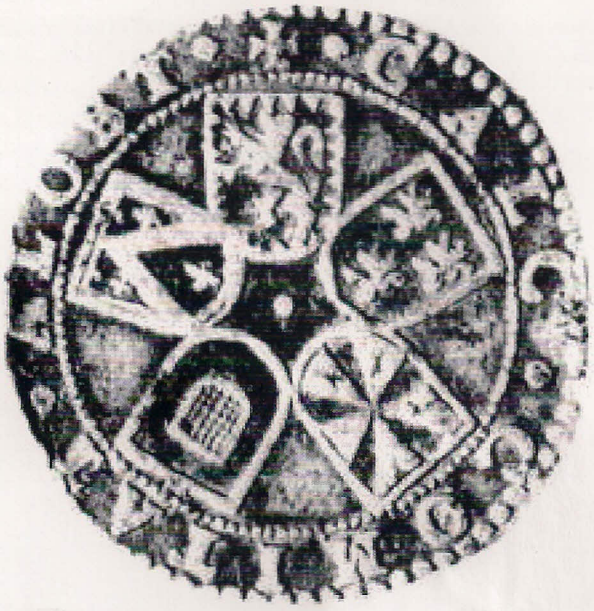
HET LAND VAN AALST - DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
Jaargang LXI - 2009 - Nummer 3 - juli - augustus - september

G.VANDE WINKEL
W. VERNAEVE 153 - 206
Bibliografie 2008

D. VAN DE PERRE 207 - 238
De Van Reethvleugel van het Sint-Aloysiuscollege te Ninove

G. VAN BOCKSTAELE
Een gotisch koorvenster in de kapel van Hunnegem 239 - 240

MEDEDELING 206

Afgiftekantoor: 9340 Lede
Erkenning: P303215

Verantw. uitg.: Dirk Van de Perre
Hoogstraat 23, 9401 Ninove-Pollare